

วารสารวิชาการ
ศึกษิตาลัย
Sueksitalai Journal

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2564

Vol.2 No.1 January-April 2021

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

พิมพ์จำนวน 500 เล่ม

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารศึกษิตาลัย เป็นวารสารวิชาการของวัดศรีสุมังคล์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเผยแพร่ผลงานวิจัย ผลงานสร้างสรรค์ และผลงานวิชาการของนักวิชาการจากหน่วยงานทางการศึกษา นิสิต/นักศึกษา คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ และนักวิจัย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา ภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ คติชนวิทยา การท่องเที่ยว และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

ที่ปรึกษา

พระราชรัตนาลงกรณ์,รศ.ดร.

เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระศรีวิชฌโมลี

รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระครูภาวนาธรรมโฆสิต,ดร.

เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย

พระครูสุตัตตนาภรณ์

รองเจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย

พระครูอนุภูลกรกิจ

เจ้าอาวาสวัดศรีสมังคล์

บรรณาธิการบริหาร

พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ,ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระมหาประหยัด ปญญาโว,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กองบรรณาธิการ

พระเดชขจร ขนตรีโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ดร.ภณทิลา น้อยเจริญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาจำนงค์ สิริวัฒน,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ดร.กัมพล นะวัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ดร.สกุล อ้นมา

มหาวิทยาลัยบูรพา

ดร.จิตาภา เร่งมีศรีสุข

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.ปาริชาติ ทุมพันธ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ดร.จุฬารัตน์ วิชาวนาติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

นายขจรศักดิ์ วิเศษสุนทร

สถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายอภิวัฒน์ชัย พุทธจร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

นางอิงอร บุตรศรีผา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาจงยุทธิ์ กิตติยุตโต

วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

พระมหาวิชฌนุพงศ์ โคตพันธ์

วัดชัยพร

งานบันทึกข้อมูล

พระเชษฐา จารุณโม

วัดศรีสุมังคล์

พระมหาอภิมงคล อภิวรเมธี

วัดศรีสุมังคล์

ศิลปกรรม

นายกิตติศักดิ์ พรหมกุล

พิสูจน์อักษร

นายสุวิทย์ ขาวนอก

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

นายชาญชัย พิมพ์คำ

ไวยาวัจกร วัดเนินพระเนาวนาราม

นายจันทวี ชัยสว่าง

ไวยาวัจกร วัดศรีสุมังคล์

สำนักงาน : 962 หมู่ 9 วัดศรีสุมังคล์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

โทรศัพท์ : 086 889 4578, 081 717 5293, 087 853 1097

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ ถนนประจักษ์ศิลปาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

โทรศัพท์ : 0-4246-0082

บทบรรณาธิการ

วารสารศึกษิตาลัยฉบับนี้ เป็นปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2564 มีบทความทั้งหมด 5 บทความ ประกอบด้วยบทความวิชาการ 3 บทความ และบทความวิจัย 2 บทความ ได้แก่ บทความวิชาการเรื่อง “โลกที่ปีนกับการพัฒนาชีวิตที่ดีกว่า” โดย พระมหาสมพงษ์ สุจิตโต (กะมุดะเสน)” บทความวิชาการเรื่อง “การประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักพุทธธรรม” ฉันทนา ภูมมา บทความวิชาการเรื่อง “ความซับซ้อนของการบริหารในสังคมไทย” โดย พระมหาสันติชัย อภิสนธิ (โพนศรีสม) บทความวิจัยเรื่อง “บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” โดย พระเดชขจร ขนติธโร (ภูทิพย์) และบุญส่ง สิ้นธุ์นอก บทความวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบพิธีเถรารักษะของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ กับพิธีเถรารักษะของชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว” โดย พระครูสุธรรมรัตนภรณ์ (สุพจน์ ฐานธมโม)

ขอบคุณผู้สนับสนุนบทความทุกท่าน ที่ส่งบทความมาตีพิมพ์ ขอขอบคุณกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้สละเวลากลับมากรองบทความ ชี้แนะ แก้ไข ทำให้บทความมีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณกองบรรณาธิการทุกท่าน ที่ได้สละเวลาในการตรวจทานต้นฉบับ ส่งบทความให้ผู้สนับสนุนแก้ไข ส่งบทความให้ Peer Review อ่าน จัดรูปเล่ม ประสานงานกับโรงพิมพ์ จนวารสารฉบับปฐมฤกษ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

(พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กองบรรณาธิการ	ก-ค
บทบรรณาธิการ	ง
สารบัญ	จ-ฉ
บทความวิชาการ	
โลกที่ป็นกับการพัฒนาชีวิตที่ดีกว่า	1-14
LOKADIPANI AND BETTER LIFE'S DEVELOPMENT	
พระมหาสมพงษ์ สุจิตโต (กะมุตะเสน)	
การประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักพุทธธรรม	15-28
EDUCATION QUALITY ASSURANCE ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES	
ฉันทนา ภูมมา	
ความซับซ้อนของการบริหารในสังคมไทย	29-42
THE COMPLEXITY OF ADMINISTRATION IN THAI SOCIETY	
พระมหาสันติชัย อภิสนธิ (โพนศรีสม)	
บทความวิจัย	43-56
บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	
SOCIAL WORKS' ROLES IN SAMNAKPATIBATDHAMMA INPLAENG DHAMMASATHANA, PAKO SUB-DISTRICT, MUAENG DISTRICT, NONGKHAI PROVINCE	
พระเดชขจร ขนติธโร (ภูทิพย์) และบุญส่ง สิ้นธุ์นอก	

ศึกษาเปรียบเทียบพิธีเถราภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอคำ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ กับพิธีเถราภิเษกของชุมชนบ้านน้ำไล้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว	57-70
COMPARATIVE STUDIES IN THERAPISEK CEREMONY OF MUNICIPALITY OF HOKHUM SUB-DISTRICT, BUENG KAN PROVINCE AND THERAPISEK CEREMONY OF BAN NAM LO BRIKHAMCHAI DISTRICT LAO PDR	
พระครูสุธรรมรัตนารณ (สุพจน์ ฐานธมฺโม)	
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารศึกษิตาลัย	71-71
คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ	72-84

โลกที่ป็นกับการพัฒนาชีวิตที่ดีกว่า*

LOKADIPANI AND BETTER LIFE'S DEVELOPMENT

พระมหาสมพงษ์ สุจิตโต (กะมุตะเสน)

Phramaha Sompong Sujitto (kamutasen)

โรงเรียนวัดโพธิสมภาร (พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ) จังหวัดหนองคาย

Wat Bodhi Sompara School (Pariyattidhamma Secondary) Nongkhai Province, Thailand.

E-mail: som.kam2525@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คตินิยมแนวพุทธในคัมภีร์โลกที่ป็นว่า การศึกษาพบว่าโลกที่ป็นเป็นผลงานวรรณกรรมพุทธศาสนาของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๙) เนื้อหากล่าวถึงภพภูมิต่าง ๆ ทั้งแสดงถึงเหตุปัจจัยแห่งการเข้าถึงภพภูมิต่าง ๆ นั้น โลกที่ป็นได้กล่าวถึงภพภูมิทั้ง 3 ภูมิคือ นรกโลก มนุษย์โลก และเทวโลกไว้ว่า โลกนรกมีมหานรก 8 ชุม และมีนรกบริวารรอบล้อมทั้ง 4 ทิศรวมทั้งหมด 128 ชุม มนุษย์โลกเป็นภพภูมิของผู้ที่กระทำความผิดกรรมไว้มาก คือ มีเมตตา ให้ทาน รักษาศีล เพียรเพียรภาวนามาก่อน จึงได้มาเกิดในมนุษย์โลก เทวโลก มี 6 ชั้น คือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตตี ผู้ที่เกิดในเทวโลก เป็นผู้ที่มีเทวธรรมภายในใจ คือ ละอายชั่วกลัวบาป มีหิริโอตตัปปะ และบำเพ็ญบุญกุศลต่าง ๆ เช่น ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา การวิเคราะห์โลกที่ป็นกับการพัฒนาชีวิต พบว่า การพัฒนาชีวิตตามแนวพุทธศาสนามีการพัฒนา 4 ด้าน คือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา โดยความรู้ในโลกที่ป็นสามารถนำมาพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้ ด้วยกระบวนการของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา คุณูปการของคัมภีร์โลกที่ป็นช่วยให้มนุษย์มีความยำเกรงต่อการทำบาป มุ่งมั่นต่อการทำดี เพราะมนุษย์ไม่ปรารถนาที่จะตกนรกหรือทุกข์ทรมานหลังความตาย ดังนั้น คัมภีร์โลกที่ป็นนี้จึงเป็นพุทธคติที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีสติอยู่ตลอดเวลาไม่ประมาทในการใช้ชีวิต แล้วคุณภาพชีวิตก็จะดีขึ้นกว่าเดิมในที่สุด

คำสำคัญ: โลกที่ป็น, โลกนรก, โลกมนุษย์, โลกเทวดา, พุทธคติ

*Received: 11 December 2020; Revised: 7 February 2021; Accepted: 16 April 2021

Abstract

This article aims to analyze the Buddhist doctrine in the Lokadipani scriptures. The study found Lokadipani is a Buddhist literature of Brahma Moli (Wilas Yanawaro, Pali 9 Graduated). The content discusses various worlds and shows the reasons for accessing those worlds. The Lokadipani has spoken of the three worlds (the world of hell, the world of human, the world of deva) that the world of hell has 8 great hells and has a host of hell around all 4 directions, totaling 128 hells. Human beings are the world of those who have done many merits, namely; having mercy, giving alms, preserving the precepts, striving and meditating before was born in the world of human. The world of deva has 6 levels; Jatumaharachika, Daowadung, Yama, Dusit, Nimmanoradee, and Paranimmitvasavati. Deva born is the one who has the dhamma in his heart; which is Hiri (shameful of sins), Ottappa (sense of conscience), and making various merits, such as; giving alms, preserving the precepts, and insight meditating. The analysis of the Lokadipani and life development revealed that there were four aspects of life development in Buddhism, namely; physical development, moral development, mental development, and intellectual development. The knowledge of this world can be used to develop oneself better with the process of the threefold, namely; morality, concentration, and wisdom. The contributions of Lokadipani help mankind to have a fear of sin. committed to doing good because human beings do not wish to go to hell or suffer after death. Therefore, this Lokadipani is a Buddhist teaching that helps the practitioner to be conscious at all times, do not underestimate life, and then the quality of life will be better finally.

Keywords: Lokadipani, World of Hell, World of Human, World of Deva, Buddhist Doctrine

บทนำ

เวไนยสัตว์ทั้งหลายที่ยังวนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร ต่างก็มีกรรมเป็นของของตน ต้องประสบพบเจอกับกรรมชั่วและกรรมดีที่เคยก่อไว้ในอดีต ไม่ว่าจะช้าหรือเร็ว กรรมก็ต้องเดินทางมาถึง “ผู้ก่อกรรม” อย่างแน่นอน นี่คือการเชื่อเรื่องกรรมตามแนวพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าเข้าใจกัน

เป็นอย่างดี กรรมเกิดจากความตั้งใจของบุคคล เมื่อบุคคลตั้งใจประกอบกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติข้อหนึ่ง ที่ว่าด้วยการกระทำและผลแห่งการกระทำ ซึ่งการกระทำและผลแห่งการกระทำนั้น ย่อมสมเหตุสมผลกัน เช่น ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เป็นต้น กรรมใดใครก่อตนเองเท่านั้นที่จะได้รับผลของสิ่งที่กระทำ กรรมในปัจจุบันเป็นผลมาจากการกระทำในอดีต และกรรมที่ก่อไว้ในปัจจุบัน เป็นเหตุที่จะส่งผลสืบเนื่องต่อไปยังอนาคต กรรมดี-กรรมชั่ว ลบล้างซึ่งกันและกันไม่ได้ ถึงแม้ว่าการทำกรรมดีจะลบล้างกรรมชั่วเก่าที่มีอยู่เดิมไม่ได้ แต่มีส่วนช่วยให้ผลจากกรรมชั่วที่มีอยู่เดิม ผ่อนลง คือ การผ่อนหนักให้เป็นเบา อุปมาได้กับการที่เรามีน้ำขุ่นขุ่นอยู่แก้วหนึ่ง หากเติมน้ำบริสุทธิ์ลงไปแล้ว ก็สามารถทำให้น้ำขุ่นกลับบริสุทธิ์ได้ แต่ทำให้น้ำขุ่นขุ่นนั้นกลับเจือจางลงและใสยิ่งขึ้นกว่าเดิม ดังพุทธโอวาทในจุฬกัมมวิภังคสูตรว่า “มาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน” (ม.อ. (ไทย) , 14/290/350) ด้วยเหตุนี้ จึงมีคำถามว่ากรรมสามารถเป็นลายแทงที่จะนำพาชีวิตของบุคคลไปในทิศทางต่าง ๆ ได้หรือไม่ ความเชื่อแบบพุทธจะสามารถนำพาจิตไปเกิดในโลกที่ตนปรารถนาได้หรือไม่

แม้กรรมจะเป็นเครื่องนำพาศาสนิกายไปสู่ภพภูมิใหม่ แต่กลไกของกรรมล้วนดำเนินไปตามวัฏจักรของเหตุและผล ซึ่งนิยมเรียกกันว่า “กฎแห่งกรรม” เพราะเมื่อใครกระทำความผิดใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม บุคคลผู้กระทำนั้นจักต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ๆ เสมอ มิได้เกิดจากการดลบันดาลจากอำนาจของพระเจ้าองค์ใด และไม่มีใครมารับผลของกรรมแทนบุคคลอื่นได้ กฎแห่งกรรมเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้ ถ้ารู้แล้วเอาตัวรอดปลอดภัยได้ แม้ยังไม่หมดกิเลส แต่สามารถมีชีวิตอยู่ในสังสารวัฏได้อย่างปลอดภัย ไม่พัวพันไปสู่อายตนะภูมิที่มีความทุกข์ทรมานมากกว่า บุคคลจึงตั้งใจจะสร้างบารมีเพื่อไปอยู่ในสองภพภูมิ คือ มนุษยโลกกับเทวโลกเพียงเท่านั้นเอง

กฎแห่งกรรม : กฎแห่งโลก

กฎแห่งกรรม คือ กฎแห่งการกระทำ มีความเป็นกฎแห่งเหตุและผล (cause and effect) เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กฎแห่งกรรมเป็นเรื่องราวความเป็นจริงของชีวิตที่ประกอบเหตุอย่างนี้ และต้องมีผลอย่างนั้น ประสพผลอย่างนี้ เพราะประกอบเหตุมาอย่างนั้น กรรมคือการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ จะดีหรือชั่ว เจตนาหรือไม่ เจตนาหรือไม่ ทุกเพศทุกวัย ล้วนมีผลทั้งสิ้น ที่ไม่มีผลไม่มีเลย ผลบางอย่างปรากฏในปัจจุบันทันตาเห็น บางอย่างเห็นผลตอนตายไปแล้ว กฎแห่งกรรมนี้ไร้ความปรานี ไม่มีข้อยกเว้นให้กับใคร ๆ ไม่จำกัดเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาใดก็ตามในโลก จะอยู่บนดิน บนน้ำ บน

อากาศ ดวงจันทร์ ดวงดาว ก็หนีกฎแห่งกรรมไม่พ้น แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยที่ยังเป็นพระบรมโพธิสัตว์ ก็ยังต้องเสวยวิบากกรรม เพราะกรรมติดตามตัวไปทุกที่ทุกสถานเหมือนเงาติดตามตัว ไม่มีใครหนีกฎแห่งกรรมพ้น

การศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างถ่องแท้ จะทำให้บุคคลดำเนินชีวิตด้วยการสั่งสมบุญบารมีมากกว่า ส่วนที่ผิดพลาดมีน้อย แต่จะมีอยู่เพียงแค่พลาดพลั้ง เผอเรอ ประมาทเลินเล่อ แม้เวลาตายก็จะตายเป็น พร้อมที่จะตายอย่างถูกหลักวิชา ดังหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่า “จิตเต สงฺกิลฺลฺเห ทุกฺคตี ปาฏิกฺขฯ จิตเต อสงฺกิลฺลฺเห สุคตี ปาฏิกฺขฯ” เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกคติเป็นอันหวังได้ เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุคติเป็นอันหวังได้ (ม.ม. (ไทย) , 17/99/444) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ในช่วงเวลาก่อนตาย ถ้าจิตผ่องใสเพราะสิ้นระแวง ก็ไปสบาย ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ ใจใสขึ้นอยู่กับบุญกุศลที่สั่งสมไว้ แต่ถ้าจิตหมองมัว ก็ต้องไปอบาย ใจหมองขึ้นอยู่กับบาปอกุศลที่เคยกระทำไว้ ดังนั้น เมื่อบุคคลต้องการผลอย่างไร ก็ทำเหตุอย่างนั้น เพราะชีวิตหลังความตายไม่มีการทำมาหาเลี้ยงชีพ ชีวิตในโลกของสัตว์โลกเป็นอยู่ด้วยบุญและบาป ดีและชั่วเท่านั้น พระพุทธศาสนาใช้คำเรียก กฎแห่งกรรม อีกประการหนึ่งว่า “กรรมนิยาม” คือ ความแน่นอนของกรรม หมายความว่า กรรมที่เกิดจากการตัดสินใจทำลงไปแล้วย่อมให้ผล การเกิดผลของกรรมทั้งดีและชั่ว เรียกว่า วิบาก ที่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว ท่านจึงเรียกกฎเกณฑ์แห่งวิบากกรรมว่า “กฎแห่งกรรม” ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้” (อง.ปญจ. (ไทย), 22/57/100) ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ของโลกที่มนุษย์โลกต้องประสบพบเจออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ตามคติความเชื่อของชาวพุทธ กรรมต่าง ๆ ที่อุบัติขึ้นในโลก มาจากหลายสาเหตุ แต่คติธรรมแนวพุทธช่วยให้คุณภาพชีวิตของบุคคลดีขึ้นกว่าเดิมได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล สามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นบ่อเกิดของทุกข์ได้ ด้วยการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม คำสอนในพระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลมีปัญญามากขึ้น แล้วนำปัญญาไปประพฤติปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงมาสอนบรรดาพุทธบริษัทนั้น มีอยู่เป็นจำนวนมากและมีหลายระดับ เพื่อให้ถึงที่สุดแห่งการพ้นจากทุกข์ทั้งมวล เนื่องจากมนุษย์ทุกคนล้วนต้องการความสุขในชีวิต ไม่อยากมีความทุกข์ เพราะความทุกข์ทำให้เกิดความไม่สบายใจ บั่นทอนต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลแย่งทั้งทางกายและใจ เมื่อเกิดความทุกข์ถึงระดับหนึ่ง ก็ต้องการที่พึ่ง ที่ให้ความสุขทางใจได้ ที่มีใช้ความสุขจากเงินทอง ทรัพย์สิน เกียรติยศชื่อเสียง ฯลฯ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม มนุษย์จึงต้องพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้าน คือ กาย ศีล จิต และปัญญา รวมถึงการนำหลักของพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อไปสู่ทางเดินชีวิตที่ดีขึ้น

คุณูปการของกฎแห่งกรรม

การที่มนุษย์รู้จักคุณประโยชน์ คุณค่า คุณงามความดีของสิ่งหนึ่งสิ่งใด จะทำให้เป็นมนุษย์โลกผู้มีความประพฤติไปในทางที่ถูกต้อง สามารถยกระดับจิตใจจากปุถุชนสู่ความเป็นพระอริยบุคคลประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะขอยกประโยชน์สำคัญ ๆ ที่ทำให้ชีวิตอยู่ดีมีสุขในปัจจุบันชาตินี้ ชาติหน้า และชาติต่อ ๆ ไป (วัดพระธรรมกาย, 2561) ดังนี้

1. ทุกคนต้องกระตือรือร้นทำแต่กรรมดีตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เพราะการที่เกิดมามีโชคดีในชาตินี้ เนื่องจากกรรมดีในอดีตส่งผล แต่การให้ผลของกรรมดีนั้นมัววันหมดสิ้นไป จึงต้องสร้างกรรมดีเพิ่ม เพื่อให้ผลแห่งกรรมดี คือบุญที่สั่งสมอยู่ในใจมาตั้งแต่อดีตต้องขาดช่วง หรือหมดลง ส่วนผู้เกิดมาโชคร้าย ก้ออย่าได้ท้อแท้สิ้นหวัง เพราะเมื่อรู้ว่าอะไรคือกรรมดี กรรมชั่วแล้ว ก็ควรชวนชว่ยทำแต่กรรมดี กระทำอย่างต่อเนื่อง เพราะการทำวันนี้ให้ดีที่สุด ก็คือการทำอนาคตให้ดี

2. ไม่สร้างกรรมชั่วเพิ่มอีก เพราะตระหนักถึงผลร้ายที่จะติดตามมาส่งผลให้แก่ตนเอง เพื่อนร่วมโลก และสิ่งแวดล้อม

3. ไม่อยู่นิ่งเฉยโดยไม่สร้างกรรมดีอะไรเลย คือ ไม่เพียงคิดว่าตนเองก็ไม่ได้ทำความชั่วอะไรเลย ฉะนั้น ถ้าจะไม่ทำความดีก็ไม่เห็นจะเดือดร้อนอะไร แต่ต้องทำความเข้าใจว่า ลมหายใจเข้าออกทุกวินาที ต้องอาศัยบุญกรรมที่เคยสั่งสมมาในอดีต ถ้าไม่ทำความดีเพิ่ม ความดีเก่าก่อนที่เพียรสั่งสมมาก็จะหมดสิ้นไป และที่สำคัญสังขารร่างกายของมนุษย์นับวันจะเสื่อมถอยลงทุกวัน ๆ ฉะนั้น โอกาสที่จะทำกรรมดีก็เหลือน้อยเต็มที

4. ใช้สรีระร่างกายให้เหมาะสมและคุ้มค่ามากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะไม่ว่าจะเป็นร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงหรือพิการ เมื่อศึกษาเรื่องกรรมดีกรรมชั่วอย่างถ่องแท้แล้ว จะเลือกทำแต่กรรมดี ถึงแม้ร่างกายจะพิการ แต่ก็ยังสามารถทำความดีได้อีกมาก ต่างกับคนที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง แต่เอาไปใช้ทำความชั่ว หรือต่างกับร่างกายของสัตว์ดิรัจฉาน แม้จะสมบูรณ์ แต่ก็ยากที่จะใช้สร้างกรรมดี ดังนั้น จึงต้องควบคุมกาย วาจา และใจของเราให้สูงส่ง ไม่ตกต่ำไปตามอำนาจกิเลส

5. มีศรัทธามั่นคงในเรื่องกฎแห่งกรรม ธรรมชาติของคนที่มีศรัทธาคลอนแคลน จึงสามารถทำได้ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว จึงจำเป็นต้องศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมให้ถ่องแท้ ให้เข้าไปอยู่ในความคิดจิตใจ เป็นนิสัยที่ดีติดตัวไป สามารถตอบตนเองได้ว่า สิ่งที่ทำลงไปแล้วจะมีผลกลับมาอย่างไร เมื่อทำกรรมดีจะส่งผลให้มีธรรมคุณโลกฝ่ายดี คือ ความสุข ทั้งสุขภาพร่างกาย สุขภาพใจ มีความสำเร็จสมปรารถนาทางเศรษฐกิจดี มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยด้วยอาชีพสุจริต มีเกียรติยศชื่อเสียงขจรขยายเป็นที่เคารพยกย่อง

ทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นกับผู้ที่ม่ีใจน้อมในการประกอบกรรมดี และเพื่อให้กรรมดีส่งเสริมการกระทำดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

6. มนุษย์สามารถออกแบบลิขิตชีวิตของตนเองได้ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า สามารถเลือกได้ว่าอยากมีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย มั่งคั่ง หรือยากแค้น หลายคนอาจจะเคยได้ยินคำกล่าวที่ว่า ชีวิตเลือกเกิดไม่ได้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว มนุษย์สามารถเลือกที่จะทำได้ ถ้าศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างเข้าใจ ถ่องแท้ และสามารถจับประเด็นสำคัญของกฎแห่งกรรมได้ นั่นจะทำให้มนุษย์สามารถเลือกเกิดได้ด้วยกรรมของตน

7. สามารถตั้งเป้าหมายชีวิตให้ถูกต้อง เมื่อได้ศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรม ก็จะพบแก่นแท้แห่งปัญหาว่า เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งส่งผลกระทบไปถึงชีวิตความเป็นอยู่ ธุรกิจการงาน สังคม และสิ่งแวดล้อม เมื่อทราบแล้วก็จะพบเห็นทางออกพร้อมวิธีการแก้ไขปัญหา การแก้ไขปัญหาก็ตรงจุดคือ ต้องแก้ไขที่ความคิด ต้องตอกย้ำความคิดที่ถูกต้องให้เข้าไปอยู่ในใจให้ได้ว่า มนุษย์เกิดมาเพื่อสร้างกรรมดี สร้างบุญ สร้างบารมี ซึ่งสามารถตั้งเป้าหมายชีวิต การทำความดีของมนุษย์ได้ 3 ระดับ คือ

- เป้าหมายชีวิตระดับต้น อยู่เย็นเป็นสุข สุขกายสบายใจในภพชาติปัจจุบัน

- เป้าหมายชีวิตระดับกลาง อยู่เย็นเป็นสุขในภพชาติหน้า คือสุคติโลกสวรรค์

- เป้าหมายชีวิตระดับสูง ยกระดับกาย วาจา และใจของตนเองให้สูงส่งหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสอาสวะทั้งปวง ไม่ต้องหวนกลับมาเวียนเกิดเวียนตายอีกต่อไป จิตเดิมแท้ของมนุษย์ทุกคนนั้นประภัสสรคือสว่างใสงดงาม

8. สามารถชักเตือนสั่งสอนตนเองและแนะนำผู้อื่นให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ จิตเดิมแท้ของมนุษย์ทุกคนนั้น ประภัสสรคือสว่างใสงดงาม ดังนั้น เมื่อได้รับรู้รับฟังสิ่งที่ดีจิตใจก็ผ่องใส เมื่อมีกำลังใจในการทำกรรมดี ก็อยากจะทำตนเองให้ดี และอยากชักชวน แนะนำ บอกกล่าวให้คนอื่นทำตาม นั่นคือการทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร เป็นมิตรแท้

9. ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เห็นโทษภัยแม้เพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นบทสรุปของพระพุทธศาสนาที่ว่า จะให้ทาน รักษาศีล หมั่นเจริญสมาธิภาวนา ก็เพื่อให้เกิดปัญญา เพราะปัญญาเปรียบประดุจแสงสว่างส่องชี้ทางสว่างให้ดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ถูกต้อง

10. สร้างภูมิคุ้มกันป้องกันความบกพร่องทางความคิดแบบผิด ๆ มนุษย์มักคิดจินตนาการเรื่องราวไปต่าง ๆ นานา จริงบ้างไม่จริงบ้าง สมมติเอาเองเสียบ้างก็มี ทำให้มีความเสี่ยงต่อการเข้าใจผิดต่อเรื่องราวความเป็นจริงของโลกและชีวิตที่เป็นกฎธรรมชาติ เช่น ร่างกายของเราต้องแตกสลายไปเป็นธรรมดา ไม่ยั่งยืน แต่บางท่านกลับคิดหาอายุวัฒนะทำให้มีอายุยืน เป็นต้น บ้างก็คิดว่าโลกนี้เที่ยงยั่งยืน ไม่มีวันเสื่อมสลาย และจะเป็นอยู่เช่นนี้ตลอดไป โลกนี้โลกหน้าไม่มี เกิดกันชาติเดียว ทุกสิ่งที่ทำ

ไปก็ไม่มีผลอะไร เพราะชีวิตหลังความตายไม่มี ไม่ต้องเกิดต่อไปแล้ว เหล่านี้เป็นเรื่องอันตราย ทำให้เกิดความยึดติดอยู่ในภพ ไม่คิดออกนอกกรอบคือ หลุดพ้นจากวัฏสงสาร

ปัจจุบันวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าอย่างมาก ทำให้เกิดเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างไม่หยุดยั้ง เป็นผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างต่อเนื่อง จากเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม เปลี่ยนมาเป็นยุคอุตสาหกรรม และปัจจุบันกำลังอยู่ในยุคข้อมูลข่าวสาร หรือที่เรียกว่า โลกไร้พรมแดน ที่ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง

เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้น จึงทำให้มีผลต่อความคิด ความเชื่อของบุคคลในสังคมไปด้วย ในยุคแรก ๆ คนส่วนใหญ่เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ อย่างเช่นเทพเจ้า จึงก่อให้เกิดเป็นศาสนาหรือลัทธิเทวนิยมจำนวนมาก และได้สืบทอดความเชื่อเหล่านั้นเรื่อยมาจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน แต่เมื่อการพิสูจน์การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้คนบางส่วนเริ่มมีความเชื่อในเรื่องเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้มากขึ้น อย่างเช่นในยุคที่ความเชื่อเรื่องเทวนิยมรุ่งเรืองมาก ๆ มีการเผยแพร่ความเชื่ออย่างกว้างขวางไปทุกมุมโลก ซึ่งในยุคนั้นเริ่มมีนักวิทยาศาสตร์เกิดขึ้น และนักวิทยาศาสตร์คนหนึ่งชื่อกาลิเลโอ ได้ค้นพบทฤษฎีต่าง ๆ มากมาย ที่ส่งผลกระทบในด้านลบต่อความเชื่อทางศาสนา ในขณะที่นักวิทยาศาสตร์นั้น ได้รับการยอมรับนับถือจากผู้คนมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะสามารถนำเรื่องที่คนสงสัยมาพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ แต่ในที่สุด ก็ถูกคุกคามจากศาสนา จนเกิดความลำบากในการดำรงชีวิต

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโลกทิปนี

โลกทิปนีมีเนื้อหาอธิบายเกี่ยวกับโลก 3 คือ โลกนรก โลกมนุษย์ และโลกเทวดา และได้กล่าวถึงโลกต่าง ๆ ที่สัตว์ทั้งหลายต้องไปเกิดหลังจากที่ได้ล้มหายตายจากโลกนี้ไปแล้ว พร้อมกับแสดงถึงกรรมที่ทำให้ต้องไปเกิดในโลกนั้น ๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องสรรพสัตว์ทั้งหลายควรจะสนใจและรับฟังไว้พิจารณาเพื่อความสุขสวัสดิ์ของตนในโลกภายภาคหน้า ฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญาจงดำเนินชีวิตด้วยสัมมาทิฐิอย่างจริงจัง เพื่อให้ความคิดออกห่างจากความเห็นแคบ ๆ เสียแต่บัดนี้ แล้วเปิดใจรับฟังกฎของโลกต่าง ๆ ให้มากขึ้น การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีความสุขได้ (พระครูสังฆรักษ์บุญเสริม กิตติวัฒน์ และคณะ, 2561) คัมภีร์โลกทิปนีกล่าวถึงโลกทั้งสาม ดังจะวิเคราะห์ต่อไปนี้

1. โลกนรก หมายถึง ทุกคติ คติชั่ว ภูมิชั่ว เป็นทางเดินที่เต็มไปด้วยความเดือดร้อน เป็นสถานที่แห่งความชั่ว มากไปด้วยทุกข์ เรียกว่า อบายภูมิ 4 อันประกอบด้วย นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์ดิรัจฉาน นรกเป็นสถานที่ที่มนุษย์ได้กระทำความอันเป็นอกุศลเอาไว้มาก เมื่อตายไปแล้วย่อมจะไปเกิด

ในอบายภูมิดังกล่าว โดยเมื่อได้ทำบาปกรรมไว้มากที่สุดแล้ว เมื่อตายไปย่อมไปตกนรกในมหานรกก่อน หากกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุดก็ต้องไปเสวยผลของกรรมชั่วในอุสสุทนรก ซึ่งเป็นนรกบริวารชั้นใน หากกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุดอีก ก็จะต้องไปเสวยผลทุกชั้นนั้นต่อที่นรกชื่อว่ายมโลก ซึ่งเป็นนรกบริวารชั้นนอก ด้วยอำนาจแห่งบาปกรรมที่ตนได้กระทำไว้เป็นเครื่องชักนำสัตว์ให้ไปตกนรก (พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), 2537) แม้ในเรื่องนรกรนี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระสารีบุตรเถระว่า “สารีบุตร...เรารู้ชัดนรก ทางที่นำสัตว์ให้ถึงนรก ข้อปฏิบัติที่นำสัตว์ให้ถึงนรก และรู้ชัดข้อปฏิบัติที่สัตว์ปฏิบัติแล้ว เป็นเหตุให้ หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาท นรก” (ม.ม. (ไทย), 12/153/152)

ส่วนความพิสดาร ในเทวทูตสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ (ม.อ. (ไทย), 14/261/309) ได้กล่าวถึง นิรยภูมิหรือโลกนรก ประเภทใหญ่ที่สุด เรียกว่า มหานรก มีอยู่ทั้งหมด 8 ขุม ด้วยกัน ตั้งซ้อน เรียงกันอยู่เป็นชั้น ๆ ไป ห่างกันแต่ละชั้นประมาณ 15000 โยชน์

การศึกษาพบว่า ในบรรดามหานรกทั้ง 8 นี้ หาได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ระดับเดียวกันไม่ ความจริงอยู่ห่างไกลกันมาก จะเรียกว่าขุมหนึ่ง ๆ เป็นโลก ๆ หนึ่งก็เห็นจะได้ มหานรกแต่ละขุมชั้นใน ก็จะมีขุมใหญ่ ซึ่งคล้ายกับเป็นเมืองใหญ่เป็นประธานแล้ว ยังมีขุมเล็กเป็นบริวารล้อมรอบอีก 4 ทิศ ทิศละ 4 ขุม รวมทั้งหมดเป็น 16 ขุมด้วยกัน นรกที่เป็นบริวารนี้ มีชื่อเรียกว่า อุสสุทนรก และอุสสุทนรกนี้ ล้อมรอบเป็นบริวารมหานรกทั้ง 8 มหานรก ๆ ละ 16 ขุม เพราะฉะนั้น อุสสุทนรกนี้ จึงมีอยู่รวมด้วยกันทั้งหมดมาก ถึง 128 ขุม คือ (1) ล้อมรอบสัณฐีมหานรก 16 ขุม (2) ล้อมรอบกาฬสตุตมมหานรก 16 ขุม (3) ล้อมรอบสังฆาฏมมหานรก 16 ขุม (4) ล้อมรอบโรรุวมมหานรก 16 ขุม (5) ล้อมรอบมหาโรรุวมมหานรก 16 ขุม (6) ล้อมรอบตาทนมหานรก 16 ขุม (7) ล้อมรอบมหาตาทนมหานรก 16 ขุม (8) ล้อมรอบอเวจี มหานรก 16 ขุม จึงรวมเป็นอุสสุทนรกทั้งสิ้น 128 ขุม โดยบรรดานรกทั้งหมดที่กล่าวมา มีอยู่ 457 ขุม คือ (1) มหานรก 8 ขุม (2) อุสสุทนรก 128 ขุม (3) ยมโลกนรก 320 ขุม และ (4) โลกัณตนรก 1 ขุม (พระราชนิพนธ์วิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร), 2524)

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ พอที่จะเห็นได้ว่า สัตว์ทั้งหลายที่ทำบาปกรรมไว้ นอกจากจะต้องไปชดใช้กรรม ทนทุกข์เวทนาอยู่ในนรกเปรตอสุรกายแล้ว ยังต้องไปใช้กรรมในกำเนิดเดรัจฉานได้อีก สุดแต่อำนาจอกุศลกรรมจะนำพาไป ก็ผู้ที่ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานนี้ ย่อมมีโอกาสน้อยที่จะกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ได้อีก เว้นแต่กุศลจากชาติปางก่อน

2. มนุษย์โลก หมายถึง ภพภูมิที่อาศัยของสัตว์มนุษย์ โดยถือว่าเป็นผู้มีจิตใจสูง มีจิตใจกล้าหาญ คือ กล้าหาญในการประกอบกรรม ทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม สัตว์ที่จะมาบังเกิดในมนุษย์โลกนี้ได้ นั่น ก็ต้องเป็นสัตว์ที่มีบุญกุศลที่ได้กระทำไว้อย่างยิ่งกว่าสัตว์เหล่าอื่น ผู้ที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์นั้น ต้องเป็นผู้มีจิตใจเมตตา ให้ทาน มีศรัทธากล้าหาญ รักษาศีล มีวิริยะอุตสาหะที่จะบำเพ็ญภาวนา

ในสมัยหนึ่งพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี ได้ตรัสแก่พระเจ้าปัสเสนทิโกศล ว่า “มหาบพิตร บุคคลที่ปรากฏในโลกนี้มีอยู่ 4 จำพวก คือ (1) บุคคลผู้มีดีมาแล้วมีดีไป (2) บุคคลผู้มีดีมาแล้วแต่สว่างไป (3) บุคคลผู้สว่างมาแล้วก็มีดีไป และ (4) บุคคลผู้สว่างมาแล้วสว่างไป” (ส.ส. (ไทย), 15/132/161) ฉะนั้น มนุษย์จึงกล้าหาญที่จะกระทำความทั้งบุญและบาป กล่าวคือ กระทำทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม จึงทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏทั้งสุคติและทุคติ

การศึกษาพบว่า หากมนุษย์มีศีลธรรมประจำใจแล้ว ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมดังกล่าวมานี้ ซึ่งเป็นปฏิปทาข้อปฏิบัติเป็นหนทางไปสู่มนุษยโลก ไม่มีใครจะสามารถช่วยใครให้เกิดเป็นอะไรก็ได้ ไม่มีใครจะสามารถบันดาลมนุษย์ทุกรูปนามให้เป็นไปในอำนาจของใครได้ เพราะมนุษย์มีปฏิปทาข้อปฏิบัติเป็นของตนเอง มนุษย์จะสุขหรือทุกข์ก็อยู่ที่การกระทำของตนเป็นตัวกำหนด

3. โลกเทวดา หรือ เทวโลก หมายถึง ภพที่สูงขึ้นไปจากมนุษยโลกเรียกว่า เทวโลกหรือเทวภูมิ คือ ภูมิที่เป็นโลกอันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ที่เป็นทิพย์ เรียกว่า เทวดา สัตว์พวกนี้จะมีแสงสว่างรุ่งเรืองเป็นรัศมีออกมาจากร่างกาย ซึ่งได้แก่ สวรรค์ชั้นต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่สวรรค์ชั้นฉกามาจร มีอยู่ 6 ชั้น คือ

- (1) จาตุมหาราชิกา (สวรรค์ชั้นที่ท้าวมหาราช 4 ปกครอง)
- (2) ดาวดึงส์ (แดนแห่งเทพ 33 มีท้าวสักกะเป็นใหญ่)
- (3) ยามา (แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์)
- (4) ดุสิต (แดนแห่งเทพผู้เฝ้าด้วยสิริสมบัติของตน)
- (5) นิมมานรดี (แดนแห่งเทพผู้ยินดีในการเนรมิต)
- (6)ปรนิมมิตสวดี (แดนแห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตให้)

อีกอย่างหนึ่ง เทวโลกหรือสวรรค์นั้น เป็นดินแดนแห่งความสุข โดยเหตุที่ผู้อาศัยจะได้เสวยทิพย์สมบัติทุกทิพารัตริกาล ด้วยอำนาจแห่งบุญสำเร็จที่ตนได้สร้างสมเอาไว้ แต่เมื่อครั้งสมัยที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งทิพย์สมบัติที่ปรากฏมีเห็นในเทวโลก (พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), 2537) ได้แก่

- (1) ไพยขนตปราสาทพิมาน เป็นที่ประทับของพระอินทราเทวอิราช
- (2) นันทวันอุทยานทิพย์ อยู่ด้านทิศตะวันออกของสวรรค์
- (3) จิตรลดวันอุทยานทิพย์ อยู่ด้านทิศตะวันตกของสวรรค์
- (4) มิสกวันอุทยานทิพย์ อยู่ด้านทิศเหนือของสวรรค์
- (5) ปารุสกวันอุทยานทิพย์ อยู่ด้านทิศใต้ของสวรรค์

นอกจากสวนทิพย์ซึ่งล้อมรอบเทวโลกหรือสวรรค์นี้แล้ว บนเทวโลกชั้นดาวดึงส์ยังมีพระเกตแก้ว จุฬามณีเจดีย์สถาน เป็นที่บรรจุพระเกศโมลีและพระบรมสารีริกธาตุ (พระเขี้ยวแก้วเบื้องขวา) ของ พระพุทธเจ้า มีต้นปาริชาติกลปพฤกษ์ ซึ่งเป็นต้นไม้ทิพย์ของเทวโลกชั้นนี้ด้วย มีบัณฑิตพลศึกษาอาสน์ ซึ่งเป็นแท่นแก้วทิพย์อยู่ภายใต้ต้นไม้ชื่อปาริชาติกลปพฤกษ์นั้น อันเป็นที่ประทับนั่งของพระอินทร์ เทวราช มีศาลาสุธรรมาเทวสถาน เป็นศาลาที่ประชุมของเหล่าเทพยดาผู้เป็นสมาธิภูมิทั้งหลาย ที่มา เพื่อการฟังธรรมของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษาได้พบว่า ผู้ปรารถนาที่จะไปเกิดเป็นเทวดา จะต้องมียะธรรมภายในใจของตน คือ มีความละเอียดต่อความชั่ว และไม่กล้าทำบาปต่าง ๆ ได้แก่ มีhiriและโอตตปปะนั้นเองในพื้นฐาน แล้วบำเพ็ญบุญกุศลต่าง ๆ ประกอบกันด้วย เช่น ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นต้น

วิเคราะห์โลกที่เกี่ยวกับการพัฒนาชีวิต

การพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นตามแนวพุทธศาสนา มีการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557) ได้แก่

1. การพัฒนากาย (กายภาวนา) พัฒนากาย การพัฒนาทางกายเพื่อให้เกิดการเจริญงอกงามใน อินทรีย์ 5 หรือ ทวาร 5 ได้แก่ช่องทางการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง การพัฒนากายเป็นการส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ทั้ง 5 ทางเป็นไปอย่างปกติ ไม่เป็นโทษ ไม่มี พิษภัยอันตราย เช่น รู้จักสัมพันธ์ทางตา เลือกรับเอาสิ่งดีมีประโยชน์จากการเห็นทางตามาใช้ รู้จัก สัมพันธ์ทางหู เลือกรับฟังสิ่งดีมีประโยชน์ ไม่รับฟังสิ่งเลวร้ายเข้ามา เป็นต้น

2. การพัฒนาศีล (ศีลภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทาง กายและวาจา โดยการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี มีความเกื้อกูล พึงพาอาศัยกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายกัน เพื่อให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข

3. การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) คือ การทำสมาธินั้นเป็นงานหรือกิจของจิต กายจะอยู่ใน อิริยาบถหรือทำงานโดยอยู่ที่ใด ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน รับประทาน ดื่ม ทำ พูด คิด หากทำไปด้วย ความมีสติสัมปชัญญะ มีความรู้ตัวทั่วพร้อม มีใจจดจ่ออยู่กับงานหรืออาการนั้น ถือว่าเป็นการทำสมาธิ ทั้งสิ้น

4. การพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) คือ การฝึกปรีชาปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสรรพ สิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง จนกระทั่งหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระผ่องใสเบิกบานโดยสมบูรณ์ เมื่อปัญญาที่ บริสุทธิ์รู้เห็นตามเป็นจริงนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะช่วยให้จิตนั้น สงบ มั่นคง บริสุทธิ์ ผ่องใสยิ่งขึ้น

ความรู้ในคัมภีร์โลกที่ปณี สามารถปรับปรุงและพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นได้ เป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา ดังนี้

1. ศีลสิกขา หมายถึง การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจา และการประกอบอาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคม เป็นคนมีระเบียบ มีวินัย ปฏิบัติหน้าที่ตามปทัสสถานของสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงาม โดยมีความรับผิดชอบเกื้อกูลต่อสังคม

2. จิตสิกขา หมายถึง การฝึกจิต สร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจธรรม

3. ปัญญาสิกขา หมายถึง การฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสรรพสิ่ง รู้แจ้งตามความเป็นจริง มีจิตใจเป็นอิสระและมีปัญญابริสุทธิ์

ศาสนาทุกศาสนาล้วนสอนให้คนเป็นคนดี โดยอาจจะใช้พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นสื่อในการทำให้มนุษย์ทำความดี แต่แท้จริงแล้วแก่นแท้ของศาสนาคือหลักธรรมคำสอน มนุษย์ที่มีโอกาสในการศึกษา ศาสนาก็จะมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่า และความหมายของชีวิต

การเข้าใจหลักคำสอนอย่างถูกต้อง จะทำให้มนุษย์มีแนวปฏิบัติที่ดี หากบุคคลเข้าใจในหลักคำสอนผิดไปหรือปฏิบัติจนเกินความพอดี ไม่เดินทางสายกลาง อาจจะทำให้เกิดความทุกข์แทน คุณภาพชีวิตก็จะแย่ลง หากรู้ถึงหลักคำสอนแล้ว แต่ไม่นำมาปฏิบัติ ก็จะไม่เกิดประโยชน์อันใดต่อชีวิต เหมือนกับการอ่านหนังสือสอนว่ายน้ำ แต่ไม่เคยไปสัมผัสกับน้ำหรือลงสระน้ำเลย บุคคลก็จะว่ายน้ำไม่เป็น

ขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย ก็เป็นปัจจัยหนึ่งในการทำความดีหรือปฏิบัติธรรม เพราะการจัดระเบียบสิ่งแวดล้อม ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้บุคคลจรรโลงใจที่จะทำความดี อาทิ เพื่อนคนรอบข้างจะมีอิทธิพลต่อบุคคลในการทำดีหรือไม่ดีได้ โดยเพื่อนจะคอยเตือนในสิ่งที่ไม่ดีพร้อมทั้งชักชวนหรือแนะนำในสิ่งที่ดี ๆ ทั้งเรื่องการเรียนรู้ การทำงาน และการใช้ชีวิต

จากการที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่ามนุษย์เกิดมามีความต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยคุณภาพชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องมีความสุขเกิดขึ้นก่อน ความสุขที่แท้จริงต้องเกิดจากรู้สึกพอใจในตนเอง รู้สึกว่าชีวิตนี้มีคุณค่า มีความหมาย ซึ่งการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นมนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองทั้ง 4 ด้านคือ กาย ศีล จิต และปัญญา รวมถึงการนำหลักของพุทธศาสนาที่กล่าวว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อไปสู่ทางเดินชีวิตที่ดี (Fink, Charles K, 2013) จึงไม่ควรประมาท จงหมั่นประกอบกุศลกิจ เพื่อผดุงชีวิตตนไม่ให้หล่นไปในกําเนิดเดรัจฉาน การพัฒนาตนเองตามแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีคุณภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืน

ระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อม และมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสตร์ คือ ทมะ ซึ่ง ทมะ แปลว่า การฝึกนิสัยดั้งเดิมที่ยังไม่ได้ขัดเกลาให้เหมาะสม มีสาระสำคัญ คือ

1) การรู้จักข่มใจ ข่มระงับความเคยชินที่ไม่ดีทั้งหลายได้ ไม่ยอมให้กิเลสรบเร้า หลอกล่อชักนำไปสู่ความเลวร้ายได้

2) การฝึกปรับปรุงตนเอง โดยทำคุณความดี ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

หลักธรรมที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในหนังสือโลกทิปนี แสดงให้เห็นว่า ทุกข์ที่เกิดขึ้นทางใจเป็นทุกข์ที่เกิดมาจากความคิด ความไม่สบายใจด้วยอาการต่าง ๆ เช่น ความทุกข์จากการประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักที่พอใจ ทุกข์จากการพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักที่พอใจ จากการไม่ได้ในสิ่งที่ปรารถนา จากความโกรธความขัดเคืองใจ จากความวิตกกังวลใจ ความคับแค้นใจ จากความกลัวว่าความสุขที่มีอยู่จะต้องหมดไป ทุกข์จากความกลัวความทุกข์ยากลำบากที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ทุกข์จากการกลัวความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ เสื่อมสรรเสริญ และทุกข์ทางใจอื่น ๆ อีกนับไม่ถ้วน ทุกข์ทางใจนี้ส่วนหนึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากทุกข์ทางกายเป็นปัจจัยให้เกิด เช่น บุคคลเมื่อได้รับบาดเจ็บหรือป่วยไข้ขึ้นมาทำให้เกิดทุกข์ทางกายขึ้นแล้ว ต่อมาก็เกิดความกังวลใจ ความหวาดกลัวขึ้นมาอีกว่าอาจจะรักษาไม่หาย อาจจะต้องสูญเสียอวัยวะไป หรืออาจจะต้องถึงตาย ซึ่งความกังวลความหวาดกลัวเหล่านี้ จะก่อให้เกิดทุกข์ทางใจขึ้นมา ทุกข์ที่เกิดกับบุคคลนั้นมีสาเหตุมาจากอวิชชา มีเหตุปัจจัยร่วมในการเกิดได้หลายลักษณะ ต้องพิจารณาทุกข์ที่เหตุปัจจัยการเกิด คืออวิชชา ตัณหา และอุปาทานนั่นเอง อวิชชาความไม่รู้แจ้งเป็นประธานแห่งการเข้าถึงอกุศลธรรมทั้งปวง โดยมีลำดับที่ก่อให้เกิดทุกข์สืบเนื่องกัน ความไม่รู้นี้ครอบคลุมถึงไม่รู้เท่าทันหรือสติและการไม่นำไปปฏิบัติด้วย ทุกข์ทางใจที่มีต้นเหตุเป็นเหตุปัจจัยร่วม

การดำรงชีวิตด้วยการปล่อยวางในหลักธรรมในคัมภีร์โลกทิปนี จะเห็นว่า เราต้องเป็นอยู่ด้วยปัญญา อยู่ด้วยการปล่อยวาง อยู่ด้วยการทำจิตของเราให้ว่างจากความยึดถือ ความติดพันในสิ่งนั้น ๆ เพราะฉะนั้น จึงควรตั้งอุดมการณ์ ไว้ในใจเสมอว่า เราอยู่เพื่อดับความทุกข์ และไม่ใช้ดับทุกข์เฉพาะตนคนเดียว เราต้องช่วยคนอื่นให้ดับทุกข์ด้วย

เมื่อบุคคลเข้าถึงและปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นแนวทางในดับทุกข์ในคัมภีร์โลกทิปนี บุคคลนั้นก็จะสามารถดับทุกข์ในขั้นที่สูงขึ้นไปนั้น เรียกว่า การดับความเกิด แปลได้ว่า เป็นการดับอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ซึ่งต้องเจริญสติให้ถึงขั้นวิปัสสนากรรมฐานนั้น สอดคล้องตามหลักปฏิจัมมุปาทว่า การพ้นทุกข์ที่ถูกต้องนั้นคือ การปฏิบัติธรรมจนเห็นผลได้ด้วยตนเอง ด้วยการใช้ปัญญา วิชชาในการดับทุกข์ คือดับกิเลสตัณหาให้หมดสิ้น สถานการณ์วิกฤตของบุคคลสะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ความ

ทุกข์ ความเครียด ที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย ทั้งทางด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ สภาพสังคมในที่ทำงานมี โอกาสที่จะประสบกับปัญหาความเครียดในองค์กร แต่บุคคลจะต้องปรับตัวที่จะอยู่กับสถานการณ์กดดัน เหล่านั้นให้ได้ เพราะปัญหาทุกอย่างมีไว้ให้แก้ไข ไม่ได้มีไว้ให้เป็นทุกข์

สรุป

วรรณกรรมโลกที่ปนี มีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกนรก โลกมนุษย์ โลกเทวดา บุญและบาปเป็นสิ่งที่ เกิดขึ้นจริง ทั้งโดยทางกายภาพและทางจิตภาพ โดยนิยมเรียกผู้ไปเสวยบุญและบาปนั้นว่า “ตกนรกและ ขึ้นสวรรค์” ซึ่งนรกและสวรรค์ เป็นปลายทางเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นสำหรับมนุษย์ เมื่อตายไปแล้ว ไม่ใช่ ปลายทางสุดท้าย (นิพพาน) แม้ว่าเรื่องประเภทนี้เป็นสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้สำหรับคนสามัญ คือ จะพิสูจน์ว่ามี ก็ยังเอามาแสดงให้ประจักษ์ไม่ได้ จะพิสูจน์ว่าไม่มี ก็ยังไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าไม่มีอย่างไร การพิสูจน์ปรากฏการณ์ทั้งหลายให้ประจักษ์ชัดนั้น ถ้าเป็นรูปต้องพิสูจน์ให้เห็นด้วยตา ถ้าเป็นเสียงต้อง พิสูจน์ให้ได้ยินด้วยหู ถ้าเป็นกลิ่นต้องพิสูจน์ด้วยจมูก ถ้าเป็นรสต้องพิสูจน์ด้วยลิ้น ถ้าเป็นสัมผัสต้อง พิสูจน์ด้วยกาย ถ้าเป็นธรรมารมณ์ (ความคิด) ต้องพิสูจน์ด้วยใจ ฉะนั้น เรื่องนรกและสวรรค์ จึงมี 3 ระดับ คือ (1) นรกและสวรรค์หลังจากตายแล้ว (2) นรกและสวรรค์ที่อยู่ในใจ (3) นรกและสวรรค์แต่ ละขณะจิต เรื่องนรกและสวรรค์ทั้งด้านจิตรกรรม วรรณกรรม และพิธีกรรม โดยเฉพาะด้านจิตรกรรมฝาผนังตามปูชนียสถาน มีการแสดงภาพของนรกไว้อย่างน่ากลัว และแสดงภาพของสวรรค์ไว้อย่างน่า เพิดเพลิน เพื่อถ่ายทอดความคิดว่า นรกคือสิ่งที่น่ากลัวที่สุด ทำชั่วต้องไปตกนรก สวรรค์คือสิ่งที่น่า ปรารถนามากที่สุด ทำดีต้องไปเกิดในสวรรค์ เป็นการแสดงบทลงโทษปราม ไม่ให้บุคคลทำความชั่ว และ แสดงให้เห็นคุณค่าของการทำความดี สมดังพุทธโอวาทที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

เอกสารอ้างอิง

- พระครูสังฆรักษ์บุญเสริม กิตติวณโณ และคณะ. (2561). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์ลำปาง*, 7(1), 41-50.
- พระเทพมุนี (วิลาศ ญาณวโร). (2537). *วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระราชวิสุทธโสภา (วิลาศ ญาณวโร). (2524). *ภูมิวิลาสินี*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัดพระธรรมกาย. (2555). *กฎแห่งกรรม กรรมลิขิต : กรณีศึกษาตัวอย่างของกฎแห่งกรรม ตายแล้วไปไหน*. เรียกใช้เมื่อ 27 เมษายน 2561 จาก <https://shorturl.asia/dPwLQ>
- Fink, Charles K. (2013). Better to Be a Renunciant Buddhism, Happiness, and the Good Life. *Journal of Philosophy of Life*, 3(2), 127-144.

การประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักพุทธธรรม*

EDUCATION QUALITY ASSURANCE ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES

ฉันทนา ภูมิมา

Miss Chantana Phumma

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: cyomok@gmail.com

บทคัดย่อ

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ด้วยกลไกการควบคุม ตรวจสอบระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษาจัดขึ้น การนำหลักพุทธธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหลักธรรมมาภิบาล ได้แก่ หลักนิติธรรม ที่ทุกคนต้องเคารพกฎหมาย เข้าใจข้อบังคับและยอมปฏิบัติตาม หลักความโปร่งใส ซึ่งทุกคนต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันสามารถตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ แสดงความคิดเห็นได้ หลักความรับผิดชอบ ใส่ใจทุกปัญหา แก้ปัญหาร่วมกัน หลักคุณธรรม โดยยึดถือในความดีงาม และหลักความคุ้มค่า ในการจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดของตนเอง และหลักพุทธธรรมอีกข้อหนึ่งได้แก่ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งจะเป็นตัวประเมินคุณภาพของการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี เพราะลำดับแรกเราจำเป็นต้องรู้สภาพปัญหาของสถานศึกษาของตนเองให้ดีเสียก่อน เมื่อพบปัญหาแล้วหาแนวทางการแก้ไข ซึ่งตรงกับหลักนิโรธ ที่เราต้องค้นหาต้นตอของปัญหา และแก้ไขปัญหามาตามหลักของการติดตามตรวจสอบและประเมินคุณภาพโดยใช้มรรคมีองค์ 8 ประการ โดยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในหน่วยงานของตนเองก่อน สร้างกระบวนการคิดสร้างสรรค์ และเมื่อทำงานเป็นทีม และร่วมแรงร่วมใจกันอย่างพยายาม ทำให้เกิดกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การประกันคุณภาพการศึกษา, หลักพุทธธรรม

*Received: 21 January 2021 ; Revised: 5 March 2021; Accepted: 19 April 2021

Abstract

Quality Assurance It is an evaluation and quality monitoring. according to educational standards with control mechanism check the educational quality management system organized by the school The adoption of Buddhist principles as part of the quality assurance of education is therefore very important. In particular, the principles of good governance include the rule of law that everyone must respect the law. understand the regulations and agree to abide by them transparency principle which everyone must have mutual trust that can be checked Principles of participation, sharing ideas, sharing and expressing opinions principle of responsibility pay attention to every problem Solve problems together, moral principles by adhering to goodness and value principle to manage their own limited resources and another principle of Buddha Dharma The Four Noble Truths, which will be a good assessment of the quality of educational management. Because first, we need to know the problem conditions of our own educational institutions. When a problem is found, find a solution. which corresponds to the principle of Nirodha that we have to find the root of the problem and solving problems according to the principles of quality monitoring and assessment by using the Eightfold Path by creating a correct understanding in one's own organization first Create a creative process and hands working as a team and working together to make an effort resulting in the process of quality assurance of education in accordance with the true Buddhist teachings

Keywords: Educational Quality, Buddhist Principles

บทนำ

การประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักพุทธธรรมนั้น เป็นการประกันคุณภาพที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโดยใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการประเมิน ตรวจสอบ ติดตามคุณภาพของผู้เรียน โดยมีกลไกในการควบคุม ตรวจสอบระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนว่าสถานศึกษานั้นสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และบรรลุเป้าประสงค์

ของหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแล และตามประกาศกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ข้อ 3 (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) ให้สถานศึกษา แต่ละแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับและประเภทการศึกษา ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด พร้อมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ จัดให้มีการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ติดตามผลการดำเนินการเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และจัดส่งรายงานผลการประเมินตนเองให้แก่หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี เพื่อให้การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษามีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือและแนะนำสถานศึกษา เพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อการศึกษามีคุณภาพและมาตรฐานสำหรับประชาชนเป็นกลไกหลักสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยการพัฒนาสถานศึกษาทุกแห่งให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เท่าเทียม และจัดให้มีระบบสนับสนุนและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีศักยภาพและความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) โดยควรมีหลักพุทธธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการประกันคุณภาพการศึกษา คือ หลักธรรมาภิบาล ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา ๓๑ กระทรวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท และการอาชีวศึกษา แต่ไม่รวมถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงอื่น ที่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการกีฬา ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษา และราชการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงหรือราชการที่สังกัดกระทรวง เห็นได้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษานั้นควรมีหลักธรรมาภิบาลในการขับเคลื่อน และยังมีหลักพุทธธรรมอีกหนึ่งข้อ ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนสถานศึกษาที่ถูกประเมิน ที่จะมองตัวเอง อันได้แก่ มองเห็นสภาพปัญหาของตนเอง คือ ทุกข์ มองเห็นต้นเหตุของสภาพปัญหา คือ สมุทัย มุ่งสู่การดับสภาพปัญหาของตน คือ นิโรธ โดยการหาหนทางแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาของตนเอง คือ มรรคมีองค์ 8 ประการนั่นเอง

ทำไมต้องประกันคุณภาพการศึกษา

ยุคของข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) ที่มีการสื่อสารไร้พรมแดนเป็นผลจาก “กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization)” การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม มีการปรับตัวและเรียนรู้ให้ทันกับยุคและสมัย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา รายละเอียดในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มีสาระเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ มีสาระสำคัญ 4 มาตรา ได้แก่ มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก ระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการและแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่ง อย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก ที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2563) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา 9 ให้ยกเลิกความในมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้มาตรฐานที่กำหนดให้สำนักงาน

รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าวให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารายงานต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข” (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2563) ดังนั้น การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ ระบบการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ ประสิทธิภาพเป็นยุทธวิธีในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งเป็นการตรวจสอบกระบวนการดำเนินงานให้ได้คุณภาพที่ประชาชนให้การยอมรับต่อสาธารณชนได้อีกด้วย

การประกันคุณภาพการศึกษาคืออะไร

การประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) หมายความว่า การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละระดับและประเภทการศึกษา โดยมีกลไกในการควบคุม ตรวจสอบระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนว่า สถานศึกษานั้นสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและบรรลุเป้าประสงค์ของหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแล (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2563) การประกันคุณภาพการศึกษาแบ่งได้ ดังนี้

1. การประกันคุณภาพภายใน (Internal Quality Assurance) คือ การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น

2. การประกันคุณภาพภายนอก (External Quality Assurance) คือ การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง เพื่อเป็นการประกันคุณภาพและให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2563)

การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ด้วยกลไกการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพและการประเมินคุณภาพระบบการบริหารคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อพัฒนาและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสาธารณชนว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

และบรรลุเป้าประสงค์ของหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแล ได้แก่ การประกันคุณภาพภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา และการประกันคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง

การประกันคุณภาพการศึกษามีกระบวนการอย่างไร

กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาประกอบด้วย 3 กระบวนการ ดังนี้

1. การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) เป็นกระบวนการดำเนินการของหน่วยงานต้นสังกัดและสถาบันการศึกษาในการกำหนด มาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ หลังจากนั้นหน่วยงานต้นสังกัดและสถาบันการศึกษาจัดทำแผน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพเข้าสู่มาตรฐานที่กำหนดไว้ใน ด้านการพัฒนาหลักสูตร สื่อการพัฒนาครูและบุคลากร ธรรมเนียมสถานศึกษา ระเบียบการสอน การแนะแนว การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ทั้งนี้จะเน้นระบบและกลไกการปฏิบัติงานตามแผน ติดตาม กำกับการดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) เป็นการดำเนินการของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในการยืนยันเป้าหมายที่กำหนดมุ่งไปสู่มาตรฐานที่ต้องการโดยการดำเนินการดังนี้

2.1 การตรวจสอบและทบทวนการดำเนินงานทั้งระบบด้วยตนเองของสถาบันการศึกษา เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและรายงานผลต่อผู้ปกครองและผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา

2.2 การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถาบันการศึกษา โดยหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและ/หรือใช้มาตรการในการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้

3. การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) เป็นการประเมินค่าระดับคุณภาพของกิจกรรมเฉพาะอย่างในหน่วยงาน เช่น คุณภาพการจัดการศึกษา คุณภาพของผู้เรียน คุณภาพของการสอน เป็นต้น

3.1 การประเมินคุณภาพภายในจะใช้วิธีการศึกษาตนเอง (Self Study) และการประเมินตนเอง (Self Assessment)

3.2 การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นการดำเนินงาน โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อประเมินผลและรับรองว่า สถาบันการศึกษาจัดการศึกษาได้คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ (ศูนย์เครือข่าย สมศ.มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2563)

กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ 3 กระบวนการ ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) เป็นขั้นตอนการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ สู่การจัดทำแผนเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพสู่มาตรฐานที่กำหนด อาทิ แผนพัฒนาการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี หลักสูตรสถานศึกษา แผนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ในระหว่างการดำเนินงานหรือเมื่อสิ้นปีการศึกษาใช้กลไกการตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) เพื่อยืนยันว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนด มุ่งไปสู่มาตรฐานที่ต้องการ โดยระบบการตรวจสอบตนเอง และระบบการติดตามตรวจสอบจากหน่วยงานต้นสังกัดให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ และยืนยันระดับคุณภาพของการดำเนินงานโดยการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) โดยระบบการประเมินตนเอง (Self Assessment) ปีละหนึ่งครั้ง และการประเมินคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์การมหาชน (สมศ.) หนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับแต่การประเมินครั้งสุดท้าย ซึ่งปัจจุบันเป็นการประเมินคุณภาพภายนอกแนวใหม่ (รอบสี่) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบยืนยันผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงบริบทของสถานศึกษา และมีใช้การประเมินเพื่อรับรองผลว่า “ผ่าน” หรือ “ไม่ผ่าน” แต่เป็นการประเมินเพื่อ “พัฒนา” โดยสถานศึกษานำข้อเสนอแนะไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาแนวทางอย่างไร

การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษามีแนวทางการดำเนินการ (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2561) ดังนี้

1. สถานศึกษาแต่ละแห่งต้องจัดให้การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาตามกฎหมายกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับและประเภทการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด พร้อมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ จัดให้มีการประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตาม

มาตรฐานการศึกษาและจัดส่งรายงานผลการประเมินตนเอง (SAR) ให้หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษา เป็นประจำทุกปี

2. การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาและการตัดสินระดับคุณภาพตามมาตรฐานเป็นไปตามหลักการตัดสิน โดยอาศัยความเชี่ยวชาญ (expert judgment) และการตรวจทานผลการประเมิน โดยคณะกรรมการประเมินในระดับเดียวกัน (peer review) โดยเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ คณะกรรมการประเมินต้องมีความรู้รอบด้าน และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันในการตัดสิน เพื่อให้ระดับคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งจะไม่ใช้การให้คะแนนตามความคิดเห็นของคนใดคนหนึ่ง

3. การประเมินคุณภาพภายใน เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องตรวจสอบและประเมินตนเองตามสภาพบริบทของสถานศึกษาที่แท้จริง โดยให้ความสำคัญกับการประเมินเชิงคุณภาพผนวกกับการประเมินเชิงปริมาณควบคู่กันไป การตัดสินคุณภาพของสถานศึกษา ให้ใช้เกณฑ์การให้คะแนนผลงานหรือกระบวนการที่ไม่แยกส่วนหรือแยกองค์ประกอบในการกำหนดคะแนนประเมิน แต่เป็นการประเมินในภาพรวมของผลการดำเนินงาน หรือกระบวนการดำเนินงาน (holistic assessment)

4. การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานภายในของสถานศึกษา ให้สถานศึกษากำหนดเป้าหมายและเกณฑ์การประเมินตามสภาพบริบทของสถานศึกษาเอง เพื่อตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา โดยให้ยึดหลักการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและสะท้อนคุณภาพการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนดตามมาตรฐานของสถานศึกษา

5. การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้เน้นการประเมินตามหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามสภาพจริงของสถานศึกษา (evidence based) โดยเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมและสะท้อนคุณภาพการดำเนินงานตามมาตรฐานของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจนและมีเป้าหมาย การประเมินเพื่อการพัฒนาผลการจัดเก็บข้อมูลและเอกสารที่ไม่จำเป็นในการประเมินแต่ข้อมูลต้องมีความน่าเชื่อถือและสามารถตรวจสอบผลการประเมินได้ ตามสภาพบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ

6. คณะที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา ควรศึกษามาตรฐานการศึกษา และประเด็นพิจารณาที่กำหนดให้เข้าใจถ่องแท้ก่อนดำเนินการประเมินคุณภาพสถานศึกษาของตนหลังประเมิน แล้วให้แจ้งผลการประเมินและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาสรุปและเขียนรายงานการประเมินตนเอง (self-assessment report)

7. ในการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ให้สถานศึกษาดำเนินการ โดยให้มีการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งและในการ

ประเมินคุณภาพภายใน ตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ให้ใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายและเหมาะสม

8. ข้อควรตระหนักในการประเมินคุณภาพภายใน

8.1 ผู้ประเมินควรมีความรู้ลึกและเข้าใจบริบทของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ทั้งในแง่ของภาระงานโครงสร้างเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในการบริหารและการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และมีประสบการณ์เพียงพอ เพื่อการช่วยชี้แนะการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างชัดเจนและตรงประเด็น เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษาอย่างแท้จริง

8.2 ผู้ประเมินควรวิเคราะห์ข้อถกเถียงด้วยใจเป็นกลาง โดยพิจารณาจากข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมจากหลาย ๆ ด้าน ทั้งข้อมูลปัจจุบันและผลการประเมินการดำเนินงานที่ผ่านมา (อาจพิจารณาย้อนหลัง 3 ปี) ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาว่าอยู่ในระดับใด

8.3 สิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุดที่ได้รับจากการประเมินภายในของสถานศึกษา คือ การได้รับข้อเสนอแนะ คำแนะนำ แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาที่เป็นรูปธรรมและปฏิบัติได้จริง ดังนั้น ผู้ประเมินจึงควรรู้ความเคลื่อนไหวของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาการเรียนการสอน

8.4 การกำหนดระยะเวลาดำเนินการประเมินภายในของสถานศึกษานั้น ให้สถานศึกษา กำหนดได้เองตามความเหมาะสม แต่ควรสอดคล้องกับสภาพและบริบทของการดำเนินงาน เพื่อความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐาน เช่น แผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา แผนการเรียนรู้อบรมหลังสอนรายงานประชุม เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเอกสารหลักฐานต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ไม่ใช่การสร้างเอกสารหลักฐานเพิ่มเติม

8.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของการสังเกตและสัมภาษณ์นั้น ควรกระทำด้วยความระมัดระวัง ต้องสร้างความรู้สึกร่วมกันมากกว่าการจับผิด หรือการกล่าวโทษ และควรพูดคุย สอบถามด้วยความสุภาพ และสร้างความไว้วางใจเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา มีทิศทางประเมินอ้างอิงจากระบบการประกันคุณภาพภายใน ตั้งแต่การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแต่ละระดับและประเภทการศึกษา ที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและจัดส่งรายงานผลการ

ประเมินตนเอง (SAR) ให้หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาและการตัดสินระดับคุณภาพตามมาตรฐานเป็นไปตามหลักการตัดสินอาศัยความเชี่ยวชาญ (expert judgment) และการตรวจทานผลการประเมิน โดยคณะกรรมการประเมินในระดับเดียวกัน (peer review) เทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานสถานศึกษาที่ต้องตรวจสอบและประเมินตนเอง ตามสภาพบริบทของสถานศึกษาที่แท้จริง โดยให้ความสำคัญกับการประเมินเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณควบคู่กัน ใช้เกณฑ์การให้คะแนนผลงานหรือกระบวนการที่ไม่แยกส่วนหรือแยกองค์ประกอบการประเมิน และตัดสินคุณภาพในภาพรวม เน้นการประเมินตามหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามสภาพจริงของสถานศึกษา (evidence based) ยึดหลักการประเมินเพื่อการพัฒนา ลดภาระการจัดเก็บข้อมูลและเอกสารที่ไม่จำเป็น ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายและเหมาะสมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

คุณลักษณะของผู้ประเมินคุณภาพสถานศึกษา

ผู้ประเมินคุณภาพสถานศึกษา ควรมีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะ รวมทั้งบุคลิกภาพและเจตคติ (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2561) ได้แก่ 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและระบบการประกันคุณภาพในตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการประเมินคุณภาพสถานศึกษาเป็นอย่างดี 3) เข้าใจบริบทของสถานศึกษาและมีทักษะการประเมินตามสภาพจริงและการประเมินแบบองค์รวม (holistic assessment) เป็นอย่างดี 4) มีบุคลิกภาพที่ดีสุภาพเรียบร้อยยิ้มแย้มแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ สุขุมรอบคอบและมองโลกในแง่ดี 5) ตรงต่อเวลาและรักษาเวลา 6) มีทักษะในการติดต่อสื่อสารอย่างเป็นกัลยาณมิตร 7) มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม 8) มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 9) มีทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ 10) มีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์และสรุปความ 11) มีความสามารถในการให้ข้อเสนอแนะอย่างชัดเจนและตรงประเด็น 12) มีความสามารถในการสรุปและจัดทำรายงานการประเมิน คุณภาพภายในสถานศึกษาได้ อย่างถูกต้องเชื่อถือได้และทันเวลา 13) มีคุณธรรมจริยธรรมและอุทิศตนในการปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ 14) มีความเชื่อมั่นในระบบประกันคุณภาพการศึกษา 15) มีเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษาและเจตคติที่ดีต่อการประเมิน

การประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักพุทธธรรม

การขับเคลื่อนระบบประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลประกอบด้วย 3 กระบวนการ ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) ควรใช้หลักธรรมมาภิบาล 6 หลัก ที่สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 ระบุว่า ในการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีควรส่งเสริมให้สังคมไทยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญ 6 หลัก (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

1. หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ ให้เป็นธรรม และมีความทันสมัย เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมพร้อมใจปฏิบัติตามข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครอง ภายใต้กฎหมาย โดยการนำหลักมาปฏิบัติจะต้องคำนึงถึงเรื่องความเป็นธรรม เพราะ เมื่อกฎหมายมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นประชาชนก็จะมองว่ากฎหมายเป็นเรื่องเข้าใจยาก อันนำไปสู่การเกิดความหวาดระแวงว่าจะกลายเป็นผู้ถูกแสวงหาประโยชน์จากผู้กฎหมายเหล่านั้น ทั้งนี้เพื่อ สร้างความรู้สึกที่เป็นธรรมภาครัฐจึงจำเป็นต้องทำให้กฎหมายเป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายขึ้น มีการให้ความรู้ เผยแพร่เนื้อหาเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในสังคม

2. หลักความโปร่งใส คือ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของประชาชนและ ภาครัฐโดยการปรับปรุงกลไกการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน

3. หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ในการตัดสินใจ ปัญหาสำคัญของประเทศ ทั้งประชาชนยังต้องมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นอีกด้วย

4. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่การตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม ความใส่ใจปัญหา สาธารณะ และความกระตือรือร้นที่จะมุ่งแก้ไขปัญหา ตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่ แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

5. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือในความดีงามถูกต้องเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน และเป็น การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามไปพร้อมกัน เพื่อให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบ และประกอบอาชีพสุจริตอันนำไปสู่การสร้างนิสัย ประจำชาติ

6. หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดอย่างคุ้มค่าเพื่อให้ เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนร่วม

การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) สถานศึกษาสามารถประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็น ธรรมะที่จะนาระบบการประกันคุณภาพให้ประสบความสำเร็จ ควรนำคนไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตน ต้องการได้แก่ 1) ทุกข์ คือ การได้รู้จักสภาพปัญหาของสถานศึกษาของตนเองตามความเป็นจริง ย่อมทำ

ให้เห็นหนทางแก้ได้ดีกว่าคนอื่นเสมอ 2) สมุทัย คือ ต้นตอของสภาพปัญหาที่สถานศึกษาประสบอยู่หรือ เหตุเกิดของปัญหาที่กระทบระบบของสถานศึกษา 3) นิโรธ คือการดับของสภาพปัญหานั้น โดยตั้งใจไว้ ในศรัทธา ศีล สุตะ จาคะและปัญญา ตั้งเป้าหมายอนาคตชีวิตที่ดีไว้ ตั้งใจมั่นคงที่จะทำสิ่งที่ดีเป็นสุจริต เช่น ควรนั่งที่ไหน ควรทำอะไร ควรพูดอย่างไร และ 4) มรรคมิองค์ 8 ประการ คือ สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นถูก สัมมาสังกัปปะ คือความคิดดี สัมมาวาจา คือพูดจาดี สัมมากัมมันตะ คือการทำดี สัมมาอาชีวะ คือการงานสุจริต สัมมาวายามะ คือความขยันพยายาม สัมมาสติ คือการมีสติอยู่ตลอดเวลา และสัมมาสมาธิ คือ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ นุ่มนวลควรแก่การงาน สถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็น หน่วยงานทางการศึกษาที่ใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่นมากที่สุด สามารถนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการ ตรวจสอบคุณภาพ ได้แก่ ด้านสถานที่ภายในสถานศึกษาใช้หลัก “ทุกข์” คือการดำเนินการปรับให้ สถานศึกษามีความร่มรื่น ร่มเย็น ปลอดภัย มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ที่มีความ เหมาะสมชวนให้ใฝ่หาความรู้ ห้องน้ำ อาคารเรียน อาคารประกอบพร้อมใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรยากาศทางกายภาพเป็นบรรยากาศในเชิงบวก การใช้หลัก “สมุทัย” คือ การที่ผู้บริหารเข้าใจในตัว บุคลากรภายในสถานศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี ทุกคนมีความรับผิดชอบเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความรักและศรัทธาในงานจัดการศึกษา มีการทำงานภายใต้บรรยากาศที่ส่งเสริม ความสุข ความเจริญงอกงามเป็นไปในทิศทางเจริญ เมื่อสถานศึกษามีสถานที่ดี มีครูที่ดีบุคลากรภายในดี เป็นแบบอย่างกับผู้ใกล้ชิดโดยเฉพาะนักเรียนผู้ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนคุณภาพตามมาตรฐานการประกัน คุณภาพการศึกษาว่าจะบังเกิดผลได้ตามวัตถุประสงค์ คุณลักษณะของนักเรียนตามหลัก “นิโรธ” คือการที่ นักเรียนรู้จักใฝ่เรียนรู้ ตั้งตนชอบในการเรียนที่ดี ประพฤติปฏิบัติดีมีคุณธรรม ชื่อเสียงรางวัลที่ สถานศึกษาได้รับได้แก่ รางวัลนักเรียน รางวัลครู รางวัลสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ เป็นการสะท้อน คุณภาพตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา ได้การยอมรับจากบุคคลทั่วไปซึ่งทุกสิ่งประกอบกัน ให้เกิดคุณภาพตามมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาเรียกว่า เกิดผลตามหลัก “มรรคมิองค์ 8 ประการ” นั่นเอง

กระบวนการสุดท้ายคือ การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดย บุคคลในสถานศึกษาประเมินตนเองและโดยผู้ทรงคุณวุฒิตามประกาศสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและ ประกาศของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ติดตามตรวจสอบระบบประกันคุณภาพและประเมินคุณภาพภายใน สถานศึกษาตามประกาศกฎกระทรวง การประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 เป็นบาทหน้าที่ของ หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลสถานศึกษาในการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ และแนะนำ สถานศึกษา เพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ และการประเมินคุณภาพภายนอกโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

องค์การมหาชน (สมศ.) หนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับแต่การประเมินครั้งสุดท้าย หลักธรรมที่นำมาใช้สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม 7 หรือคุณธรรม 7 ประการ (อง.สศตค. (ไทย), 23/3757) ได้แก่ 1) ปิโย ความน่ารัก 2) ครุ น่าเคารพ 3) ภาวนีโย น่าเจริญใจ 4) วตฺตา รู้จักพูดให้ได้ผล 5) วจนฺทโม อุดหนุนถ้อยคำ 6) คมฺภีรญฺจ ถึก กตฺตา แล่งเรื่องล้าลึกได้ 7) โน จฺญฺฐานํ นิโยชเย ไม่ชักนำไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหล ความเป็นกัลยาณมิตรในภาพรวมนี้ มีความมุ่งหมายไปที่วัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพ ผู้ที่ทำหน้าที่พึงตระหนักและศึกษาหาความรู้โดยเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสถานศึกษา มีความรู้จริง มีความหนักแน่นในการที่จะหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หนักแน่นกับหลักฐานที่เกิดจากการสังเกต สัมภาษณ์ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างแท้จริง มีจรรยาบรรณ สามารถประมวลข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสรุปภาพรวมให้ข้อเสนอแนะที่ดีต่อการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นกัลยาณมิตร สามารถสื่อสารนำเสนอในเชิงพัฒนาตามข้อมูลเชิงประจักษ์ตามหลักวิชาการ และที่สำคัญคือผู้ที่ทำหน้าที่นี้ต้องมีความสุภาพ มีเมตตา เปิดกว้างทางความคิดต่อการติดตามตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพได้ข้อมูลที่แท้จริง นำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

สรุป

การประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) เป็นระบบเครื่องมือในการปฏิบัติการกิจหลักของสถานศึกษา ให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลด้วยการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Auditing) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) เพื่อให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพและมาตรฐานของดัชนีชี้วัดระบบและกระบวนการผลิต ผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา สังคมเชื่อมั่นว่า สถานศึกษาจะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพที่ระบุไว้ในหลักสูตร และตรงตามความมุ่งหวังของสังคม สถานศึกษามีคุณภาพและมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ ดังนั้นการนำหลักพุทธธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหลักธรรมมาภิบาล ได้แก่ หลักนิติธรรม ที่ทุกคนต้องเคารพกฎหมาย เข้าใจข้อบังคับและยอมปฏิบัติตาม หลักความโปร่งใส ซึ่งทุกคนต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันสามารถตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ แสดงความคิดเห็นได้ หลักความรับผิดชอบ ใส่ใจทุกปัญหา แก้ปัญหาร่วมกัน หลักคุณธรรม โดยยึดถือในความดีงาม และหลักความคุ้มค่า ในการจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดของตนเอง และหลักพุทธธรรมอีกข้อหนึ่งได้แก่ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งจะเป็นตัวประเมินคุณภาพของการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี เพราะลำดับแรกเราจำเป็นต้องรู้สภาพปัญหาของ

สถานศึกษาของตนเองให้ดีขึ้นเสียก่อน เมื่อพบปัญหาแล้วหาแนวทางการแก้ไข ซึ่งตรงกับหลักนิโรธ ที่เราต้องค้นหาต้นตอของปัญหา และแก้ไขปัญหามาตามหลักของการติดตามตรวจสอบและประเมินคุณภาพโดยใช้เครื่องมือ 8 ประการ โดยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในหน่วยงานของตนเองก่อน สร้างกระบวนการคิดสร้างสรรค์ และมือทำงานเป็นทีม และร่วมแรงร่วมใจกันอย่างพยายาม โดยให้มีจิตใจจดจ่ออยู่กับการแก้ปัญหานั้นๆ ซึ่งเป็นกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาตามหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. (2561). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 11 ก หน้า 3 (23 กุมภาพันธ์ 2561).
- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. เรียกใช้เมื่อ 23 สิงหาคม 2563 จาก <https://www.moe.go.th//> แผนการศึกษาแห่งชาติ-พ.ศ. 2560.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. ราชกิจจานุเบกษา. (2542). เล่ม 116 (ตอนที่ 63).
- ศูนย์เครือข่าย สมศ.มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (2559). การประกันคุณภาพการศึกษามีกระบวนการอย่างไร?. เรียกใช้เมื่อ 25 ตุลาคม 2563 จาก <https://1th.me/pnOEE>.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2562). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 53. กรุงเทพมหานคร : ม.เอเชียอาคเนย์.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2562). กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561. เรียกใช้เมื่อ 23 สิงหาคม 2563 จาก <http://web.krisdika.go.th/law>.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2560). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. เรียกใช้เมื่อ 23 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.local.moi.go.th/law90.pdf>
- สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2561). หลักสูตรการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการพัฒนามาตรฐานผู้ประเมินคุณภาพการศึกษาตามรูปแบบแนวทางการประเมินแนวใหม่และกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2561. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ความซับซ้อนของการบริหารในสังคมไทย*

THE COMPLEXITY OF ADMINISTRATION IN THAI SOCIETY

พระมหาสันติชัย อภิสันติ (โพนศรีสม)

Phramahasantichai Abhisanti (Phonsrisom)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: aphisanti1991@gmail.com

บทคัดย่อ

ความซับซ้อนของการบริหารในสังคมไทย สาเหตุหลักจะมีความซับซ้อนแตกต่างกันไป ซึ่งความซับซ้อนจะแสดงความเป็นองค์รวมมากกว่าแสดงเป็นส่วน ๆ มีอยู่ 3 สถานะ คือ ภาวะสมดุล ใกล้จุดสมดุล มีการกวัดแกว่งบ้าง แต่ยังรักษาสภาพเดิมไว้ได้ และไกลจุดสมดุล ถ้าได้รับการกระทบอย่างมาก จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการล่มสลายของระบบได้ ดังนั้น องค์การจึงต้องขจัดปัญหาความซับซ้อนนี้ออกไปให้ได้ ซึ่งมีกลยุทธ์ในการลดความซับซ้อน โดยหลักปรัชญาเดิมมี 14 ข้อ คือ 1) มุ่งหมายชัดเจน ปรับปรุงสินค้าและบริการให้สามารถดำรงอยู่ในตลาดได้ 2) ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ในนวัตกรรมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา 3) มาตรฐานคุณภาพ การสร้างคุณภาพในตัวสินค้าตั้งแต่เริ่มกระบวนการ 4) ความสำเร็จระยะยาว ไม่เลือก ผู้ผลิต ที่เน้นราคาต่ำเพียงอย่างเดียว 5) พัฒนาระบบสม่ำเสมอ เพื่อคุณภาพและผลผลิตดีขึ้น 6) ฝึกอบรมพนักงาน ในเรื่องที่ควรได้รับ 7) สร้างความเป็นผู้นำระบบการบริหารที่ทำให้พนักงานมีความภาคภูมิใจในงานที่ทำ 8) กล้าแสดงความคิดเห็น กำจัดความกลัวของพนักงานเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง 9) ปรับปรุงระบบการบริหารที่อาจขัดขวางการทำงานข้ามสายงาน 10) ยกเลิกคำขวัญ คำขวัญไม่ได้ช่วยให้ระบบงานดีขึ้น ต้องไปแก้ไขที่สาเหตุ 11) อย่าตั้งเป้าหมายที่ตัวเลข เน้นการผลิตจำนวนมาก แต่มีคุณภาพต่ำ 12) เห็นคุณค่าในงานที่ทำ พนักงานได้มีโอกาสแสดงฝีมือการทำงาน 13) พัฒนาความรู้ปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ พนักงานได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะของตนเอง และ 14) งานเป็นหน้าที่ของทุกคน การพัฒนาระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ความซับซ้อน, การบริหาร, สังคมไทย

Abstract

The complexity of administration in Thai society. The main causes will vary in complexity. The complexity is more holistic than it is expressed in parts. There are 3 states: equilibrium near equilibrium, with some oscillation. But still maintain the original condition and far to the point of balance if affected a lot it can affect the transformation

*Received: 7 February 2021; Revised: 13 March 2021; Accepted: 21 April 2021

or collapse of the system, so the organization must eliminate this complexity. Which has strategies for reducing complexity. The philosophy of Deming 14 points are summarized as 1) clear aim Improve products and services to be able to remain in the market. 2) Accept changes. Innovation happens all the time. 3) Quality standards Creating product quality from the beginning of the process. 4) Long-term success Do not choose a supplier that focuses solely on low prices. 5) Develop a consistent system. For better quality and productivity. 6) Training employees. On matters that deserve to be received. 7) Build leadership A management system that makes employees proud of their work. 8) Dare to express their opinions. Eliminate the fear of employees to get truthful information. 9) Improve management systems that may hinder cross-functional operations. 10) Cancel slogans does not improve work systems. Must go to fix the cause. 11) Do not target numbers. Mass production but the quality is low. 12) Value in the work that employees have the opportunity to demonstrate their work skills. 13) Develop knowledge and adapt to new things. Employees learn and develop their own skills. And 14) Work is everyone's duty. Developing an efficient working system.

Keywords: The complexity, Administration, Thai society

บทนำ

วิกฤตการณ์ทุกด้าน ณ เวลาปัจจุบัน ได้สะท้อนให้มนุษย์ตระหนักรู้ร่วมกันว่า สรรพสิ่งมีความซับซ้อนและยิ่งเพิ่มความซับซ้อนเป็นทวีคูณ ในยุคสมัยที่สังคมสามารถเชื่อมต่อข้อมูล ความรู้ ความคิด ค่านิยม พฤติกรรม ฯลฯ ด้วยการสื่อสารออนไลน์ เกิดเป็นสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์อย่างซับซ้อนไร้ขอบเขตที่ทำนายคาดการณ์ได้ยาก และมีความไม่แน่นอน (อนิจจัง) เป็นสัจธรรมสำคัญ โจทย์สำคัญในยุคสมัยเช่นนี้คือ มนุษย์จะดำรงชีวิต สังคม ธรรมชาติได้อย่างไร จึงจะสามารถแก้ไขวิกฤตการณ์และสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในระบบต่าง ๆ ได้ (อรศรี งามวิทย์พงศ์และนภารัตน์ นนทกิจนพเก้า, 2557)

Stephen Hawking นักวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ของโลกในปัจจุบัน กล่าวว่า “ศตวรรษนี้คือศตวรรษแห่งความซับซ้อน” ดังนั้น ไม่ว่าเราจะสนใจหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ความซับซ้อนของสรรพสิ่งที่เชื่อมโยงกันอยู่ก็ยังคงดำเนินต่อไป เพียงแต่หากเราเข้าใจความซับซ้อนนี้ได้ เราก็จะจัดการกับชีวิต สังคมของเราได้ถูกต้องเหมาะสม และธำรงรักษาระบบนิเวศของเราได้อย่างยั่งยืน หากเทียบเคียงกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยคุ้นเคยกันอยู่แล้ว ความเข้าใจในเรื่องความซับซ้อนได้ถูกต้องก็คือการมีสัมมาทิฐิหรือความเห็นถูก อันเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกของมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเริ่มต้นด้วยสัมมาทิฐิ คือเห็นถูกต้องตามความจริงก่อน แล้วจึงจะคิดหรือปฏิบัติสิ่งอื่น ๆ ได้อย่างถูกต้องตามมาด้วย

การมองโลกในปัจจุบันที่มีความซับซ้อนสูงมาก ซึ่งมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ยากจะคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ผุดบังเกิด (emergence) ค่อย ๆ พัฒนาและปรับตัว โดยหากจะเข้าใจการ

ทำงานของความซับซ้อน ให้พิจารณาที่การเชื่อมโยงกันขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ของมัน ซึ่งการทำงานนวัตกรรมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงองค์กรและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำเป็นต้องเข้าใจสิ่งเหล่านี้ (ออร์ศรี งามวิทย์พงศ์และนภารัตน์ นนทกิจนพเก้า, 2557) ซึ่งให้เห็นว่างานนวัตกรรมและงานที่ต้องการแก้ไขปัญหาด้านสังคม จำเป็นต้องพัฒนาแนวทางหรือวิธีการเพื่อการแก้ไขปัญหา (intervention) ไปพร้อม ๆ กับการทำงาน เนื่องจากในสถานะของการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนนั้น ผู้ปฏิบัติงานจะไม่รู้แน่ชัดถึงความสัมพันธ์ของเหตุและผล ทำให้การออกแบบการทำงานเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (theory of change) มีข้อจำกัด ซึ่งผู้ประเมินจำเป็นต้องอาศัยการทำงานอย่างใกล้ชิดกับโครงการ ตั้งคำถามและสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สร้างกระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องระหว่างการทำงาน เพื่อเตรียมพร้อมจะปรับตัวเสมอ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความซับซ้อนในมิติของโครงการพัฒนาหรือโครงการพัฒนาคุณภาพประชารัฐนั้น เป็นความซับซ้อนประเภทที่เกิดจากความไม่แน่นอน (ออร์ศรี งามวิทย์พงศ์และนภารัตน์ นนทกิจนพเก้า, 2557)

ยิ่งในช่วงปีที่ผ่านมา มีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) การแพร่ระบาดของ COVID 19 ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการศึกษาทุกระดับทั่วโลก ทำให้สถานศึกษาเกือบทุกแห่งทั่วโลกต้องปิดการเรียนการสอน จากข้อมูลของ World Economic Forum (2020) อ้างถึง UNESCO มีจำนวนนักเรียน 1.38 พันล้านคน ได้รับผลกระทบจากการปิดสถานศึกษา ซึ่งเป็นผลกระทบต่อเนื่องอย่างกว้างขวาง และเกิดการปรับเปลี่ยนระบบการจัดการศึกษา ที่เด่นชัดที่สุด คือการเรียนการสอนที่ต้องดำเนินงานต่อ มิให้หยุดชะงัก เพราะจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของนักเรียน นั่นก็คือคุณภาพของประชากรในอนาคต จึงมีการปรับการเรียนการสอนในหลายรูปแบบ เกิดนวัตกรรมทางความคิดเป็นความคิดกะทันหัน ไม่มีการเตรียมการก่อนล่วงหน้า มีรูปแบบใหม่ทางการเรียนการสอน จากนักเรียนไม่สามารถมาโรงเรียนได้ แต่สามารถเรียนได้ แนวคิดทางการเรียนการสอนทางไกล โดยใช้สื่อออนไลน์ จึงระดมเข้ามาช่วยแก้ปัญหาทางการเรียนการสอน การทำงานก็เช่นเดียวกัน ทั้งครูและพนักงานก็ทำงานที่บ้านช่วงระบอบหนัก แต่ไม่สามารถดำเนินงานได้สมบูรณ์ เพราะทางโรงเรียนและนักเรียนบางส่วนไม่สามารถหาเครื่องมือทางการเรียนได้ครบ เช่น สมาร์ทโฟนที่มีคุณภาพดี ผู้ปกครองก็เดือดร้อน เพราะระบบเศรษฐกิจหยุดชะงัก คนตกงานจำนวนมาก ซึ่งถือว่าเป็นผลกระทบที่รุนแรงอาจจะรุนแรงกว่าเกิดสงครามโลก เพราะมีคนติดเชื้อไวรัส (COVID-19) จำนวน 109,156,897 คน และเสียชีวิตจำนวนมาก 2,407,873 คน จากข้อมูลศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.) 10 กุมภาพันธ์ 2564 และติดเชื้อระบาดกระจายเป็นทวีคูณ ผลกระทบต่อทางการศึกษาครั้งนี้ มีผลโดยตรงต่อนักศึกษาซึ่งเป็นกำลังของชาติ และส่งผลกระทบในระยะยาว ทำให้เกิดระบบการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ สถาบันการศึกษาทุกระดับต้องปรับตัวในสถานการณ์ปัจจุบัน และต้องเตรียมเพื่ออนาคต (กรมควบคุมโรค, 2564)

จากทฤษฎีระบบราชการ Bureaucracy มีการแบ่งงานหลายขั้นตอน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดข้อดีและข้อเสีย ดังนี้ ข้อเสียของระบบราชการ 1) การทำงานตามระเบียบ ข้อบังคับ ทำให้คนต้องทำตามขั้นตอน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด ทำให้การทำงานเต็มไปด้วยเอกสาร เกิดความล่าช้า เฉื่อยชา

ซึ่งอาจนำมาซึ่งการขาดประสิทธิภาพ 2) การบริหารตามลำดับชั้น ทำให้เกิดการทำงาน แบบรวมศูนย์ รวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูง อาจก่อให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบ และเกิดความไม่คล่องตัวในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน 3) ระบบราชการ มองคนเป็นแค่วัตถุ สิ่งของ คนที่ทำงานในองค์กร จึงไม่มีบทบาทอะไรเลย เพราะต้องทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ทำให้คนกลายเป็นหุ่นยนต์ (yes man or organization man) เพราะไม่สามารถตัดสินใจทำอะไรได้เอง 4) ระบบราชการ เป็นรูปแบบการจัดองค์กรที่แข็งเหมือนกรงเหล็ก (iron cage) ขาดความยืดหยุ่น และต่อต้านการเปลี่ยนแปลง เพราะการทำงานที่เน้นรูปแบบที่เป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร (ปัญญธิดา อัทธบุตร, 2564) จากทฤษฎีของระบบเอกชน โดยภาพรวมนั้น จะเน้นผลผลิตที่ดีที่สุด โดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด มีข้อเสียคือ งานเอกชนมีความมั่นคงไม่มาก งานก็ทำเยอะกว่าราชการ เอกชนไม่มีเงินบำนาญ ข้อดีคือ เอกชนทำงานได้รวดเร็ว มีโบนัส มีการท่องเที่ยวที่มากกว่า (MoneyHub, 2564)

ความซับซ้อนตามความหมาย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ปะปนทับถมรวมกันอยู่หลายอย่างหลายเรื่อง ยุ่งยากสับสน สะสางยาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

จากการทบทวนวรรณกรรมว่าด้วยศาสตร์แห่งความซับซ้อน (Complexity Science) พบว่างานทางวิชาการเป็นจำนวนมาก ต่างระบุว่ายากที่จะหาคำนิยาม ร่วมกันได้ว่า ความซับซ้อน (Complexity) คืออะไร มีนักวิชาการบางคนศึกษาและให้นิยามความหมายของความซับซ้อนไว้ถึง 32 ความหมาย เนื่องจากความซับซ้อน มีธรรมชาติหลายแง่มุม อีกทั้งมีการศึกษาเรื่องความซับซ้อนในหลายสาขาวิชาที่แตกต่างกันอย่างมาก เช่น การศึกษาความซับซ้อนในวิชาฟิสิกส์ การแพทย์ - สาธารณสุข วิศวกรรมศาสตร์ คณิตศาสตร์ ชีววิทยา ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การบริหารจัดการ การพัฒนาสังคม การวิจัยและการ ประเมินผล ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ การหาคำนิยามกลางที่เห็นพ้องกันหมดจึงเป็นเรื่องยาก (Seth Lloyd. Refer to Azim. Syed & Gale. Andy & Lawlor-Wright. Therese & Kirkham. Richard & Khan. Ali & Alam, Mehmood, 2010)

อย่างไรก็ตาม หากจะให้นิยามในทางกลาง ๆ พจนานุกรม Oxford Online Dictionary นิยามคำศัพท์ความซับซ้อน (Complexity) ไว้ว่า 1) การประกอบไปด้วยส่วนที่แตกต่าง และเชื่อมโยงกันมากมาย 2) ไม่ง่ายที่จะเข้าใจ ยุ่งยากหรือเข้าใจได้ยากยิ่ง

Dekker และคณะ ให้ความหมายว่า ความซับซ้อน หมายถึง ลักษณะเด่นของระบบ ๆ หนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นจากผลของปฏิสัมพันธ์กันของส่วนประกอบย่อยแต่ละส่วนในระบบนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของระบบดังกล่าว ไม่สามารถลดทอนลงเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ แต่ละส่วนแล้วนำมารวมกันได้ (Dekker. S. Cilliers, P. & Hofmeyr. J.-H., 2011)

Kauffman และคณะ ให้ความหมายว่า ความซับซ้อน หมายถึง รูปธรรมที่ไม่สามารถอธิบายได้ง่าย ทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น ความซับซ้อนทั้งหมดในแง่ที่ไม่ใช่ทางสถิติอย่างสมบูรณ์ มักจะแสดงคุณสมบัติในรูปแบบ “การผุดบังเกิด” ที่ถูกต้องตามองค์ประกอบขององค์กร (Kauffman. Broche. G. & Marinescu. P, 2008)

Shahram Mirzaei Daryani ให้ความหมายว่า ความซับซ้อน คือ การเปลี่ยนแปลงแบบไม่เป็นเชิงเส้น (non-linear) (Shahram Mirzaei Daryani. A.A, 2016)

คำนิยามข้างต้น บ่งบอกถึงคุณสมบัติของความซับซ้อนว่า หมายถึง สิ่งที่มีองค์ประกอบมาก และเป็นองค์ประกอบที่มีความแตกต่างกันด้วย ที่สำคัญคือ จำนวนที่มากและแตกต่างกันเหล่านี้ เชื่อมโยงอยู่ด้วยกัน ด้วยลักษณะดังกล่าว จึงทำให้เกิดความยากที่จะเข้าใจ โดยรากศัพท์ของคำภาษาอังกฤษนี้ มีที่มาจากภาษาละติน plex (plexus) แปลว่า “ถักทอ” (weave) หมายถึง โครงสร้างที่องค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ถักทอเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน และแสดงความเป็นหนึ่งเดียว (องค์รวม) มากกว่าแสดงเป็นส่วน ๆ (George Rzevski, 2019) เหมือนผ้าทอที่เมื่อเราไปดึงเส้นด้ายสักเส้นหนึ่ง ก็ จะกระทบไปถึงผ้าทั้งผืน มากหรือน้อยแตกต่างกันไป การจัดการกับความซับซ้อนจึงเป็นเรื่องยาก เมื่อเราไม่ชัดเจนในองค์ประกอบที่มากมาย และ/หรือมีความเข้าใจไม่มากพอ ในความแตกต่างขององค์ประกอบจำนวนมากเหล่านั้น โดยเฉพาะเมื่อไม่เข้าใจ ถึงลักษณะความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่แตกต่างมากมายดังกล่าว

ตามนิยามที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความซับซ้อนมีเงื่อนไขบางประการของมันอยู่ด้วย ดังนั้นสรรพสิ่งจึงมิได้จำเป็นที่จะต้องมีความซับซ้อนและยุ่งยากเสมอไป บางสิ่ง (หลายสิ่ง) ก็เป็นเรื่องง่าย (simple) ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องไปทำให้เป็นเรื่องยุ่งยาก สามารถจัดการได้โดยง่าย แต่ในทางกลับกัน เรื่องจำนวนมากที่มีความซับซ้อนก็มีอาจจัดการแบบเรื่องง่าย ๆ ยิ่งหากไปทำให้เรื่องที่มีความซับซ้อนมาก เพราะมีองค์ประกอบที่แตกต่างและมีผลกระทบต่อกันมาก แล้วไปทำให้ให้เป็นเรื่องง่ายในแบบที่เรียกว่าง่ายเกินจริง (over - simplified) สภาพการณ์ก็จะยิ่งเลวร้าย

สรุปได้ว่า ความซับซ้อน หมายถึง สิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นในขณะทำงาน มีผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน สร้างปัญหาความยุ่งยากให้แก่งานมากขึ้นกว่าเดิม

James Gleick กล่าวถึง ระบบที่ซับซ้อนประกอบด้วย 1) หน่วยงานทางการเมือง (ประเทศและเมือง) ประเทศหรือเมืองเป็นระบบที่มีหลายส่วนที่แตกต่างกัน (หน่วยงานของรัฐประชาชนผู้บัญญัติกฎหมาย ฯลฯ) มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน 2) องค์กร (บริษัท) บริษัท เป็นระบบที่พนักงานผู้จัดการและแผนกต่าง ๆ 3) สิ่งมีชีวิต (ร่างกายของคุณ) ร่างกายของคนประกอบด้วยส่วนประกอบที่แตกต่างมากมาย ตั้งแต่เซลล์จนถึงอวัยวะไปจนถึงฮอโมนที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน 4) ตลาด (สร้างรายได้ อย่างไร) ตลาดเป็นหนึ่งในตัวอย่างที่ศึกษามากที่สุดของระบบที่ซับซ้อน ซึ่งคนหลายคนมีปฏิสัมพันธ์กัน (Wikipedia, 2021)

ตัวอย่างความซับซ้อน

ตัวอย่างของระบบซับซ้อนทั้ง 5 ตัวอย่างที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ ได้แก่ ผูกนก สมอ ระบบจราจร เมืองที่มีคนหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ และตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ตัวอย่างเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่มาจากการศึกษาในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงลักษณะร่วมกันของระบบซับซ้อนที่จะอธิบายต่อไป และข้อจำกัดจากการศึกษาระบบซับซ้อนด้วยวิธีการ จำแนกแจกแจง

1. ผุ่ยนก การบินเป็นผุ่ยนกของนก ดูเหมือนเป็นปรากฏการณ์ธรรมดา สิ่งที่น่าสนใจก็คือ นกสามารถบินเป็นผุ่ยนกได้โดยไม่ต้องมีการสั่งการจากนกตัวใดตัวหนึ่ง นอกจากนี้ เมื่อผุ่ยนกพบสิ่ง กีดขวาง มันยังสามารถแยกเป็นผุ่ยนกเล็ก ๆ แล้วกลับมารวมกันได้อีก เช่นเดียวกันกับเมื่อมันเจอลมพายุ นกบางตัวอาจแตกผุ่ยนกออกมา แต่ในเวลาไม่นานมันก็จะสามารถกลับมาบินรวมกันเป็นผุ่ยนกได้อีกเช่นกัน โดยทั้งหมดนี้ไม่จำเป็นต้องมีการสั่งการจากนกตัวใดตัวหนึ่งเลย สิ่งที่น่าสนใจก็คือ การบินเป็นผุ่ยนกของนก นั้นเกิดขึ้นเอง โดยไม่ต้องมีการสั่งการจากนกตัวใดตัวหนึ่งได้อย่างไร? การจำแนกแจกแจงผุ่ยนกออกเป็น นกแต่ละตัว ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจปริศนาดังกล่าวเลย

2. สมอ สมอมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมอง (neuron) จำนวนมากถึง 101 ล้านเซลล์ เซลล์สมอง เหล่านี้ แต่ละเซลล์ต่อเชื่อมกันเป็นเครือข่ายไปยังเซลล์อื่น ๆ โดยเฉลี่ย 6 หมื่นเซลล์ เซลล์สมองที่ต่อเชื่อมไป ยังเซลล์อื่นจะสามารถกระตุ้น (activate) หรือยับยั้ง (inhibit) เซลล์นั้นได้ด้วยการแพร่กระจายของสารเคมี สมอของมนุษย์นับเป็นระบบมหัศจรรย์ที่มีความสามารถในการจำ การแสดงออกทางอารมณ์ และการ คิดอย่างซับซ้อน เช่น การใช้ภาษาหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้ ปริศนาที่วิทยาศาสตร์แบบจักรกลไม่สามารถ ให้คำตอบได้ก็คือ เหตุใดเซลล์สมองที่มาอยู่รวมกันเหล่านี้ จึงสามารถจดจำหรือคิดได้ ทั้ง ๆ ที่เซลล์สมองแต่ละเซลล์ไม่มีความสามารถเช่นนั้น

3. ระบบจราจร รถติดเป็นปรากฏการณ์ที่อยู่คู่กับชีวิตของชาวกรุงเทพฯ มาช้านาน แต่มันก็ ยังคงเป็นปรากฏการณ์ที่เรายังทำความเข้าใจได้ค่อนข้างน้อย ในบางครั้งรถติดเกิดจากการเกิดอุบัติเหตุ หรือการมีสิ่งกีดขวางในถนน แต่บางครั้งเราจะพบว่า รถติดสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีสาเหตุดังกล่าว เช่น ในบางช่วงของถนน รถติดจะเกิดขึ้นในทันทีก่อนที่จะมีการจราจรจะสามารถเคลื่อนไปได้อย่างคล่องตัว ในช่วงถนนถัดมา นอกจากนี้ เรายังพบว่า ความพยายามในการแก้ไขปัญหารถติด ด้วยการสร้าง ถนนหรือทางด่วนเพิ่มในบางครั้ง นอกจากจะไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหารถติดแล้ว ยังอาจทำให้รถติด มากขึ้นอีกด้วย น่าแปลกใจว่า วิทยาศาสตร์แบบจักรกล ซึ่งสามารถพยากรณ์การเคลื่อนที่ของดวงดาวได้ อย่างแม่นยำ มีส่วนช่วยให้เราเข้าใจปริศนาเหล่านี้ได้น้อยมาก

4. เมืองที่มีคนหลายเชื้อชาติ ในเมืองต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีคนหลายเชื้อ ชาติ เช่น คนผิวขาว คนผิวดำ คนเอเชีย หรือฮิสแปนิกอาศัยอยู่ร่วมกัน เราจะพบว่าคนเหล่านี้มักตั้งถิ่น ฐานอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ตามสีผิวหรือเชื้อชาติของตน เช่น คนผิวขาวและคนผิวดำ มักจะแยกกันอยู่คนละ บริเวณอย่างเห็นได้ชัด สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ในปัจจุบันซึ่งการเหยียดผิวได้ลดความรุนแรงลงไปแล้ว จนถึง ระดับที่ว่า คนผิวขาวและคนผิวดำไม่รังเกียจที่จะมีเพื่อนบ้านส่วนหนึ่งเป็นคนต่างสีผิวแล้วก็ตาม เรายัง พบการกระจุกตัวเป็นกลุ่ม ๆ ในการตั้งถิ่นฐานของคนทั้งสองกลุ่มอยู่ สิ่งหนึ่งที่อาจอธิบายการกระจุกตัว ดังกล่าวได้คือ ฐานะทางเศรษฐกิจของคนแต่ละสีผิวแตกต่างกัน ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานกระจุกตามราคา ที่อยู่อาศัยในแต่ละท้องที่ อย่างไรก็ตาม เราพบว่าในบางครั้ง แม้ฐานะเศรษฐกิจไม่มีความแตกต่างกัน มากนัก การกระจุกตัวก็ยังคงเกิดขึ้น

5. ตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน เป็นระบบที่มีความ ซับซ้อนสูงมาก ตัวอย่างหนึ่งของระบบเศรษฐกิจคือตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศของไทย ในช่วง

ที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศของไทย มีความผันผวนมากโดยค่าของเงินบาทของไทยเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐได้ลดลง จากดอลลาร์ละ 26 บาทในเดือนกรกฎาคม 2540 ลงเหลือดอลลาร์ละ 50 บาทในช่วงต้นปี 2541 ทั้ง ๆ ที่นักเศรษฐศาสตร์และนายธนาคารหลายคนคาดการณ์ว่า ค่าเงินบาทที่แท้จริงน่าจะอยู่ในระดับประมาณ 35 บาทต่อดอลลาร์ เมื่อพิจารณาจากปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทำไมค่าเงินบาทจึงลดลงจนต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็น (อรศรี งามวิทย์พงศ์และนภารัตน์ นนทกิจนพเก้า, 2557)

ลักษณะของความซับซ้อน

ลักษณะของความซับซ้อน (Complex System) จะมี 3 สถานะ คือ 1. ภาวะสมดุล (Order) 2. โกลจุดสมดุล กล่าวคือ มีการกวัดแกว่งบ้าง แต่ยังรักษาสภาพเดิมไว้ได้ 3. โกลจุดสมดุล ถ้าได้รับการกระทบ จะมีผลใหญ่หลวงต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการล่มสลายของระบบได้

ดังนั้น ถ้าเราประเมินว่าสถานการณ์อยู่ห่างไกลจุดสมดุลมากแล้ว การกระทบด้วยเหตุการณ์เล็ก ๆ จะเกิดทางแยกที่ให้เลือกเดิน (Bifurcation) ขึ้นมา ซึ่งอาจเป็นในทางที่ดีขึ้นหรือฉิบหายก็ได้ เราไม่สามารถแก้ปัญหาสังคมที่มีอยู่มากมายในทุกจุดได้ อีกทั้งเรายังมีกำลังคนกำลังเงินที่จำกัด แต่ถ้าเราจับ Pattern ของปัญหาได้ เราจะรู้ว่าจะจัดตรงจุดไหน จัดเมื่อไหร่ ซึ่งจะแก้ปัญหาได้อย่างมาก ถ้าเราหาพบจุดคานงัด แล้วทุ่มกำลังลงไปแก้ไขที่จุดสำคัญ แทนการกระจายกำลังแก้ทุกจุด เราจะแก้ปัญหาสังคมนั้น ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงสังคมต้องการปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นอิสระ ไม่ใช่การจัดตั้งที่เหมือนกันหมด เพราะความเป็นอิสระทางความคิดและการกระทำ ภายใต้กติกาของการสื่อสารและการอยู่ร่วมกัน จะทำให้เกิดคุณภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคม เป็นการผุดบังเกิด (Emergence) อย่างเฉียบพลัน (วรพล หนูขุน, 2564)

กลยุทธ์การลดความซับซ้อน

ปรัชญาเดมมิง (Deming) ส่วนใหญ่จะเน้นการลดความซับซ้อน การลดความซับซ้อนของความรู้ทำได้โดยลดความซับซ้อนของระบบ และพยายามปรับปรุงการสื่อสารระหว่างพนักงานให้ราบรื่น และผ่านกระบวนการ PDCA ให้มาก เมื่อสามสิ่งนี้ดำเนินไปด้วยดี ความต้องการความรู้ที่มากมายจะน้อยลง และเรียกหาได้อย่างแม่นยำมากขึ้น

การลดความซับซ้อนทางการบริหาร ต้องเข้าใจจิตวิทยาการบริหารและระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร การใช้ระบบสารสนเทศ สิ่งหนึ่งซึ่งควรทำคือใช้สารบัญที่ละเอียด จะทำให้เข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้เร็วขึ้น และไม่เสียเวลากับข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่รวดเร็วขึ้น การปรับปรุงข้อมูล พยายามทำให้ข้อมูลมีความแน่นอนมากขึ้น โดยการนิยามศัพท์การบริหาร และศัพท์เทคนิคที่ใช้ประจำให้ชัดเจน และเข้าใจตรงกัน ยิ่งกำจัดความไม่ชัดเจน ไม่แน่นอนออกไปได้มากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ระบบข้อมูลมีประโยชน์ และการตัดสินใจรวดเร็วขึ้นเท่านั้น ปรับปรุงการนำเสนอข้อมูลที่เข้าใจง่าย เช่น ผังควบคุม จะทำให้การตัดสินใจง่ายยิ่งขึ้นมากกว่ารายงานจำนวนมาก อย่าทำให้ยุ่งยาก เมื่อไม่ต้องสู้รบปรบมือกันมาก การตัดสินใจก็น้อยลง การนำข้อมูลมาสู่กระบวนการทางสถิติ จะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนขึ้น นำไปสู่กระบวนการตัดสินใจที่มีประสิทธิผลมากขึ้น การฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกระบวนการแก้ปัญหา ณ จุดปัญหาที่มีประสิทธิผล การมอบหมายงาน การมอบหมายอำนาจ การตัดสินใจอย่างรอบคอบ จะนำไปสู่ผลดีต่อองค์กรโดยรวม การกระจายอำนาจจะทำให้ลดขั้นตอนการตัดสินใจ และมีการตัดสินใจ ณ จุดที่ข้อมูลเกิดขึ้นได้โดยทันที และการตัดสินใจนั้นจะอยู่บนฐานข้อมูลมากกว่าความคิดเห็น การทำให้ง่าย การลดจำนวนคู่ค้าเป็นตัวอย่างหนึ่ง ผังระบบและกระบวนการจะทำให้รู้ว่า จะทำให้ง่ายได้อย่างไรโดยไม่เสียประสิทธิภาพ หัวใจสำคัญคือลดความซับซ้อนในอัตราที่ผู้รับผิดชอบสามารถตัดสินใจได้

การศึกษาที่ไม่ดี จะเพิ่มความยุ่งยากซับซ้อน แต่การศึกษาที่ดีจะลดความยุ่งยากซับซ้อนลง การศึกษาที่แท้จริงเป็นการพยายามหากฎเกณฑ์ มิใช่การแหวกว่ายในข้อมูลมหาศาล ซึ่งจะทำให้ได้โดยง่าย โดยการคัดสรรสิ่งที่เกี่ยวข้อง และขจัดสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องออกเสีย หากทุกคนรู้หลักการพื้นฐานของความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ การเรียนรู้จะง่ายขึ้น และจะรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายได้ง่ายขึ้น

ปรัชญาการบริหาร 14 ประการของ Deming ประกอบด้วย

1) มีความมุ่งมั่นที่ชัดเจน (Create Constancy of Purpose toward Improvement of Product and Service) ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นที่ชัดเจนว่า จะปรับปรุงสินค้าและบริการให้มีความสามารถในการแข่งขัน สามารถดำรงอยู่ในตลาด และมีงานให้พนักงานทำได้อย่างต่อเนื่อง หากผู้บริหารไม่มีความเข้าใจร่วมกันว่า บริษัทมีหลักการหรือความมุ่งหมายอย่างไร ก็อาจจะตัดสินใจกันไปคนละทิศละทาง ซึ่งจะทำให้เกิดความวุ่นวายได้ การกำหนดความมุ่งมั่นที่ชัดเจน ไม่ได้เป็นเพียงการกำหนดความต้องการ แต่จะต้องกำหนดภารกิจที่ต้องกระทำด้วย เช่น การจัดสรรทรัพยากรเพื่อการวางแผนระยะยาว, การนำทรัพยากรมาใช้ในการวิจัยและการให้การศึกษา, การปรับปรุงรูปแบบสินค้าและบริการอย่างไม่หยุดยั้ง ฯลฯ ระบบบริหารที่ได้กำหนดความมุ่งมั่นที่ชัดเจนไว้ จะไม่หันเหไปกับความแปรปรวนของผลกำไรรายไตรมาส การมองบริษัทว่าเป็นระบบงานในระยะยาวที่ต้องมีต้นทุนค่าใช้จ่ายในปัจจุบัน เป็นการยอมรับผลในระยะสั้นว่าไม่ใช่จุดสิ้นสุด แต่เป็นเส้นทางที่นำไปสู่ความสำเร็จในอนาคต

2) ยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Adopt the New Philosophy) เศรษฐกิจยุคใหม่มีทั้งโอกาสและความท้าทาย ผู้บริหารต้องตื่นตัวและเรียนรู้ในสิ่งที่ตนรับผิดชอบ มีความเป็นผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง มิเช่นนั้น ก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ในสภาพแวดล้อมที่มีนวัตกรรมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ในส่วนของภาครัฐ ก็จะต้องยกเลิกกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคกีดขวางการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของบริษัท การยอมรับการเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องมีความรู้ในตัวระบบที่ปฏิบัติอยู่เป็นพื้นฐาน เพื่อให้สามารถปรับให้เกิดประโยชน์ในลักษณะการปรับปรุงระบบที่ใช้อยู่ให้มีประสิทธิผลมากขึ้น ไม่ใช่รับการเปลี่ยนแปลงมาเพื่อเริ่มต้นใหม่อยู่ตลอดเวลา

3) ไม่ใช้การตรวจสอบเพื่อความสำเร็จด้านคุณภาพ (Cease Dependence on Inspection to Achieve Quality) การตรวจสอบในท้ายกระบวนการผลิต เป็นเรื่องสิ้นเปลืองและเชื่อถือไม่ได้ มันไม่ได้ทำให้คุณภาพดีขึ้น เป็นแต่เพียงบอกว่าสินค้าชิ้นไหนไม่มีคุณภาพ Deming คิดว่าควรเลิกการตรวจสอบคุณภาพของสินค้าจำนวนมาก ๆ ในตอนปลายของกระบวนการผลิต แต่ควรสร้างคุณภาพในตัวสินค้า

เสียตั้งแต่เริ่มกระบวนการ Deming ยืนยันความเห็นในเรื่องการปรับปรุงกระบวนการและการวัดโดยสุ่มตัวอย่าง ทั้งในการตรวจสอบวัตถุดิบที่รับเข้ามา และการตรวจสอบในระหว่างกระบวนการผลิต

4) ไม่เลือก ผู้ผลิตที่เน้นราคาต่ำเพียงอย่างเดียว (End the Practice of Awarding Business on the Basis of Price Tag) องค์กรทั้งหลายมักมอง supplier ว่าเป็นผู้มาแสวงประโยชน์จากองค์กร ควรจะต่อรองเพื่อรีดเอาผลประโยชน์นั้นออกไปให้เหลือน้อยที่สุด แต่ Deming กลับมองว่าองค์กรคือระบบที่มี ผู้ผลิตและลูกค้า เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สำคัญ การพัฒนาองค์กรจึงจำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบเหล่านี้ด้วย ในส่วนของผู้ผลิตนั้น วิธีการที่ดีที่สุดคือการยอมรับว่า ผู้ผลิตคือ หนึ่งส่วนของความสำเร็จในระยะยาว คุณภาพต้องมีความสม่ำเสมอ ยังมีความแปรปรวนใน ปัจจุบันน่าขันน้อยเท่าไร ก็ จะมีความแปรปรวนในผลผลิตน้อยเท่านั้น แทนที่จะพยายามทำให้ต้นทุนรวมต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้ ควร มุ่งค้นหาว่า ผู้ผลิตแต่ละรายการของชิ้นส่วนหรือวัตถุดิบ รายใดที่มีความเชื่อถือและน่าเชื่อถือไว้วางใจได้ มากที่สุด การลดผู้ผลิตให้เหลือเพียงรายเดียวอาจไม่ใช่สิ่งจำเป็น แต่การรู้ว่า ผู้ผลิตรายใดที่บริษัท สามารถให้ความไว้วางใจได้มากที่สุด เป็นสิ่งจำเป็น บริษัทต้องอาศัย ผู้ผลิต เพราะ ผู้ผลิต เป็นผู้ป้อน ชิ้นส่วนและวัตถุดิบเข้าสู่สายการผลิต คุณภาพของ ผู้ผลิตจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการมีสินค้าที่มีคุณภาพ

5) พัฒนาระบบการผลิตสินค้าและบริการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (Improve Constantly and Forever) การปรับปรุงกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง ทำให้คุณภาพและผลผลิตดีขึ้น วัตถุดิบและ ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในกระบวนการผลิตสูญเสียน้อยลง เกิดประสิทธิภาพของต้นทุนการผลิต ผู้บริหารและ พนักงาน จึงควรช่วยกันค้นหาวิธีการปรับปรุงคุณภาพและผลผลิตสินค้ากันอย่างต่อเนื่อง มีคำอยู่ 2 คำที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งควรทำความเข้าใจให้ชัดเจน คือ continuous improvement และ continual improvement เรามักใช้คำสองคำนี้แทนกัน ทั้ง ๆ ที่สองคำนี้มีความหมายต่างกัน Continuous improvement หมายถึงการพัฒนาหรือการปรับปรุงที่ไม่มีช่วงเวลาใดสะดุดหยุดลง องค์กรที่มี continuous improvement จึงเป็นองค์กรที่กำลังขับเคลื่อนกระบวนการปรับปรุงไปอย่าง ต่อเนื่อง เป็นการปรับปรุงกระบวนการที่มีอยู่ โดยมีความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นตามลำดับ อาจเป็นเส้นตรง หรือ S-curve คำว่าบ้าง หายบ้าง แต่สาระสำคัญจะอยู่ที่ความต่อเนื่องอย่างไม่หยุดชะงัก เช่น การทำ 5-S, Kaizen, Lean ซึ่งจะเป็นการค้นหาสิ่งที่ดีควรปรับปรุงและนำมาจัดการแก้ไขปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา Continual improvement หมายถึง การพัฒนาหรือการปรับปรุงที่ต่อเนื่องในระยะยาว ในระหว่าง เวลาของการปรับปรุงนั้น อาจมีการสะดุดหยุดลงบ้างเป็นครั้งคราว องค์กรที่มี continual improvement จึงเป็นองค์กรที่มีการปรับปรุงกระบวนการที่มีช่วงเวลาของการสะดุดหยุดลงเป็นวัฏจักร หลังจากนั้น ก็จะมีการปรับปรุงต่อไปอีก นั้นหมายความว่า ใน continual improvement จะมีทั้ง continuous improvement และ discontinuous improvement เช่น การพัฒนารูปแบบสินค้า ซึ่งจำเป็นต้องนำ feedback มาพิจารณาเพื่อปรับปรุงสินค้าให้รับกับความต้องการของลูกค้าหรือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การหยุดลงเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับหรือประเมินสภาวะก่อนจะก้าวต่อไป (intervals of interruption) คือลักษณะสำคัญของ continual improvement และทำให้คำสองคำนี้

มีความหมายที่ต่างกัน Deming ใช้คำว่า continual improvement กับ การปรับปรุงสินค้าและบริการตามปรัชญาข้อนี้

6) ให้การฝึกอบรมในเรื่องที่ควรได้รับ (Institute Training on the Job) การที่พนักงานจะสามารถทำงานอย่างเต็มความสามารถได้นั้น บริษัทจำเป็นต้องลงทุนลงไปในพนักงาน พวกเขาสามารถทำสิ่งที่น่าอัศจรรย์ได้ถ้าได้รับโอกาส แต่ผู้บริหารก็มักจะพลาดสิ่งที่ดี ๆ นั้นไป โดยหวังเพียงจะได้ความสำเร็จจากเขา แต่ไม่ได้ให้เครื่องมืออะไรเพื่อการพัฒนาพวกเขาเลย Deming ย้ำอยู่หลายครั้งว่าพนักงานคือ ส่วนหนึ่งของระบบ คนส่วนใหญ่เวลาพูดถึงระบบมักคิดถึงแต่เครื่องจักรและการประมวลผลข้อมูล มีเพียงไม่กี่คนที่จะคิดว่า การเลือกรับพนักงาน การให้การฝึกอบรม การกำกับดูแล และการให้ความช่วยเหลือแก่คนงานในสายการผลิต ก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบพยายามให้ดีที่สุดนั้นยังไม่พอ ผู้บริหารจำเป็นต้องให้การฝึกอบรมในเรื่องต่อไปนี้ ให้แก่พนักงาน ความเข้าใจในธรรมชาติของระบบและความสามารถในการแยกแยะสาเหตุของปัญหา (understand variation) ข้อบัญญัติในมาตรฐานการทำงาน (standard work instruction) การสร้างและการทำความเข้าใจ flowchart ของกระบวนการผลิต การใช้ PDCA ในการปฏิบัติ เรียนรู้ และปรับปรุงงาน ทักษะการทำงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ และ เครื่องมือคุณภาพ เช่น control chart, fishbone diagram, value-stream map

7) สร้างความเป็นผู้นำ (Institute Leadership) การสร้างความเป็นผู้นำในความหมายของ Deming หมายถึง การสร้างระบบการบริหารที่ทำให้พนักงานมีความภาคภูมิใจในงานที่ทำ มีความเข้าใจอย่างชัดเจนว่าองค์กรคือ ระบบที่การกระทำในเรื่องหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ขององค์กรงานของผู้นำคือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กร โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจว่า การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (transformation) จะทำให้องค์กรและบุคคลทั้งหลายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ ความสำเร็จของการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น เป็นภาระหน้าที่ทั้งของตนเองและองค์กร ความเป็นนักปฏิบัติ คือสามารถวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนและนำมาอธิบายให้เข้าใจ สามารถชักจูงผู้คนได้จำนวนมากพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ผู้นำ ควรมุ่งปรับปรุงผลการปฏิบัติของคนและเครื่องจักร ปรับปรุงคุณภาพเพื่อเพิ่มผลผลิต และในเวลาเดียวกัน ก็ให้พนักงานมีความภาคภูมิใจในงานอาชีพของตน ความเป็นผู้นำจึงไม่ใช่การค้นหาและจับผิดความผิดพลาดของพนักงาน แต่เป็นการทำให้สาเหตุของความล้มเหลวหมดไป เพื่อให้พนักงานทำงานได้ดีขึ้น การที่ผู้บริหารแสดงความมุ่งมั่นและผูกพันต่อการพัฒนาคุณภาพและการเพิ่มผลผลิตนั้นยังไม่เพียงพอ แต่ผู้บริหารต้องรู้ด้วยว่า พวกเขาจะต้องทำอะไร ความรับผิดชอบนี้ มอบหมายออกไปเป็นภารกิจให้ผู้อื่นรับไปปฏิบัติได้ แต่ความรับผิดชอบนั้นก็ยังอยู่ที่ตัวผู้บริหาร จะปฏิเสธว่ามอบออกไปแล้วไม่ได้

8) กำจัดความกลัวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง (Drive out Fear) การบริหารงานที่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ผู้บริหารต้องรู้ว่าข้อมูลนั้นได้มาจากที่ใด อะไรคือจุดอ่อนที่อาจมีอยู่ในข้อมูล จะนำความคิดในเชิงสถิติมาปรับใช้กับข้อมูลเพื่อการตัดสินใจได้อย่างไร

ข้อมูลอาจถูกแต่งเติมย้อมสีให้ดูดีได้ หากระบบทำให้พนักงานรู้สึกหวาดกลัวจนต้องสร้างข้อมูลเท็จให้ตนเอง ปลอตภัย ระบบมีแรงจูงใจที่จะทำให้ข้อมูลดูดี เช่น ได้รับความก้าวหน้า ได้รับโบนัส หรือได้รับความเคารพนับถือ ระบบไม่ได้ให้นิยามเชิงปฏิบัติการที่ชัดเจนในการเก็บข้อมูล ผู้ใช้ข้อมูลไม่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการที่จะนำข้อมูลไปใช้ ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจึงไม่ให้ความสำคัญและไม่ใช้ความระมัดระวังอย่างทั่วถึง

เมื่อความกลัวทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ดี และข้อมูลที่ไม่ดีทำให้การตัดสินใจไม่ถูกต้อง ผู้บริหารจึงควรกำจัดความกลัวออกไปจากระบบ เพื่อทุกคนจะได้ทำงานให้เกิดประโยชน์แก่บริษัท การจะกำจัดความกลัวให้หมดไปได้นั้น บริษัทจะต้องมีการสื่อสารและการจูงใจที่โปร่งใส เป็นธรรม ให้ความเคารพและความสำคัญซึ่งกันและกัน ให้ทุกคนรู้สึกปลอดภัยที่จะแสดงความคิดเห็นและคำถามในสิ่งที่ตนไม่เข้าใจ

9) ปรับปรุงระบบการบริหารที่อาจขัดขวางการทำงานข้ามสายงาน (Break Down Barriers Between Departments) การทำลายกำแพงขวางกั้น การทำงานระหว่างหน่วยงานหรือการทำงานข้ามสายงาน เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไป แต่หลายองค์กรที่ยังมีปัญหานี้ ก็เพราะระบบการบริหารงานในองค์กรเองที่หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมซึ่งดีซึ่งเด่นระหว่างหน่วยงาน การบอกให้ช่วย ๆ กันทำงาน หรือทำงานเป็นทีม ไม่ทำให้อะไรดีขึ้น หากระบบบริหารยังส่งเสริมให้พวกเขาแตกแยก สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกคือ การเปลี่ยนระบบบริหารงานและพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งผู้นำในองค์กร เช่น เมื่อเราประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงาน และให้โบนัสหรือการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งแก่ผู้ใดหรือหน่วยงานใดเป็นพิเศษ การทำเช่นนั้น จะไปสร้างแรงกดดันอันเป็นปฏิปักษ์ต่อความร่วมมือหรือการประสานงานระหว่างบุคคลหรือหน่วยงาน การที่หน่วยงานต้องแข่งขันกันเพื่อให้ได้รับงบประมาณหรือตำแหน่งงานเพิ่ม ทำให้เกิดกำแพงที่มองไม่เห็นระหว่างหน่วยงาน และจะยังมีปัญหามากขึ้น ถ้าพนักงานคิดว่า ตนเองเป็นพนักงานของหน่วยงาน แทนที่จะเป็นพนักงานของบริษัท หรือการไปช่วยงานของหน่วยงานอื่น ถือเป็นการทรยศหน่วยงานของตน ระบบบริหารจึงควรส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการทำงานร่วมกันเป็นทีม และควรปรับปรุงแก้ไขระบบบริหารที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวโดยเร่งด่วน

10) ยกเลิกคำขวัญหรือข้อความปลุกใจ (Eliminate Slogans, Exhortations and Targets) ยกเลิกคำขวัญ ข้อความปลุกใจ หรือการกำหนดเป้าหมายให้พนักงานผลิตสินค้าที่ไม่มีตำหนิบกพร่อง และมีผลผลิตสูงขึ้น คำปลุกใจดังกล่าว ไม่ได้ทำอะไรให้ดีขึ้น และยังทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานและบริษัทต้องแย่ง เพราะสาเหตุที่สินค้าบริการมีคุณภาพต่ำและผลผลิตน้อย เป็นผลมาจากกระบวนการที่ไม่ดี ซึ่งอยู่เกินอำนาจที่พนักงานจะไปแก้ไขอะไรได้ คำขวัญทั้งหลายที่คุณเขียนขึ้นมา เป็นเพียงการแสดงให้เห็นว่า คุณสนใจแต่เรื่องคุณภาพ การปรับปรุงคุณภาพและปริมาณผลผลิต ต้องไปแก้ไขที่กระบวนการ คำขวัญไม่ได้ช่วยให้ระบบงานดีขึ้น แต่เป็นการดำเนินพนักงานว่าไม่ได้ทำในสิ่งที่คำขวัญกล่าวถึง เช่น คำขวัญที่ว่า “เราจะมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพ” จะมีความหมายอะไรได้มากกว่าการสะท้อนความคิดที่ว่า “พวกคุณยังมีความมุ่งมั่นไม่พอ” เหตุที่องค์กรไม่ประสบความสำเร็จ เป็นเพราะระบบผลิตสิ่งที่มันถูกกำหนดให้ผลิต ไม่ใช่เพราะพนักงานไม่ได้ทำงานในส่วนที่เขาต้องทำ ดังนั้น ถ้าคุณไม่พอใจ

ในผล คุณต้องไปแก้ที่เหตุคือ เปลี่ยนหรือปรับปรุงระบบ หากคุณโต้แย้งว่า ไม่เห็นมีใครในที่ประชุมหยิบเรื่องข้อบกพร่องของระบบขึ้นมากล่าวเลย ก็ขอให้ทบทวนดูว่า คุณได้ละเลยปรัชญาการบริหารข้อใดที่กล่าวมาแล้วไปบ้างหรือไม่ เช่น ได้ให้การฝึกอบรมในสิ่งที่พนักงานควรรู้เพียงพอหรือยัง มีบรรยากาศความกลัวแฝงอยู่ในการแสดงความคิดเห็นหรือไม่ ระบบบริหารของคุณได้สร้างกำแพงขวางกั้นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือไม่ ฯลฯ องค์กรคือ ระบบปรัชญาการบริหารที่กล่าวมาและที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นระบบ ทุกสิ่งมีผลกระทบซึ่งกันและกัน หาสาเหตุให้พบแล้วแก้ไขเสีย

11) อย่าตั้งเป้าหมายที่จำนวนเพียงอย่างเดียว (Eliminate Work Standards on the Factory Floor and MBO) ถ้าผู้บริหารกำหนดเป้าหมายเป็นปริมาณและให้ความสำเร็จในการทำงานของพนักงานขึ้นอยู่กับบรรลุเป้าหมายนั้น พวกเขาจะพยายามทำทุกวิถีทางที่จะให้บรรลุสิ่งที่ต้องการ แม้จะต้องทำให้องค์กรเสียหายก็ตาม ในการทำผลให้ดีขึ้น สามารถทำได้สามทาง (1) บิดเบือนระบบ เช่น เอากระดาษไปปิดตัวเซ็นเซอร์ (2) บิดเบือนข้อมูล (3) ปรับปรุงระบบ สมมติว่าคุณเป็นพนักงาน คุณก็จะเลือกทำ ไม่ข้อ 1 ก็ข้อ 2 หรือทั้งสองข้อ เว้นแต่ผู้บริหารจะได้สร้างบรรยากาศให้คุณกล้าแสดงความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงระบบด้วยข้อมูลที่คุณมีมากกว่าผู้อื่น เพราะคุณเป็นผู้อยู่กับมันทุกวัน การตั้งเป้าหมายหรือสิ่งสูงใจ ถ้าพนักงานสามารถทำได้บรรลุหรือทะลุเป้าหมาย ผลที่ได้คือ ผลงานที่ไม่ดี ยิ่งเร่งผลิตก็จะยิ่งเกิดข้อผิดพลาด คุณจึงควรมุ่งเน้นที่คุณภาพมากกว่าปริมาณ ควรมองที่กระบวนการว่า ทำอย่างไร ครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ อย่าดูแค่เป้าหมายที่เป็นตัวเลข เป้าหมายการผลิตส่งเสริมให้มีผลงานมากแต่มีคุณภาพต่ำ

12) ให้ทุกคนได้เห็นคุณค่าในงานที่ทำ (Remove Barriers that Rob Pride of Workmanship) ให้ผู้ปฏิบัติงานได้ภาคภูมิใจในฝีมือและความรู้ความสามารถของตน พวกเขาจะมีความพึงพอใจมากขึ้น หากได้มีโอกาสแสดงฝีมือการทำงาน โดยไม่ต้องกังวลหรือรู้สึกกดดันกับขีดจำกัดเรื่องเวลาและจำนวนผลผลิตที่เป็นเป้าหมาย แต่ปรัชญาข้อนี้ก็ได้หมายความว่า ผู้บริหารควรปล่อยปละละเลยหรือปล่อยให้พนักงานทำอะไรตามใจชอบ หรือทำอะไรเสร็จเท่าไรและเมื่อใดก็ได้ แต่มุ่งหมายให้ผู้บริหาร หัวหน้างาน และพนักงานมีความเข้าใจกัน ทุกคนมีธรรมชาติที่จะทำในสิ่งที่ดี การที่ผู้บริหารไม่พยายามทำความเข้าใจในอุปสรรคหรือข้อจำกัดของพวกเขา นานไปก็จะหล่อหลอมให้พนักงานมองไม่เห็นแม้แต่คุณค่าของตนเอง แล้วจะคาดหวังให้พวกเขาเห็นคุณค่าของงานที่ผลิตหรือคุณค่าของบริษัทได้อย่างไร

13) พัฒนาคามารู้ให้พนักงานสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ (Institute a Vigorous Program of Education and Self-Improvement) เป็นปรัชญาที่สัมพันธ์กับปรัชญาข้อที่ 6 แต่เพิ่มในเรื่องการสร้างจิตสำนึกให้พนักงานเห็นความสำคัญหรือประโยชน์ที่จะเรียนรู้และพัฒนาทักษะของตนเอง ไม่ใช่เพียงแต่รอรับการให้จากบริษัท เมื่อใดที่พนักงานรู้จักขวนขวาย หรือแบ่งปันความรู้ที่มีให้แก่กัน พวกเขาจะสามารถปรับตัวให้รับกับการเปลี่ยนแปลงและสิ่งท้าทายในอนาคต และหากบรรยากาศในการทำงานเปิดให้พวกเขากล้าแสดงความคิดเห็น บริษัทก็มีโอกาสมากขึ้นที่จะได้ปรับปรุงระบบงานหรือการทำงานของเครื่องจักรที่เป็นเหตุให้เกิดผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพหรือปริมาณการผลิตต่ำได้

14) ให้การปรับเปลี่ยนเป็นงานของทุกคน (Put Everybody in the Company to Work to Accomplish the Transformation) ที่กล่าวมาในข้างต้นว่า ผลผลิตเป็นผลจากการทำงานของระบบ ไม่ได้หมายความว่าพนักงานไม่ต้องรับผิดชอบอะไร หรือทุกสิ่งเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหาร แต่ต้องการชี้ให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาต้องแก้ไขให้ถูกประเด็น การแก้ไขเพื่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง (transformation) นั้น แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่ตัวระบบจะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบซึ่งเน้นหนักไปทางด้านผู้บริหาร แต่การพัฒนาและรักษาระบบให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ยังเป็นหน้าที่ของทุกคน การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ ในระบบเข้าด้วยกันอย่างเป็นพลวัต (ปิยนันท์ สวัสดิ์ศฤงฆาร, 2564)

สรุป

จากการบริหารในสังคมไทยจะพบว่า มีปัญหาความซับซ้อนอยู่เสมอ ไม่ว่าจะบริหารหน่วยงานไหนก็ตาม โดยแต่ละที่ก็จะมีปัญหาซับซ้อนแตกต่างกันออกไป คือ บางที่อยู่ในภาวะสมดุลบ้าง ไกลสมดุลบ้าง ไกลสมดุลบ้าง การบริหารงานให้ไม่ติดขัดราบรื่น เราต้องจัดปัญหาความซับซ้อนนี้ออกไปให้ได้ ความซับซ้อน หมายถึง บางสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน สร้างปัญหาความยุ่งยากให้แก่งานมากขึ้น โดยมีกลยุทธ์ในการลดความซับซ้อน จากปรัชญาทั้ง 14 ข้อ ของเดมมิงคือ 1) มีความมุ่งหมายที่ชัดเจน 2) ยอมรับการเปลี่ยนแปลง 3) ไม่ใช้การตรวจสอบเพื่อความสำเร็จด้านคุณภาพ 4) ไม่เลือก ผู้ผลิตที่เน้นราคาต่ำเพียงอย่างเดียว 5) พัฒนาระบบการผลิตสินค้าและบริการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง 6) ให้การฝึกอบรมในเรื่องที่ควรได้รับ 7) สร้างความเป็นผู้นำ 8) กำจัดความกลัว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง 9) ปรับปรุงระบบการบริหารที่อาจขัดขวางการทำงานข้ามสายงาน 10) ยกเลิกคำขวัญหรือข้อความปลุกใจ 11) อย่าตั้งเป้าหมายที่จำนวนเพียงอย่างเดียว 12) ให้ทุกคนได้เห็นคุณค่าในงานที่ทำ 13) พัฒนาความรู้ให้พนักงานสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ และ 14) ให้การปรับเปลี่ยนเป็นงานของทุกคน

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2563). โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19). เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2564 จาก <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/index.php..>
- ปัญญาธิดา อັตบุตร. (2563). ทฤษฎีทางการบริหาร. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2564 จาก <http://punyatida.blogspot.com/2015/08/max-weber.html>.
- ปิยนันท์ สวัสดิ์ศฤงฆาร. (2652). ปรัชญาการบริหาร 14 ประการของ Deming. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2564 จาก <https://drpiyanan.com/2019/03/22/14-points-for-management-deming>.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วรพล หนู่นุ่น. (2562). ทบทวนวรรณกรรม "ไตรภาควิชาพัฒนาศักยภาพชุมชน" #3 มองโลกด้วยทฤษฎีความซับซ้อน. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2564 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/4030>.
- อรศรี งามวิทย์พงศ์และนภารัตน์ นนทิกิจนพเก้า. (2557). *ความซับซ้อนในงานพัฒนา : ความรู้เบื้องต้นเพื่อการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการจัดการแบบองค์รวม.
- Dekker. S. Cilliers, P. & Hofmeyr. J.-H. (2011). The complexity of failure: implications of complexity theory for safety investigations. *Safety Science*, 49, 939–945.
- George Rzevski. (2019). *Intelligent Multi-agent Platform for Designing Digital Ecosystems*. HoloMAS.
- Kauffman. Broche. G.& Marinescu. P. (2008). *Deschideri spre lumea complexității*. Ed. Universității din București.
- MoneyHub. (2562). จุดเด่น – จุดด้อย ทำงานบริษัทเอกชน VS รับราชการ. เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2564 จาก <https://moneyhub.in.th/article/business-employee-vs-government-officer>.
- Seth Lloyd. (2006). Refer to Azim. Syed & Gale. Andy & Lawlor-Wright. Therese & Kirkham. Richard & Khan. Ali & Alam, Mehmood. (2010). The importance of soft skills in complex projects. *International Journal of Managing Projects in Business*.
- Shahram Mirzaei Daryani. A. A. (2016). *Management and Organizational Complexity*. Department of Management. Ardabil branch. Islamic Azad University. Ardabil Iran.
- Wikipedia. James Gleick Chaos : Making a New Science. Retrieved from 25 May 2021 https://en.wikipedia.org/wiki/Chaos:_Making_a_New_Science.

บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลง
ธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*

SOCIAL WORKS' ROLES IN SAMNAKPATIBATDHAMMA INPLAENG
DHAMMASATHANA, PAKO SUB-DISTRICT, MUAENG DISTRICT,
NONGKHAI PROVINCE

พระเดชขจร ขนติโร (ภุทธิพย์)

Phra Dechkhajorn Kantidharo (Phuthip)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บุญส่ง สิ้นจูนอก

Boonsong Sinthunok

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: Dechkhajorn.phu@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม 2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแม่ชีในประเทศไทย 3. เพื่อศึกษาบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์จากเอกสารและการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เป็นแนวคิดรูปแบบใหม่ เป็นการประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคม พระภิกษุรูปแรกที่เริ่มบุกเบิกแนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม คือ พระติช นัท ฮันห์ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ชาวเวียดนาม ที่พยายามกระตุ้นให้พระพุทธศาสนามีบทบาทต่อสังคมให้ครบทุกด้าน และแนวคิดนี้กำลังได้รับความนิยมมากขึ้นทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยด้วย 2. ประวัติความเป็นมาของแม่ชีในประเทศไทย เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพระโสมพะมิตรและพระอัฐตระเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในสุวรรณภูมิ แต่มีหลักฐานชัดเจนในสมัยอยุธยา และมีการบวชชีสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แม่ชีในสังคมไทยมีสถานภาพไม่แน่นอนว่าเป็นนักบวชหรือเป็นเพียงอุบาสิกา จึงยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมมากนัก แต่ถึงอย่างนั้น แม่ชีไทยก็มีบทบาทต่อสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน

3. สำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน เป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ ด้วยการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น สนับสนุน

*Received: 21 January 2021 ; Revised: 5 March 2021; Accepted: 19 April 2021

ด้านสุขโภชนาแก่องค์กรทางพระพุทธศาสนา องค์กรทางราชการ และองค์กรเอกชน ส่วนด้านจิตใจ ได้ทำหน้าที่ร่วมจัดกิจกรรมปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

คำสำคัญ : บทบาท, สังคมสงเคราะห์, พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม, สำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน
Abstract

The objectives of this research article are: 1) to study the concept of socially engaged Buddhism, 2) to study the history of nuns in Thailand, 3) to study the social works' roles in Samnakpatibatdhamma Inplaeng Dhammasathana, Pako Sub-District, Mueang District, Nongkhai Province. This research was a quality study using documented analysis and in-depth interviews.

The results of the research were as follows: 1) concept of socially engaged Buddhism was a new concept, it was the application of Buddhism principles to solve social problems. The first monk who started pioneering the concept of socially engaged Buddhism was Thích Nhất Hạnh, a Vietnamese monk who tried to encourage Buddhism to play the full roles in society and this concept was becoming more and more popular all over the world, including Thailand. 2) history of nuns in Thailand had started since the era of Phra Sona and Phra Uttara to propagate Buddhism in Suvarnabhumi, but there was clear evidence in the Ayutthaya period and had been ordained to the present period. Nuns in Thai society had uncertain status as a priest or merely a nun. Therefore they were not yet being accepted by society so much, however, Thai nuns played roles in Thai society in many ways.

3) Samnakpatibatdhamma Inplaeng Dhammasathana is an organization that has a role in serving social works by applying the Buddhist doctrine to help society in a concrete way, such as supporting the good nutrition of the Buddhist organizations, government organizations, and private organizations. For the psychological side is responsible for organizing insight meditation (Vipassana Kammattana) activities for youth and the general public, both Thai and foreigners.

Keywords: Roles, Social Works, Socially Engaged Buddhism, Samnakpatibatdhamma Inplaeng Dhammasathana

บทนำ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก โดยเสด็จไปแสดงธรรมแก่พุทธศาสนิกชนทุกระดับชั้นด้วยพระองค์เอง โดยใช้พุทธวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ จนทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วประเทศอินเดีย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดเกิดในยุคสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปกครองประชาชนเมื่อประมาณ 200 ปีหลังพุทธกาลที่ผ่านมา พระเจ้าอโศกได้ส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่ศาสนาถึง 9 สายในประเทศต่าง ๆ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้ดั่งอองามขึ้นในหลายอาณาจักรทั่วโลก ผลงานของพระสงฆ์ที่ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนั้น มีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

การเผยแผ่หลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ดินแดนที่ทรงประทับอยู่นั้น พระองค์ทรงใช้รูปแบบอันหลากหลายนานับการที่ยังใช้ได้เสมอ (ธีรวิธ บำเพ็ญบารมี, 2550) เพราะพระองค์เป็นผู้มีพระปรีชาสามารถเป็นเลิศในเรื่องการเผยแผ่ การที่พระองค์ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกชั้น ทุกวรรณะ ได้ประสบผลสำเร็จนั้น ถือว่าเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่น่าสนใจ และควรเอาเป็นตัวอย่างเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าบุคคลที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมให้ฟังนั้น มีหลายระดับ มีหลายชนชั้นวรรณะ พระองค์ไม่ทรงเลือกว่าเป็นกษัตริย์หรือยาก หรือเป็นคนเลวแต่อย่างใด จะเห็นได้จากจอมโจรองคุลิมาล ที่พระองค์ทรงโปรดเทศนาสั่งสอนให้กลับใจมาเป็นคนดี จนได้บรรลุพระอรหันต์ได้ในที่สุด

การที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาในโลกนี้นั้น ก็เพื่อความทุกข์ของมวลมนุษย์ตามพุทธประสงค์ ที่พระพุทธองค์ทรงตั้งไว้ ดังจะเห็นได้จากพระพุทธพจน์ที่ทรงประทานแก่สาวกรุ่นแรกจำนวน 60 รูป ที่ออกไปประกาศศาสนา พระองค์ได้ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นจากแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาเวศและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีอยู่ในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราจักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” (วิ.ม. (ไทย), 4/32/40)

พระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในโลกโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ก่อให้เกิด จะดำรงในโลกต่อไปได้ ต้องอาศัยพุทธบริษัททั้ง 4 อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เป็นผู้ช่วยกันสนับสนุนและพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป แม้ว่าภิกษุณีบริษัทในฝ่ายเถรวาทจะได้สูญหายไปแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีอุบาสิกาบริษัทที่นับถือพระพุทธศาสนาที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ (แม่ชีณัฐหทัย ฉัตรทิณวัฒน์ และไพเราะ มากเจริญ, 2560) ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังชุมชนต่อไป แม้สถาบันแม่ชีจะยังไม่ได้รับการยอมรับสักเท่าไรในสังคมไทยก็ตาม (เจตน์ ตันตวิณชานนท์, 2560) ในประเทศไทยมีแม่ชีหลายท่านที่ได้อุทิศตนเพื่อสังคมมาอย่างยาวนาน เช่น แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด แห่งเสถียรธรรมสถาน กรุงเทพมหานคร, แม่ชีศพร วชิระบำเพ็ญ แห่งสถานปฏิบัติธรรมบ้านเพชรบำเพ็ญ จังหวัดเพชรบุรี, แม่ชีธัญญธร ญัฐพงศ์ แห่งสำนักแม่ชีอินทร์แปลงธรรมสถาน อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย เป็นต้น ซึ่งต่างก็ได้ทำหน้าที่ในการนำธรรมะคำสั่งสอนของ

พระพุทธเจ้าเข้าสู่ชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมควบคู่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชนทั่วไป ทั้งประเทศไทยและต่างประเทศในปัจจุบัน

แม่ชีธัญญธร ฐฐพงศ์ เป็นแม่ชีอีกคนหนึ่งที่อยู่ทิศเหนือชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประชาชนในประเทศไทยหรือประชาชนในประเทศลาว อันเป็นถิ่นกำเนิดของท่าน ด้วยอุปนิสัยที่เป็นคนเรียบง่าย รักสันโดษ สุขุมเยือกเย็น เป็นที่น่าเลื่อมใสแก่คนทั่วไป เป็นผู้ที่อยู่ทิศเหนือในการทำประโยชน์แก่สังคม เน้นจาคะหรือการเสียสละเป็นสิ่งสำคัญ มีกิจกรรมในการอบรมเยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า กิจกรรมที่แม่ชีธัญญธร ฐฐพงศ์ ได้กระทำในสำนักแม่ชีอินทร์แปลงธรรมสถานนั้น เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ จึงตั้งใจทำการศึกษาคุณงามความดีสืบไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม
2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของแม่ชีในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 2 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. วิถีเก็บและรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยลงพื้นที่สำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เพื่อสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ แม่ชีในสำนักแม่ชีอินทร์แปลงธรรมสถาน บ้านนาพิพาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant) ที่ผู้วิจัยเจาะจงคุณสมบัติ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ แม่ชีในสำนักแม่ชีอินทร์แปลงธรรมสถาน บ้านนาพิพาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พรรณนารายละเอียด ตีความ หาความหมาย และอธิบายความ โดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analysis Induction)

ผลการวิจัย

1. แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism)

คำว่า “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” (Socially Engaged Buddhism) เป็นคำที่เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในคริสต์ทศวรรษ 1960 โดยพระติช นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) พระภิกษุมหายานชาวเวียดนาม ท่านได้ให้ความหมายว่า หมายถึง การนำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปผูกพัน (Engage) กับ การแก้ปัญหาสังคมโลกยุคใหม่ บนฐานของการมีสติระลึกรู้ถึงสิ่งที่กำลังดำเนินไปภายในตนและในโลก ดังข้อความที่ว่า “สติจะต้องผูกพัน (กับสังคม) เมื่อมีการเห็น จะต้องลงมือกระทำ...เราจะต้องมีสติระลึกถึงปัญหาที่แท้จริงของโลก และด้วยสตินี้เอง เราจึงจะรู้สิ่งที่ต้องทำและไม่ต้องทำ และที่จะต้องให้ความช่วยเหลือ” (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 2563) ตัวอย่างหนึ่งของการนำแนวคิดพระพุทธศาสนาไปใช้เพื่อสังคมตามแนวทางของพระติช นัท ฮันห์ เช่น การก่อตั้ง “โรงเรียนเยาวชนเพื่อบริการสังคม” (the School of Youth for Social Service), การก่อตั้งสถาบันนาโรปะ (Naropa Institute) ซึ่งเป็นองค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมในรูปแบบของสถาบันการศึกษาระดับปริญญาโท ตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1974 ที่เมืองโคโลราโด สหรัฐอเมริกา (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 2563)

ลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาในแนวทางของพระติช นัท ฮันห์ มี 6 ประการ คือ 1) การมองว่าพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับสังคมอยู่แล้ว ถ้าไม่เป็นเช่นนั้น ก็ไม่ถือว่าเป็นพระพุทธศาสนา 2) การมีปัญญาเห็นแจ้งในธรรมชาติที่อิงอาศัยกัน (Inter-being) ของสิ่งทั้งหลายในฐานะเป็นพื้นฐานแห่งการสร้างสันติภาพ 3) การปฏิบัติธรรมครอบคลุมทั้งการเจริญสติ การรับใช้สังคม และการอาสาที่จะลดและหยุดยั้งความอยุติธรรมทางสังคมโดยไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก 4) พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นเรื่องของวิถีชีวิต สันติภาพไม่ใช่เพียงการไม่มีสงคราม หากแต่ต้องมีอยู่ทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวันของเรา 5) คำสอนและการปฏิบัติจะต้องเหมาะสมกับกาลเวลาและสถานที่ 6) เรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสามารถเรียนรู้จากสรรพสิ่งได้ (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 2563)

แนวคิดขององค์ทะไล ลามะ ผู้นำทางจิตวิญญาณชาวทิเบตยังมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมที่ว่า “ความรับผิดชอบสากล (universal responsibility) จิตใจที่หวังประโยชน์เพื่อผู้อื่น (altruistic mind) ต้องตั้งอยู่บนฐานของความรัก ความเมตตากรุณา การให้อภัย และการอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย ทุก ๆ ชาติก็อิงอาศัยชาติอื่น แม้แต่ชาติที่มีข้อพิพาทกันก็ต้องร่วมมือในการใช้ทรัพยากรของโลก มนุษย์ทั้งหลายทั้งในชุมชนโลกและครอบครัว จำต้องสามัคคีกันและร่วมมือกันบนฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน แนวคิดเรื่องการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น (altruism) จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งยวด” (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 2563)

นักคิดและนักวิชาการคนสำคัญในสังคมไทยที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับมิติทางสังคมในพระพุทธศาสนา มีหลายท่านด้วยกัน เช่น แนวคิด “ธัมมิกสังคมนิยม” ของพุทธทาสภิกขุที่ได้นำเสนอในช่วงที่สังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงวิกฤตทางสังคมและการเมืองอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้นิยามว่า เป็นสังคมนิยมที่ตั้งอยู่บนฐานของธรรม ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติ จึงจะทำให้สังคมอยู่รอดได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2514) และแนวคิด “ศีลกับเจตนารมณ์ทางสังคม” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557)

สรุปคุณลักษณะของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมอาจแบ่งได้ 3 ประการ ดังนี้

1) ความตระหนักรู้ (Awareness) คือ ความมีสติสำนึกตระหนักรู้สิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว รวมทั้งตระหนักรู้ในสภาพความทุกข์ของหมู่สัตว์ในสังคมและโลก ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การทำความดีทางสังคม

2) การทำตนให้เป็นหนึ่งเดียวกับโลก (Identification of self and world) ได้แก่ ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียว (Oneness) การไม่แบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย (Non-dualism) การพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน ในขั้นแรก เมื่อได้ตระหนักรู้ ได้เห็น และได้ยินสภาพความทุกข์ที่หมู่สัตว์ได้ประสบอยู่ จากนั้นก็แผ่ความกรุณา (Compassion) หรือ ความรู้สึกสงสาร (Sympathy) ความรู้สึกร่วม (Co-feeling) หรือความรู้สึกว่าเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ (Fellow-feeling) เพื่อทำลายพรมแดนที่ขวางกั้นระหว่างตนเองกับคนอื่น

3) การลงมือกระทำ (Imperative of Action) คือ ข้อบังคับที่จะต้องลงมือทำหรือให้การช่วยเหลือทันทีเมื่อเห็นหรือได้ยินผู้อื่นมีความทุกข์ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557)

แม้ชาวพุทธใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคนี้จะไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนตามแนวปฏิบัติดั้งเดิม แต่ก็สามารถเข้าถึงความรู้ของพระพุทธองค์ได้ ผ่านองค์กรที่ทำหน้าที่ออกไปดูแลสังคม โดยประยุกต์พระพุทธจริยามาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน (ชาญวิทย์ สรรพศิริ, 2559) เพราะแนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคมคือพันธกิจสังคมสงเคราะห์อย่างหนึ่ง ที่พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าจะต้องให้การอุปถัมภ์ค้ำชู รวมถึงสถานปฏิบัติธรรมของแม่ชีด้วย (ชมกร เศรษฐบุตร, 2559) และจะต้องฟันฝ่าผ่านทัศนคติประสบการณ์เชิงลบของส่วนบุคคลที่มีต่อแม่ชี เช่น การเดินทางบนรถโดยสาร การได้รับความเคารพจากประชาชนและปฏิสัมพันธ์อย่างอื่น ๆ กับประชาชน เป็นต้น (แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, 2556)

สรุปความหมายของพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม หมายถึง การน้อมนำคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ประโยชน์ทั้งในสังคมและปัจเจกบุคคล เพื่อเป็นแนวทางของชีวิตในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข สงบสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

2. ประวัติความเป็นมาของแม่ชีในประเทศไทย

แม่ชีในประเทศไทย มีมาตั้งแต่สมัยใดนั้น ยังไม่มีหลักฐานที่แน่ชัด จากหลักฐานที่เป็นเอกสารถูกบันทึกไว้ครั้งแรก โดยพระราชกวี (อ่ำ ธมฺมทตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือพุทธศาสนสุพรรณภูมิปกรณ์ ราชบุรียัตถุกลา ตำนานขุนไทย ว่า เมื่อครั้งพระโสณเถระและพระอุตตเถระ นำพระพุทธศาสนามาเผยแผ่ที่สุวรรณภูมิ เมื่อ พ.ศ. 236 ชาวสุวรรณภูมิเกิดความเลื่อมใสจึงขอบวช โดยพระโสณะและพระอุตตได้บวชให้กุลบุตรชาวสุวรรณภูมิจำนวนหนึ่งพันคน และหญิงบวชชีหนึ่งร้อยคน เนื่องจากไม่มีภิกษุณีมาด้วย จึงไม่สามารถบวชสตรีให้เป็นภิกษุณีได้ การบวชผู้หญิงจึงได้เพียงนุ่งขาวห่มขาว และเป็นต้นกำเนิดของแม่ชีไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (พระราชกวี (อ่ำ ธมฺมทตฺโต), 2518)

ในสมัยสุโขทัย ไม่มีจารึกหรือจดหมายเหตุกล่าวถึงประวัติการมีอยู่ของแม่ชีไว้แต่อย่างใด มีเพียงกล่าวถึงสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในสมัยนั้นเอาไว้ การเข้าวัดรักษาศีลอุโบสถคงยึดถือตามแบบลังกา เพราะพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยเป็นแบบลังกาวงศ์ คือสตรีชาวลังกาเมื่อมีการสมานทานศีล ฟังธรรม ก็จะนิยม

นุ่งขาว ห่มขาว เรียกสตรีที่แต่งกายและสมานทานศีลประเภทนี้ว่า อุปชีวินี (สุขสันต์ จันทะโชโต, 2549) แต่ไม่ใช่การบวชชี การนุ่งขาวห่มขาวไปปฏิบัติธรรมในวันอุโบสถหรือช่วงเข้าพรรษาของชาวสุโขทัย สามารถทำได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง

เรื่องราวของแม่ชีมีมาปรากฏเด่นชัดในสมัยอยุธยา โดยหลักฐานที่เก่าที่สุดเป็นบันทึกของชาวต่างชาติ ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับแม่ชีไว้ คือ โยส เซาเต็น (Joost Schouten) เป็นชาวดัตช์ ที่เดินทางมายังแผ่นดินสยามเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรม ได้กล่าวถึงแม่ชีเอาไว้ว่า “พวกชีเหล่านี้ จะอยู่ในวัดตลอดเวลา และร่วมในพิธีต่าง ๆ ในการบูชาพระเจ้า ทั้งนี้ เพื่อจะมีส่วนร่วมในการกุศลนั้น การที่พวกชีปฏิบัติตนเช่นนี้ ก็กระทำด้วยใจสมัคร หากมีกฎเกณฑ์ข้อใดมาบังคับให้กระทำไม่” และเยเรเมียส ฟาน ฟลิต พ่อค้าชาวดัตช์อีกคนหนึ่ง ได้บันทึกเพิ่มเติมไว้ว่า “ไม่พบหญิงสาวบริสุทธิ์ หรือหญิงมีครรภ์มาเป็นแม่ชี” ในยุคถัดมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ นิโกลาส์ แชรแวส ชาวฝรั่งเศส ได้ศึกษาชีวิตของแม่ชีไทย โดยนำไปเปรียบเทียบกับแม่ชีคาทอลิกไว้ว่า “สตรีสยามต่างหลงใหลในเสรีภาพแห่งตนมากเกินกว่าที่จะยอมขังตัวเอง เพื่อใช้ชีวิตอยู่กับวัดกับวาเหมือนอย่างแม่ชีของเรา ที่จะต้องสละเวลาให้ตลอดชีวิต พวกแม่ชีไทย จะหันหน้าเข้าสู่พระศาสนาก็ต่อเมื่อเข้าถึงช่วงอายุที่ไม่เหมาะกับโลกภายนอกอีกแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น เนื่องจากพวกนางต้องเข้าไปข้องเกี่ยวกับพระภิกษุอยู่บ่อยครั้ง พวกนางจึงไม่ได้รับอนุญาตให้บวชเป็นชี จนกว่าจะอายุได้ห้าสิบปี เพื่อเลี่ยงปัญหาฉาวโฉ่ทั้งปวง” (วันชนะ กล้าแก้ว, 2563) ส่วนการแต่งกายของแม่ชี หมอเอนเอนเบิร์ต แคมป์เฟอร์ เข้ามากรุงศรีอยุธยาในรัชกาลของพระเพทราชา เขียนบันทึกเกี่ยวกับการแต่งกายของแม่ชีในจดหมายเหตุของเขาไว้ว่า “การนุ่งห่มผ้าของชีในเมืองไทยนั้น ใช้หมี่สีขาว ไม่ใช่สีเหลืองอย่างพระภิกษุสงฆ์ บรรดาชีหรือนางชี เป็นผู้ที่บำเพ็ญศีลภาวนาและปฏิบัติกิจในวัด (ประคอง สิงหนาทนิตริกษ์, 2516)

ปัจจุบัน แม่ชีในประเทศไทย จำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ตามเครื่องนุ่งห่ม คือ

1. พวกนุ่งห่มผ้าสีกรัก โขนผม โขนคิ้ว สมานทานศีล 10 ซึ่งเป็นศีลของสามเณร ได้แบบอย่างมาจากแม่ชีพม่า เรียกว่า “ศีลจาริณี”
2. พวกนุ่งห่มสีเหลือง โขนผม โขนคิ้ว สมานทานศีล 8 ก็มี ศีล 10 ก็มี เรียกตนเองว่า “สงฆ์ณี”
3. พวกนุ่งขาวห่มขาว ไม่โขนผมโขนคิ้ว สมานทานศีล 8 เรียกว่า “ชีพราหมณ์”
4. พวกนุ่งขาว ห่มขาว โขนผม โขนคิ้ว สมานทานศีล 8 เป็นนิจศีล มีเป็นส่วนมากในสังคมไทย เรียกว่า “ชี” (ประคอง สิงหนาทนิตริกษ์, 2516)

2.1 ที่มาของคำว่า “ชี”

ที่มาของคำว่า ชี นั้น มีนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงที่มาแตกต่างกัน มานพ นักการเรือน กล่าวว่า ชี มาจากคำว่า ฐี แปลว่า ผู้มีธงชัย หมายถึง ผู้นุ่งห่มชุดขาว เป็นเครื่องหมายของความมีชัยชนะเหนือกิเลส จนจิตใจสะอาดบริสุทธิ์ เรียกให้สั้นว่า “ชี” ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ สันนิษฐานว่า น่าจะเลือกมาจากคำว่า อาชีวกะ ศาสนิกของนักบวชฝ่ายนิกายมหายาน มี 2 นิกายคือ นิกายทิฆัมพร เป็นพวกชีเปลือย และนิกายเศวตัมพร เป็นพวกนุ่งขาวห่มขาว ต่อมาเรียกให้สั้นว่า ชี และได้นำมาใช้กับสตรีที่ไม่สามารถบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาได้ว่า แม่ชี (ยุพิน ดวงจันทร์, 2542) สุขใจ พุทธิเศษย์ กล่าวว่า คำว่า ชี มาจากคำว่า อุปชีวินี เป็นคำเรียกผู้หญิงชาวศรีลังกา เมื่อรับศีลถือบวชจะนุ่งขาวห่มขาว เมื่อธรรมเนียนี้เข้ามาสู่ประเทศ

ไทย ได้มีการปรับปรุงแก้ไขโดยเพิ่มการโกนผมและคิ้ว ชาวบ้านเรียกสั้น ๆ จึงเหลือแค่คำว่า ซี (สุขสันต์ จันทะโชโต, 2549)

จากทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า คำว่า ซี มาจากคำบาลีว่า ธซี อาชีวิกะ และอุปชีวินี เรียกให้สั้นเหลือเพียงคำว่า ซี ปัจจุบันยังได้นำไปใช้กับผู้ที่สมานาศิล 8 นุ่งขาวห่มขาว แต่ไม่โกนผม เพื่อร่วมปฏิบัติธรรมในพิธีพุทธาภิเษก หรืองานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่มีการสวดมนต์ปฏิบัติธรรม ว่า บวชชีพราหมณ์ ซี หมายถึงผู้หญิง ส่วนพราหมณ์ หมายถึงผู้ชาย

2.2 สถานภาพของแม่ชีในสังคมไทย

สถานภาพของแม่ชีในสังคมไทยไม่ชัดเจนนักว่า อยู่ในฐานะนักบวชหรือเป็นเพียงอุบาสิกา เพราะจากการตีความของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า แม่ชีเป็นฆราวาส ไม่ใช่ชนกบวช ไม่ได้รับสิทธิต่าง ๆ เช่นนักบวช แต่กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ตีความว่า แม่ชีเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ไม่สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้ ส่วนกระทรวงคมนาคม ก็ถือว่าแม่ชีเป็นอุบาสิกาเทียบเท่ากับบุคคลทั่วไป ต้องเสียค่าโดยสารเต็มราคา การตีความดังกล่าว จึงเป็นความขัดแย้งกันเองระหว่างหน่วยงานราชการของไทย จึงทำให้แม่ชีเสียสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับการอุดหนุนช่วยเหลือจากรัฐ ไม่สามารถเลือกกระทำหรือแสดงบทบาทได้อย่างตั้งใจ (มนตรี สิริโรจนานันท์, 2562) แม่ชีสังคมทั่วไปก็มองภาพผู้หญิงที่บวชเป็นชีว่า เป็นเพียงอุบาสิกาที่สมานาศิล 8 โกนผมและคิ้ว และเข้าไปอยู่อาศัยในวัดเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น ยังมองว่าเป็นหญิงที่มีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ปัญหาความยากจน หรือปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาอื่นใดที่ทำให้เธอมาบวช ทั้งนี้ก็เพราะสถานภาพของแม่ชีไทยยังไม่เทียบเท่ากับนักบวชหญิงในต่างประเทศ และไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักบวชเทียบเท่ากับภิกษุและสามเณร คงเป็นเพียงอุบาสิกาเท่านั้น (แม่ชีณัฐหทัย ฉัตรทิณวัฒน์ และไพเราะ มากเจริญ, 2560) เนื่องจากแม่ชีไม่มีสถานภาพเป็นนักบวช หรือผู้สืบทอดศาสนา บทบาทส่วนใหญ่คือทำครัว ทำความสะอาดวัด และภารกิจอื่น ๆ ในฐานะ “ผู้อาศัย” บทบาทอื่น ๆ เช่น การร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ หรือการมีส่วนร่วมในงานสังคมสงเคราะห์ช่วยชาวบ้านนั้น ยังมีน้อยมาก จึงไม่ได้รับความศรัทธายกย่องจากสังคมเท่าที่ควร (เจริญ ธิชากรณ์, 2544) แต่ก็ยังดีที่สังคมยังมองแม่ชีสูงกว่าฆราวาสหญิงทั่วไป เพราะรูปแบบการดำรงชีวิตของแม่ชี ก็มีได้แตกต่างจากภิกษุ

2.3 บทบาทของแม่ชีในสังคมไทย

แม้ว่าแม่ชีจะไม่มีสถานภาพทางกฎหมายว่าเป็นนักบวช แต่ก็ยังมีแม่ชีอีกหลายคนที่ไม่ได้สนใจเรื่องสิทธิและสถานภาพของตนเองเท่าใดนัก พยายามแสดงบทบาทของตนเองอย่างเต็มที่ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อกฎหมายหรือระเบียบของคณะสงฆ์ รวมถึงพระธรรมวินัย แม่ชีหลายคนปฏิบัติธรรมอย่างน่าเคารพเลื่อมใส อีกหลายคนได้เลือกที่จะทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงที่ตกทุกข์ได้ยาก ทั้ง ๆ ที่สถานภาพของตนเองยังไม่ชัดเจนก็ตาม (มนตรี สิริโรจนานันท์, 2562) เช่น แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน ให้เป็นสถานธรรม และจัดโครงการต่าง ๆ มากมาย แม่ชีประยูร ยวนบุญนท์ แห่งวัดสังฆทาน ได้จัดทำโครงการต่าง ๆ เช่น ค่ายอาสาเยาวชนในประเทศและต่างประเทศ จัดโรงพิมพ์ทำสื่อและอุปกรณ์เผยแผ่ธรรม จัดตั้งกองทุนการศึกษาแก่พระสงฆ์ เป็นต้น แม่ชีหวานใจ ชูกร ผู้นำการดำเนินการเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตย์แก่เยาวชนพุทธศาสนิกชนแห่งเมืองราชบุรี พื้นฟูประเพณีเทศน์มหาชาติและลอยกระทง แม่ชี

จุติภา ทรรพสุทธิ วัดพุทเตียน จังหวัดกาญจนบุรี ผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด สนับสนุนเด็กเกินเกณฑ์ที่ไม่รู้หนังสือให้เข้ามาเรียนหนังสือและสนับสนุนให้เรียนต่อในโครงการศึกษานอกโรงเรียน แม่ชีพิมพ์ใจ มณีรัตน์ ผู้จัดตั้งสถานศึกษาทางเลือกนานาชาติไทยภูเขา ภายในวัดศรีสุวรรณาราม จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นทั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ อุปกรณ์เด็กและสอน การเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นประถมศึกษา เป็นต้น (แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, 2556) นอกจากนี้ สถาบันแม่ชีไทย ยังมีโครงการเกี่ยวกับการช่วยเหลือและพัฒนาสังคมในรูปแบบของโครงการต่าง ๆ เช่น งานบริการด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ด้านสงเคราะห์ทางการศึกษา การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การเผยแผ่หลักธรรมคำสอน (ยุพิน ดวงจันทร์, 2542)

3. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน

3.1. การเกิดขึ้นของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน

สำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ได้สร้างขึ้น พ.ศ. 2552 ที่บ้านพินาพาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในเนื้อที่ 12.5 ไร่ สิ้นเงินในการก่อสร้างครั้งแรก 2,000,000 บาท (สองล้านบาทถ้วน) เงินทั้งหมดได้รับการบริจาค ผู้ที่ก่อตั้งสำนักนี้คือ แม่ชีธัญญธร ญัฐพงศ์ ซึ่งถือกำเนิดที่บ้านอุโมงค์ นครเวียงจันทน์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นที่พักอาศัยของแม่ชีที่เข้ามาปฏิบัติธรรมและเป็นที่พักของพระสงฆ์จากประเทศลาวที่เข้ามาติดต่อประสานงานกับคณะสงฆ์ไทย และประชาชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ที่มีความสนใจในการปฏิบัติธรรม ซึ่งมีทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ และเพื่อสนับสนุนกิจกรรมสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในท้องถิ่นและต่างประเทศ

3.2 ปรัชญาและแนวคิดของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน

ปรัชญาและแนวคิดของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน คือ “การที่คนเราจะประพฤติธรรมได้อย่างสมบูรณ์นั้น ท้องจะต้องเต็มเสียก่อน ถ้าท้องยังไม่เต็ม ก็ไม่สามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างสมบูรณ์” (แม่ชีธัญญธร ญัฐพงศ์, สัมภาษณ์ 12 มิถุนายน 2563) เพราะปรัชญาแนวความคิดอย่างนี้เอง แม่ชีธัญญธร ญัฐพงศ์ ซึ่งได้มองเห็นว่า การที่คนเราจะให้ความสนใจในเรื่องจริยธรรม คุณธรรม จะต้องมีการกินเพียงพอและไม่โหยหิว จึงจะสามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างสมบูรณ์ จึงได้อุทิศตนเพื่องานชุมชนและพระพุทธศาสนา โดยตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ทั้งได้ตั้งโรงงานเพื่อสนับสนุนในด้านการกุศลบำเพ็ญทาน แต่ภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และกิจกรรมสาธารณชนทั่วไป โดยได้รับความร่วมมือกับชาวบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อพัฒนาคณะ พัฒนานานาชาติตามแรงศรัทธาของปรัชญาและแนวคิดดังกล่าว

3.3 พันธกิจของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน

3.3.1 พันธกิจเกี่ยวกับเยาวชน คือ สำนักฯ ได้รับเด็กและเยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ จากประเทศไทย (ในท้องถิ่น) และประเทศลาว เข้ามาฝึกอบรมพัฒนาจิต โดยปฏิบัติวิปัสสนาสมาธิ โดยทางสำนักได้ให้ความอนุเคราะห์ทั้งที่พักอาศัย และอาหารอย่างเพียงพอ (แม่ชีปลาไลดา บัวขาว, สัมภาษณ์ 19 มิถุนายน 2563 และ 24 กรกฎาคม 2563)

2.3.2 พันธกิจสำหรับนักปฏิบัติธรรม คือ สำนักฯ ได้ส่งเสริมให้แม่ชีผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม ศึกษาคำสอนในพระพุทธศาสนาและแนวทางในการปฏิบัติในการสวดมนต์ ทำสมาธิและปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทำความสะอาดบริเวณและอาคารที่พักต่าง ๆ พร้อมทั้งให้โอกาสแม่ชี ที่มาจากต่างประเทศได้เรียนรู้ภาษาไทยด้วย (แม่ชีกลม บริบูรณ์ และแม่ชีवासนา หลวงศรีสมบัติ, สัมภาษณ์แม่ชีลาว 7 สิงหาคม 2563)

2.3.3 พันธกิจด้านสังคม คือ สำนักฯ ได้เข้าไปช่วยเหลือสังคมในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลเข้าพรรษา ออกพรรษา งานกฐิน งานผ้าป่า งานสงกรานต์ และงานบุญพระเวส เป็นต้น โดยเข้าไปตั้งโรงทาน จัดอาหารคาวหวาน เพื่อถวายแด่ภิกษุสงฆ์ และให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ

2.3.4 พันธกิจในการตั้งโรงทาน คือ สำนักฯ ได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงทานไว้ ดังนี้

1) จัดให้มีการฝึกอบรมเยาวชนและประชาชนทั่วไปให้รู้จักวิธีประกอบอาหารไทย-ลาว และวิธีทำขนมไทย-ลาว และต่างประเทศ เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพและช่วยเหลือตนเองได้

2) จัดเตรียมอาหารคาวหวาน เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ที่พำนักอยู่ในสำนักฯ และพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในวัดต่าง ๆ ในท้องถิ่นและหน่วยงานที่ขอความอนุเคราะห์มา ตัวอย่างเช่น สำนักฯ ได้จัดอาหารคาวหวานไปสนับสนุนโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของนิสิตปริญญาตรี และปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ที่เข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ณ วิทยาเขตหนองคาย เป็นเวลา 10 วัน ตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นประจำทุกปี

2.3.5 พันธกิจสำหรับประชาชน คือ สำนักฯ ได้จัดให้มีการฝึกอบรมในด้านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น จัดทำอาหาร จัดทำดอกไม้ จัดทำขนมไทย ลาว ฝรั่งเศส การรักษาโรคด้วยสมุนไพร และรักษาจิตใจ โดยเน้นวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นสำคัญ

2.3.6 พันธกิจกับต่างประเทศ ทางสำนักฯ ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนากับประเทศลาว เช่น การฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนลาว ให้การสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านอื่น ๆ หลายกิจกรรม ที่วัดสว่าง (จั่วโงะ) และวัดดอนมีชัยที่หาดทรายพอง นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่วัดธรรมรัตนาราม เมืองบรูส์สาร์ต มลรัฐหลุยเซียนนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ในความอนุเคราะห์ของสมัชชาสงฆ์ไทย ในสหรัฐอเมริกาอีกด้วย

จากพันธกิจต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า แม้ว่าสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถานเป็นสำนักปฏิบัติเล็ก ๆ และตั้งขึ้นไม่นานนัก แต่ภาระหน้าที่ในด้านการส่งเสริมสังคมถือว่าได้แผ่ขยายไปเป็นวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นภายในประเทศและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นงานสงเคราะห์ในด้านวัตถุหรือในด้านจิตใจ สำนักฯ ได้อาศัยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เช่น หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน อันได้แก่หลักมหาสติปัฏฐาน เป็นต้น โดยภารกิจดังกล่าว แม้ว่าจะไม่ครอบคลุมองค์ประกอบของพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Engaged Buddhism) แบบสากล ตามหลักของท่าน ดิซ นัท ฮันท์ ได้ตั้งขึ้นก็ตาม แต่สำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ก็ได้ปฏิบัติภารกิจอันพึงกระทำแก่สังคม ภายใต้ภารกิจแบบสังคมสงเคราะห์ โดยน้อมนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสุขแก่สังคมโดยรวม

2.4 ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานสงเคราะห์ตามแนวพุทธ

2.4.1 ได้รับความเชื่อถือจากชุมชนในท้องถิ่น และประชาชนชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาปฏิบัติธรรม เพิ่มขึ้นทุกปี

2.4.2 มีองค์กรต่าง ๆ เข้ามาให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรทางคณะสงฆ์ และองค์กรทางราชการ ทั้งในท้องถิ่นและต่างประเทศ

2.5 ผลสัมฤทธิ์ในการอบรมเยาวชน

เนื่องจากสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป ทั้งภายในประเทศ และนอกประเทศเป็นประจำ ทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ (พระอาจารย์สะหะ สิริปัญญา, สัมภาษณ์ 19 มิถุนายน 2563)

2.6 ผลสำเร็จในการฝึกอาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น

สำนักฯ นอกจากจะฝึกอบรมในการพัฒนาจิตใจแล้ว ก็ยังให้การฝึกอบรมด้านวิชาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่น และผู้มีความประสงค์จะรับการฝึกอบรมจากถิ่นอื่น เช่น การฝึกอบรมในด้านการทำอาหารคาวหวานของไทย-ลาว ทำขนมและการจัดดอกไม้ เป็นต้น ผลในการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพของตนได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) เป็นขบวนการพระพุทธศาสนาแนวใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองปัญหาสังคมโลกยุคใหม่ กล่าวคือ เป็นทัศนะที่ว่าพระพุทธศาสนากับสังคมต้องผูกพัน (must be engaged) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคม (Engaged Buddhists) เช่น ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางการเมือง เป็นต้น

แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเริ่มมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์ในสังคมโลกขึ้นมา ก็เพราะภาวะวิกฤตทางสังคมจากภัยสงครามและความขัดแย้งทางการเมือง โดยเฉพาะในประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตกมาก่อน เช่น อินเดีย เวียดนาม ศรีลังกา พม่า ธิเบต เป็นต้น ซึ่งประเทศเหล่านี้ล้วนผ่านวิกฤตทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมมีความเข้มข้นสูง สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคมได้อย่างลงตัว แม้สังคมไทยจะไม่เคยประสบภาวะวิกฤตทางสังคมอย่างรุนแรงเหมือนในหลายประเทศข้างต้น แต่ภาวะวิกฤตทางการเมืองหลังเดือนตุลาคม 2516 ก็เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมไทย โดยมีพุทธทาสภิกขุ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระไพศาล วิสาโล นพ.ประเวศ วสี สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นผู้มียุทธศาสตร์โดดเด่นในการนำแนวคิดนี้มาปรับใช้ในสังคมไทย

จากการศึกษาวิจัยการศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมตามแนวทางสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย สามารถอภิปรายผลได้ว่า เป็นไปตามแนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคมในระดับที่สูงพอสมควร สามารถช่วยพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดี เป็นองค์กรเอกชนที่เน้นความ

เสียสละเป็นที่ตั้ง และเป็นองค์พหุที่ช่วยขับเคลื่อนสังคมได้ด้วย แม้จะมีอุปสรรคในเรื่องของการไม่มีกฎหมายรองรับสถานะของแม่ชี ทำให้แม่ชีไม่มีความมั่นคงในการทำหน้าที่ รวมทั้งเรื่องงบประมาณที่มีจำกัดในการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม แต่ทว่า เหล่าแม่ชีจากสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ก็ปลื้มปีติยินดีที่ได้ช่วยเหลือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแม้จะอยู่เบื้องหลังการเติบโตของสังคมก็ตาม เช่น การเป็นครูสอนธรรมะบ้าง อบรมเด็กและเยาวชนบ้าง ช่วยดูแลความสะอาดวัดวาอารามต่าง ๆ บ้าง พร้อมกับการส่งเสริมให้แม่ชีบางคนในสำนักฯ ได้ศึกษาต่อเพื่อ (คล้ายกับพระสงฆ์) เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มาสืบทอดภารกิจเพื่อสังคมต่อไปในอนาคต ความตั้งใจทั้งปวงของแม่ชีธัญญธร ญัฐพงศ์ยังคงมุ่งมั่นกับอุดมการณ์ของตนอย่างเต็มสรรพกำลัง เพราะภารกิจนี้ไม่มีนายจ้าง มีแต่ไตรสรณคมน์ที่สมาชิกในสำนักฯ ทุกคนมอบหมายเข้ามาสู่จิตใจ และจะดำรงไว้ตราบนานถึงที่สุดแห่งธรรม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

แนวคิดพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม เป็นคำที่เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยพระภิกษุ มหายานชาวเวียดนาม คือ พระติช นัท ฮันห์ ลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาในแนวทางของพระติช นัท ฮันห์ คือ การมองว่าพระพุทธศาสนามีความผูกพันอยู่กับสังคม การมีปัญญาเห็นแจ้งในธรรมชาติที่อิงอาศัยกัน การปฏิบัติธรรมครอบคลุมทั้งการเจริญสติ พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมเป็นเรื่องของวิถีชีวิต คำสอนและการปฏิบัติจะต้องเหมาะสมกับกาลเวลาและสถานที่ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสามารถเรียนรู้จากสรรพสิ่งได้นักคิดคนสำคัญในสังคมไทยที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับมิติทางสังคมในพระพุทธศาสนามีหลายท่านด้วยกัน เช่น พุทธทาสภิกขุ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระไพศาล วิสาโล นพ.ประเวศ วีสฤกษ์ เป็นต้น

ประวัติความเป็นมาของแม่ชีในประเทศไทย มีมาตั้งแต่สมัยพระโสมพะมิตรและพระอัฐมระนา พระพุทธศาสนาเผยแผ่ยังสุวรรณภูมิ แต่มีหลักฐานปรากฏชัดในสมัยอยุธยา จากบันทึกของชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามายังอยุธยา สถานภาพของแม่ชีแม้จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมเท่าเทียมกับพระภิกษุและสามเณร แต่แม่ชีก็มีบทบาทต่อสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน

บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ตำบลปะโค อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยการนำของแม่ชีธัญญธร ญัฐพงศ์ ในฐานะผู้ก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน ได้อุทิศตนเพื่องานชุมชนและพระพุทธศาสนา ได้แก่ การอบรมเยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งจากประเทศไทย (ในท้องถิ่น) และประเทศลาว เข้ามาฝึกอบรมพัฒนาจิต ให้โอกาสด้านการศึกษาแก่แม่ชีผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งให้โอกาสแก่แม่ชีที่มาจากต่างประเทศได้เรียนรู้ภาษาไทยด้วย ช่วยกิจกรรมสังคม โดยเข้าไปตั้งโรงทาน จัดอาหารคาวหวาน ในงานเทศกาลต่าง ๆ และให้การสนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภาครัฐควรมีจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและมีการกำหนดแผนงานโครงการที่ชัดเจนให้แก่สำนักปฏิบัติธรรมที่มีแม่ชีเป็นผู้ก่อตั้งมากขึ้น
2. ภาครัฐควรเพิ่มช่องทางให้แม่ชีได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น เพื่อเพิ่มมุมมองในการน้อมนำคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้เพื่อสังคมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
3. ควรมีการปรับปรุงกฎหมายเพื่อรับรองสถานภาพแม่ชี
4. ควรมีการสนับสนุนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อนำผลงานวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาต่างๆในสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตพื้นที่น้อยไป ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร
2. ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบของผู้เกี่ยวข้องที่ได้นำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

เอกสารอ้างอิง

- เจตน์ ตันติวิชานนท์. (2560). แม่ชี : สำนวนงานวิจัยเบื้องต้นในประเทศไทย. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 6(2), 141-163.
- เจริญ ธิชากรณ์. (2544). การทำงานของแม่ชีไทยในฐานะผู้ให้บริการในโครงการต่าง ๆ ของสถาบันแม่ชีไทย. *วิทยานิพนธ์ส่งเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์*, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชมกร เศรษฐบุตร. (2559). *แนวคิดและงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมของเสถียรธรรมสถาน*. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ การบริหารการพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร ประจำปี 2559.
- ชาญวิทย์ สรรพศิริ. (2559). สิ่งที่ชาวพุทธเรียกว่า “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม”. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 4(1), 392-401.
- ธีรวิศ บำเพ็ญบาร์มี. (2550). *โครงการศึกษาวิจัย กระบวนการเผยแผ่ธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเบญจกาย.
- ประคอง สิงหนาทนิตธิกร. (2516). บทบาทของแม่ชีไทยในการพัฒนาสังคม. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์*, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร. (2548). *ขบวนการพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่ : พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม*. เรียกใช้เมื่อ 5 มีนาคม 2563 จาก <https://is.gd/Oam9ub>.
- พระราชกวี (อ่ำ ธมมทตโต). (2518). *พุทธศาสนสุวินณภูมิปกรณ ราชบุรีวัดฤๅถา ดำเนินเมืองขุนไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มนตรี สิริโรจนานันท์. (2562). *สตรีในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีเกษณา รักษาโฉม. (2556). สภาพปัญหาและแนวทางการเข้าถึงการศึกษาระดับสูงของแม่ชีไทย. *รายงานการวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- แม่ชีณัฐหทัย ฉัตรทินวัฒน์ และไพเราะ มากเจริญ. (2560). แนวทางการพัฒนาการศึกษา สถานภาพและบทบาทของแม่ชีไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(2), 347-358.
- ยุพิน ดวงจันทร์. (2542). สตรีกับการบวชในพระพุทธศาสนา ศึกษาเปรียบเทียบสถานภาพและทรรศนะของแม่ชีวัดปากน้ำ ภาษาเจริญ กรุงเทพมหานคร และสำนักปฏิบัติธรรมแดนมหามงคลกาญจนบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล*.
- วันชนะ กล้าแก้ว. (2563). “แม่ชี” ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ฝรั่งว่า “ไม่มีคนไหนเป็นหญิงบริสุทธิ์”. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2563 จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_6971.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุขสันต์ จันทะโชโต. (2549). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติคณะแม่ชีไทย : กรณีศึกษาการพัฒนาองค์การและการพัฒนาสถานภาพแม่ชีไทยในมิติของพระพุทธศาสนา. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

ข้อมูลรายชื่อผู้สัมภาษณ์

- แม่ชีธัญญธร ญัฐพงศ์. (วันที่ 12 มิถุนายน 2563). ประวัติความเป็นมาและกิจกรรมด้านสังคมสังเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน. (บุญส่ง สิ้นจันทนอก, ผู้สัมภาษณ์)
- พระอาจารย์สะหะ สิริปัญโญ. (วันที่ 19 มิถุนายน 2563). การสอนภาษาไทยแก่ชาวต่างประเทศ. (บุญส่ง สิ้นจันทนอก, ผู้สัมภาษณ์)
- แม่ชีปลาไลดา บัวขาว. (วันที่ 24 กรกฎาคม 2563). การช่วยเหลือกิจกรรมด้านสังคมสังเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน. (บุญส่ง สิ้นจันทนอก, ผู้สัมภาษณ์)
- แม่ชีกลม บริบูรณ์ (ชาวลาว). (วันที่ 7 สิงหาคม 2563). การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสังคมสังเคราะห์ของสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน. (บุญส่ง สิ้นจันทนอก, ผู้สัมภาษณ์)
- แม่ชีวาสนา หลวงศรีสมบัติ (ชาวลาว). (วันที่ 7 สิงหาคม 2563). ความเป็นอยู่ของแม่ชีในสำนักปฏิบัติธรรมอินทร์แปลงธรรมสถาน. (บุญส่ง สิ้นจันทนอก, ผู้สัมภาษณ์)

ศึกษาเปรียบเทียบพิธีเถราภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า
อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ กับพิธีเถราภิเษกของชุมชนบ้านน้ำไล้
แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว*

COMPARATIVE STUDIES IN THERAPISEK CEREMONY OF MUNICIPALITY OF
HOKHUM SUB-DISTRICT, BUENG KAN PROVINCE AND THERAPISEK CEREMONY OF
BAN NAM LO BRIKHAMCHAI DISTRICT LAO PDR

พระครูสุธรรมรัตนภรณ์ (สุพจน์ ฐานธมโม)

Phrakrusudhamrattanapon (Supoj Thanadhammo)

วัดมณีโคตร อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

Watmaneekote, Phonpisai District, Nongkhai Province, Thailand.

E-mail: sutham_supoj@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของพิธีเถราภิเษกในอาณาจักรล้านช้าง และเปรียบเทียบพิธีเถราภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ กับพิธีเถราภิเษกของชุมชนบ้านน้ำไล้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เอกสารงานวิจัย และหนังสืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมลงพื้นที่สัมภาษณ์พระมหาเถระผู้ใหญ่และปราชญ์ชาวบ้านในแหล่งข้อมูลทั้งสองแห่ง

ผลการวิจัยพบว่า พิธีเถราภิเษกของล้านช้างได้รับอิทธิพลจากล้านนา เพราะล้านนากับล้านช้างมีความเชื่อมโยงกันทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากมีกษัตริย์สืบเชื้อสายร่วมกัน ล้านช้างเรียกพิธีเถราภิเษกว่า ฮตสรง คือพิธีถวายสมณศักดิ์ให้แก่พระสงฆ์ที่ชาวบ้านเห็นว่ามีความประพฤติดีปฏิบัติชอบผ่านพิธีรดน้ำตามคติความเชื่อของล้านช้าง พิธีฮตสรงมีมาในภาคอีสานตั้งแต่สมัยทวารวดี ซึ่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในหลาย ๆ จังหวัดของภาคอีสาน เทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และบ้านน้ำไล้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ตั้งอยู่คนละฟากฝั่งแม่น้ำโขง ทั้งสองชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีการนั่งเรือไปมาหาสู่กันเป็นประจำ มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน แม้พิธีฮตสรงของทั้งสองชุมชน

*Received: 18 December 2020; Revised: 11 March 2021; Accepted: 21 November 2021

ก็มีความคล้ายคลึงกัน แต่ปัจจุบันเมื่อบริบททางสังคมและการปกครองของทั้งสองประเทศแตกต่างกัน จึงทำให้พิธีฮอดสงของทั้งสองชุมชนมีความเหมือนและความแตกต่างกันหลายประการ

คำสำคัญ: พิธีเถราภิเษก, ฮอดสง, เทศบาลตำบลหอคำ, บ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ

Abstract

The objectives of this research article are to study the history of the Theraphisek ceremony in the Lan Xang Kingdom and compare the Therapisek ceremony in Hokhum Sub-district, Bueng Kan Province and Ban Nam Lo, Brikhamchai District, Lao PDR. It is qualitative research with primary data from the books of the Tipitaka and secondary data from the commentary books, Anutika or ancient books. There are the in-depth interviewed some of Phra Mahathera, an elder and a local philosopher in both sources. The research results were found that the Tharapisek ceremony of Lan Xang was influenced by Lanna because Lanna and Lan Xang have a historical connection each other and the kings descended together. Lan Xang called the Therapisek that Hod Song, a recitation ceremony to the monks that the villagers deem to have good behavior and practice through a watering ceremony. According to the beliefs of Lan Xang, Hod Song ceremony have been in the northeast since Dvaravati Kingdom where is evidence in many provinces of the Northeast.

Municipality of Hokhum Sub-district, Mueang District, Bueng Kan Province and Ban Nam Lo, Bolikhamxay, Lao PDR, located on the opposite side of the Mekong River. The two communities are closely related. There are boat rides back and forth to each other on a regular basis. Have the same traditions and culture. Although the ceremony of both communities is similar. But nowadays, when the social and administrative contexts of the two countries differ. Therefore, the Hod Song ceremony of the two communities has many similarities and differences.

Keywords: Therapisek Ceremony, Hod Song, Municipality of Hokhum Sub-district, Ban Nam Lo of Brikhamchai District

บทนำ

พิธีเถราภิเษก (หรือกองฮต) มีแหล่งกำเนิดและที่มาตั้งแต่อดีตโบราณกาล โดยพิธีเถราภิเษกนี้น่าจะเกิดจากผสมผสานคติความเชื่อระหว่างศาสนาพราหมณ์กับพุทธ โดยมีความเชื่อผ่านความเชื่อเรื่องเทวราช เชื่อว่า พระเจ้าแผ่นดินคือเทพที่ถูกส่งลงมาปกครองโลกมนุษย์ การขึ้นครองราชย์จะต้องผ่านพิธีกรรมเพื่อความเป็นเทพที่สมบูรณ์ พิธีการขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เรียกว่า พิธีราชาภิเษก มักนิยมใช้น้ำเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีกรรม โดยน้ำนั้นจะนำมาจากแม่น้ำที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ เช่น น้ำจากแม่น้ำคงคา เพราะเชื่อว่าเป็นน้ำที่พระเจ้าได้ประทานมาให้ชาวอินเดียได้ชำระล้างสิ่งชั่วร้ายในชีวิต ให้กลายเป็นชีวิตที่บริสุทธิ์ได้ ประเทศไทยก็รับคติของพราหมณ์ผ่านการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ผ่านอิทธิพลของขอมโบราณ พอมาถึงสมัยสุโขทัยก็ยังรับเอาคติดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง แม้มาถึงสมัยอยุธยา ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชก็ยังปรากฏหลักฐานชัดเจน ผ่านการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ทุกพระองค์ จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงรับสั่งพราหมณ์สมมติเอาแม่น้ำต่าง ๆ ที่อยู่ในประเทศไทย เป็นสัญลักษณ์แทนแม่น้ำ 5 สายในอินเดีย เช่น สระแก้ว สระเกษ ที่จังหวัดสุพรรณบุรี หรือแม้แต่แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำป่าสัก เป็นต้น มาทำพิธีอภิเษกแทนแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ 5 สายในประเทศอินเดีย

องค์กรของพระสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ล้วนเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์แนบแน่นอยู่กับระบบกษัตริย์ที่ยึดครองอำนาจแบบเบ็ดเสร็จในทางบ้านเมือง พระสงฆ์จะต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับบ้านเมือง ดังนั้น การขึ้นสู่ตำแหน่งของพระสงฆ์ ก็อาศัยคติในลักษณะที่คล้ายคลึงกับการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์ โดยผ่านพิธีกรรมและขึ้นอย่างเป็นระบบ ผ่านคติความเชื่อเรื่องการใช้ น้ำ ที่ได้รับการตกทอดมาจากคติแบบพราหมณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (ธีระพงษ์ มีไธสง, 2556)

พิธีเถราภิเษกของชาวอีสาน ได้รับการสืบทอดมาจากอาณาจักรล้านช้าง ตามหลักฐานปรากฏว่าประเพณีฮตสร่ง ได้เริ่มถือปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณีตั้งแต่เมื่อครั้งนครเวียงจันทน์สมัยโบราณที่ยังมีการปกครองตนเองเป็นอิสระ มีอาณาเขตครอบคลุมมาทั่วดินแดนอีสานตอนบน ซึ่งเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในปัจจุบันนี้

พิธีเถราภิเษก หรือฮตสร่ง คำว่า “ฮต” เป็นคำกริยา แปลว่า รด, รดน้ำให้, พิธีรดน้ำเนื่องในการแต่งตั้งพระ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) เป็นพิธีเลื่อนสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ตามประเพณี โดยสมณศักดิ์นั้นนักวิชาการทางศาสนาตีความกันว่ามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยเทียบเคียงได้กับการที่พระพุทธเจ้าได้ยกย่องสาวกที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านที่เรียกว่า เอตทัคคะ (ผู้เป็นเลิศเฉพาะด้าน) แม้คำว่า สมณศักดิ์ในปัจจุบัน จะมีความหมายและนัยยะที่แตกต่างจากสมัยพุทธกาลค่อนข้างมาก แต่

นักวิชาการปัจจุบัน ก็อาศัยต้นเค้าเดิมของการที่พระพุทธเจ้ายกย่องพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติ หรือลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า เอตทัคคะ (ธีระพงษ์ มีไธสง, 2556) เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศด้านผู้รู้ราตรินาน หรือรัตัญญะ คือผู้เฝ้าแก่ รู้กาลนาน มีประสบการณ์มาก รู้เหตุการณ์มาแต่ต้น (อง. เอก-ทุก-ติก (ไทย) , 20/189-190/25) ยกย่องพระสารีบุตรว่าเป็นผู้เลิศด้านมีปัญญามาก ยกย่องพระโมคคัลลานะว่าเป็นผู้มีฤทธิ์ (อง. เอก-ทุก-ติก (ไทย) , 20/189-190/25) เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในดินแดนอาณาจักรไทย (ล้านนา) และอาณาจักรล้านช้าง จึงได้นำคติการให้ตำแหน่งเอตทัคคะนี้มาใช้ในการเลื่อนสมณศักดิ์ให้กับพระสงฆ์ด้วย โดยรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนของพิธีกรรมได้ผสมผสานกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ในพิธีราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ อีสานในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้างตั้งแต่สมัยเจ้าฟ้าจ๋ม ได้รับเอาอิทธิพลทางพุทธศาสนาจากอาณาจักรดังกล่าว ทำให้มีหลักปฏิบัติในการยกย่องเชิดชูพระสงฆ์ขึ้นสู่ตำแหน่งที่เรียกว่า สมณศักดิ์ ตามคติแบบล้านช้างด้วย

พิธีเถราภิเษกหรือฮอตสรงในประเทศไทย มีมาตั้งแต่สมัยทวารวดี หลักฐานที่บ่งบอกว่าในสมัยทวารวดีมีพิธีฮอตสรง ก็คือพระธาตุยาคุที่บ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นศิลปะแบบทวารวดี คำว่า “ยาคุ” เป็นร่องรอยของหลักฐานชื่อตำแหน่งของพระสงฆ์ที่รับจากการฮอตสรงของชุมชนในสมัยนั้น แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของชาวอีสานต่อพุทธศาสนา สิ่งที่เกิดขึ้นกับความศรัทธา คือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หนึ่งในนั้น คือ พิธีฮอตสรง เพราะพระธาตุที่สร้างขึ้นและเรียกว่า พระธาตุยาคุ น่าจะเป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้น เพราะแรงศรัทธาต่อพระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่ได้รับตำแหน่งเป็นยาคุ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ได้รับจากการฮอตสรงจากทางราชการและชาวบ้าน (ธีระพงษ์ มีไธสง, 2556)

พิธีเถราภิเษกหรือฮอตสรงในภาคอีสาน ในอดีตถือเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่ แต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละกลุ่มชน แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การถวายสมณศักดิ์ยกย่องพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติชอบด้วยสมณศักดิ์ เช่นเดียวกับพิธีเถราภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ และชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ซึ่งได้กระทำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการถวายสมณศักดิ์แด่พระสงฆ์ผู้ทรงคุณและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าร่วมพิธีดังกล่าว โดยเชื่อว่าผู้เข้าร่วมพิธีฮอตสรงจะประสบแต่ความสุขความเจริญ และจะได้รับส่วนแห่งบุญวาสนาบาปมีของท่านด้วย (พระครูเมตตาภิรัตวิมล (อภัย อภิโย), 2555) พิธีเถราภิเษกของทั้งสองแห่ง แม้ว่าจะได้รับอิทธิพลจากล้านช้างเช่นเดียวกัน แต่รายละเอียดและจุดประสงค์ของพิธีกรรมในปัจจุบันแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบว่า พิธีเถราภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ กับพิธีเถราภิเษกของ

ชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ในปัจจุบัน มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และมีหลักการในการปฏิบัติอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของพิธีเถรภิเษกในอาณาจักรล้านช้าง
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพิธีเถรภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอคำ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ กับพิธีเถรภิเษกของชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูล คือ ศึกษาค้นคว้าความเป็นมาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากหนังสือพระไตรปิฎก ที่กล่าวถึงพิธีเถรภิเษกหรือเกี่ยวข้อง และข้อมูลทุติยภูมิที่ศึกษาจากหนังสืออรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา ตามหนังสือโบราณอีสาน พร้อมจัดเก็บให้เป็นหมวดหมู่เพื่อที่จะได้ทำเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ต่อไป
2. รวบรวมข้อมูล คือ การรวบรวมข้อมูลในเอกสารต่าง ๆ เพื่อที่จะนำมารวบรวมเป็นเอกสารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีการศึกษาข้อมูลเชิงปฏิบัติการเปรียบเทียบลงพื้นที่ในแหล่งข้อมูลตามความเป็นจริงในเขตตำบลหอคำ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ และชาวบ้านน้ำไ้ แขวงบุรีคำไซ สปป.ลาว โดยการสอบถามจากพระมหาเถระผู้ใหญ่และปราชญ์ชาวบ้านทั้งสองสถานที่ว่าพิธีเถรภิเษกทำอย่างไร มีความเชื่อและความเป็นมาอย่างไร
3. วิเคราะห์ข้อมูล คือ นำข้อมูลจากการจากลงพื้นที่โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์ แล้วทำการวิจัยวิเคราะห์ตามหลักความเป็นจริง หรือเทียบเคียงหาข้อเท็จจริง ตามคติความเชื่อ และความเชื่อเป็นไปได้อย่างละเอียด เพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
4. สรุปข้อมูล คือ เมื่อเสร็จสิ้นตามขั้นตอนของงานวิจัยแล้ว หาข้อสรุปในเอกสาร ทบทวนส่วนที่เกิน หาข้อที่บกพร่อง เติมเต็มส่วนที่ขาด เพื่อส่วนงานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
5. นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. การศึกษาความเป็นมาของพิธีเถรภิเษกในอาณาจักรล้านช้าง พบว่า การสดุดสงในอาณาจักรล้านช้าง น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากคติแบบสุโขทัยและล้านนาด้วย เพราะล้านนากับล้านช้างต่างมีประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก การแต่งตั้งสมณศักดิ์พระสงฆ์ที่มีมาแต่โบราณ

ของล้านนา เมื่อล้านนากับล้านช้างได้มีกษัตริย์ที่สืบเชื้อสายร่วมกัน ทำให้อิทธิพลของพิธีฮีดสรงได้รับการสืบทอดแลกเปลี่ยนไปยังอาณาจักรล้านช้างด้วย หลักฐานที่แสดงถึงพิธีฮีดสรงของชาวพุทธลาวที่สำคัญ คือ อุปกรณ์และเครื่องประกอบการฮีดสรง ได้แก่ โหงฮอด หรือฮางฮอด ซึ่งพบอยู่ตามวัดวาอารามทั่วไป

พิธีเอราภิเษกในอาณาจักรล้านช้างนั้น มีลำดับชั้นแบ่งเป็นชั้น ๆ ดังนี้ (ธีระพงษ์ มีโธสง, 2556)

1. สำเร็จ
2. ซา
3. คู
4. ราชคู
5. เจ้าหัวคูฝ่าย
6. เจ้าหัวคูด้าน
7. เจ้าหัวคูหลักคำ
8. เจ้าหัวคูลูกแก้ว
9. เจ้าหัวคูยอดแก้ว
10. ราชคูหลวง

สมณศักดิ์ลำดับที่ 1 ถึง 4 เป็นสมณศักดิ์ยกย่องพระสงฆ์ฝ่ายปริยัติ ส่วนลำดับที่ 5 ถึง 10 เป็นสมณศักดิ์ฝ่ายบริหาร

อย่างไรก็ตาม การฮีดสรงที่นิยมกันทั่วไปในเวียงจันทน์ปัจจุบัน มีเพียง 4 ชั้นคือ

ฮีดสรงครั้งที่ 1 เรียกว่า “สำเร็จ”	สีกออกมาเรียก “จารย์”
ฮีดสรงครั้งที่ 2 เรียกว่า “ญาซา”	สีกออกมาเรียก “จารย์ซา”
ฮีดสรงครั้งที่ 3 เรียกว่า “ญาคู”	สีกออกมาเรียก “จารย์คู”
ฮีดสรงครั้งที่ 4 เรียกว่า “ญาท่าน”	สีกออกมาเรียก “จารย์ท่าน”

การฮีดสรงในภาคอีสานปัจจุบัน ก็ได้รับคติปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการฮีดสรงในเวียงจันทน์ แต่รายละเอียดของพิธีกรรมอาจแตกต่างกัน คือ พระที่จะได้รับการฮีดสรงนั้น จะต้องมีการตั้งแต้ห่าพรรษาขึ้นไป เมื่อเห็นว่าพระรูปนั้นปฏิบัติตนจนเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะทำพิธี “ฮีดสรง” ให้ คือการรดน้ำและทำพิธีรับรองอย่างเป็นทางการว่าเป็นพระผู้ใหญ่ซึ่งชาวบ้านนับถือ เทียบได้กับการถวายสมณศักดิ์ของทางราชการ การฮีดสรงครั้งแรกเท่ากับการเลื่อนสมณศักดิ์ให้เป็นพระผู้ใหญ่ของหมู่บ้าน เมื่อสีกออกมา ชาวบ้านจะใช้ชื่อนำหน้าว่า “จารย์” ถ้าบวชต่อไปและได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้านมากขึ้น ชาวบ้านก็จะทำพิธีฮีดสรงเป็นครั้งที่สองให้ การฮีดสรงครั้งที่สองนี้เรียกว่า

“ญาชา” คือสามารถบวชให้แก่พระรูปอื่นได้ สีกออกมาชาวบ้านจะใช้คำว่า “จารย์ชา” นำหน้าชื่อ หากได้รับยกย่องโดยการสดทรงเป็นครั้งที่สาม เรียกว่า “ญาคุ” สีกออกมาชาวบ้านจะเรียกว่า “จารย์คุ” พระที่ได้รับการสดทรงเป็นญาคูนั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ ปกครองพระลูกวัดได้เรียบร้อย และทำตัวให้เป็นที่ยิ่งของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์, 2534)

3. บริบทของชุมชนเทศบาลตำบลหอคำ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว

3.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเทศบาลตำบลหอคำ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ
เทศบาลตำบลหอคำ เดิมขึ้นกับตำบลหนองเซิง แยกมาตั้งเป็นตำบลหอคำเมื่อ พ.ศ.2526 ลักษณะหมู่บ้านในเขตตำบล เรียงยาวตามลำแม่น้ำโขงตลอดทั้งตำบล มีจำนวนหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน มีประชากรชายหญิงรวม 7,244 คน

พื้นที่ของเทศบาลตำบลหอคำ ทิศเหนือ ติดกับแม่น้ำโขง สปป.ลาว ทิศใต้ ติดกับตำบลหนองเซิง อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ ทิศตะวันออก ติดกับตำบลโคสี อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ ทิศตะวันตก ติดกับตำบลนาแก ตำบลปากคาด อำเภอปากคาด จังหวัดบึงกาฬ

อาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม ทอผ้า ทำข้าวซ้อมมือ แปรรูปอาหารสัตว์ (เทศบาลตำบลหอคำ, 2562)

3.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนแขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว

แขวงบอลิคำไซ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยได้มีการแยกเมืองปากซัน เมืองท่าพระบาท เมืองบริคัณฑ์ (มาจากชื่อเต็มในอดีต “เมืองบริคัณฑ์นิคม”) จากแขวงเวียงจันทน์ และแยกเมืองปากกระดิ่ง เมืองคำเกิด จากแขวงคำม่วน มารวมกันแล้วตั้งเป็นแขวงใหม่ เนื่องจากพื้นที่แขวงเวียงจันทน์ และแขวงคำม่วนกว้างใหญ่ การปกครองดูแลไม่ทั่วถึง ชื่อของแขวงมาจากชื่อเมืองบริคัณฑ์และเมืองคำเกิดมาสมาสกับคำว่า ชัยชนะ หรือ ไซชนะ ในภาษาลาว จึงเรียกว่า “บอลิคำไซ” ส่วนเมืองเวียงทองได้จัดตั้งขึ้นในภายหลัง แขวงนี้มีชื่อเสียงมากเกี่ยวกับหินปูน ทั้งทัศนียภาพและเหมืองซึ่งใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2563)

แขวงบอลิคำไซ มีประชากร จำนวน 448,000 คน มี ดร.กองแก้ว ไชยสงคราม (คณะกรรมการศูนย์กลางพรรค ลำดับที่ 43) เป็นเจ้าแขวง แขวงบอลิคำไซ เป็นเมืองท่าด่านติดชายแดนของไทยและเวียดนาม โดยทางด้านทิศตะวันตกริมฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณเมืองปากซัน ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเทศบาลตำบลหอคำ จังหวัดบึงกาฬของไทย ส่วนทางด้านทิศตะวันออกบริเวณด่านแก้วเหนือ ติดด่านกอเตี๋ยของประเทศเวียดนาม

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด พืชผักรวม ไร่อ้อย กาแฟ และถั่ว และด้านปศุสัตว์ ได้แก่ วัว ควาย หมู แพะ และแกะ

ชุมชนเทศบาลตำบลหอค้า จะอยู่ตรงข้ามกับชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ ซึ่งมีแม่น้ำโขงกั้นพรมแดน ทั้งสองชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด บางครอบครัวมีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ คือการแต่งงาน หรือบางครั้งประชาชนทางฝั่งแขวงบอลิคำไซ ก็ข้ามฝั่งมารับจ้างทำงานในเขตเทศบาลตำบลหอค้าก็มี ข้ามมาซื้อสินค้าบริโภคอุปโภคเพื่อนำไปขายก็มี เมื่อมีบุญประเพณีต่าง ๆ ทั้งสองชุมชนจะนั่งเรือข้ามฝั่งไปมาหาสู่กันเป็นประจำ เพราะฉะนั้น วัฒนธรรมประเพณีของทั้งสองชุมชนจึงคล้ายคลึงหรือแทบจะเป็นอันเดียวกัน แม้แต่พิธีเถรภิเษกก็ได้คติความเชื่อจากมาจากแหล่งเดียวกัน

2. เปรียบเทียบพิธีเถรภิเษกของชุมชนเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว

พิธีเถรภิเษกของชุมชนเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ กับพิธีเถรภิเษกของชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว มีความเหมือนกันและต่างกัน ตามบริบททางสังคมและความเชื่อท้องถิ่น ดังนี้

2.1 จุดประสงค์ของพิธีเถรภิเษก

1) ความเหมือน

ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ต่างมีแนวคิดและความเชื่อที่เหมือนกัน คือ การได้ทำบุญทอดกับพระเถระผู้ใหญ่ การทอดพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิ คงแก่เรียนหรือสำเร็จการศึกษา เช่น เรียนจบมต้นน้อย มนต์กลาง สัทธา ปาฏิโมกข์ หรือผู้มั่นคงในพระพุทธศาสนา จะมีผลานิสงส์มาก ส่วนมากเจ้าภาพที่ไม่บุตรชายบวชในบวรพระพุทธศาสนา จะหาวิธีชดเชยด้วยการสร้างบุญกุศลโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเจ้าภาพในงานอุปสมบทหรือในงานบุญทอด ซึ่งมีทางเดียวที่จะได้เกาะชายผ้าเหลืองให้พ้นจากอบายภูมิ ตามคติทางพระพุทธศาสนา

2) ความแตกต่าง

พิธีทอดของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว มีจุดมุ่งหมายที่ต่างกันคือ การทำบุญทอดหรือเถรภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า ส่วนมากทำตามฮีตสิบสองคองสิบสี่เพื่อหวังเอาบุญเท่านั้น ส่วนผลอย่างอื่นชาวบ้านไม่ค่อยใส่ใจเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นยศหรือสมณศักดิ์ของพระเถระผู้ที่ได้รับเถรภิเษก แม้แต่พระเถระก็ไม่ได้ใส่ใจกับงานพิธีเถรภิเษกเท่าใดนัก พิธีเสร็จแล้วก็แล้วไป อย่างมากก็ครองผ้าไตรจีวรที่เจ้าภาพถวายให้ประมาณ 15 วันเท่านั้น

ส่วนชุมชนในบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว การจัดทำพิธีเถราภิเษก (บุญกองฮต) มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะยกย่องฐานานุฐานะของพระมหาเถระที่ได้รับเถราภิเษก ให้มีนามยศมีชื่อเสียงติดตัวพระเถระรูปนั้น และชาวบ้านก็จะได้อาศัยบุญบารมีพระเถระ นำมาบอกกล่าวบอกสอนลูกหลาน และเป็นแบบอย่าง เป็นที่กล่าวถึงคุณงามความดีบารมีที่พระมหาเถระได้สร้างสะสมมาตั้งแต่ครองผ้าไตรจีวร จนกระทั่งได้รับการเถราภิเษกเพิ่มยศ

2.2 การเตรียมอุปกรณ์ในพิธีเถราภิเษก

1) ความเหมือน

ความเหมือนในการเตรียมบริขารอุปกรณ์ของชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว และชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอคำ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ มีคล้ายกันจนเกือบจะเหมือนกัน ประกอบด้วยเครื่องฮตตรง มีอัฐบริขาร 8 ได้แก่

- (1) ผ้าจีวร 1 ผืน ผ้าสังฆาฏิ 1 ผืน ผ้าสบง 1 ผืน รัดประคด 1 สาย
- (2) มิตโกน 1 เล่ม กล่องเข็ม 1 กล่อง ธรรมกรก 1 อัน และมิตดัดเล็บ 1 เล่ม
- (3) นกอนี้มีผ้าห่มสีเหลืองหรือสีแดง 1 ผืน รองเท้าคืบ 1 คู่ ไม้เท้าเหล็ก 1 อัน
- (4) หมวก (หัวอม) ทำด้วยผ้าสีแดงปักด้วยไหมทอง สำหรับสวมทำเป็นเกศ 1 ใบ
- (5) เม็ง (เตี้ยง) ตาลปัตรรูปใบโพธิ์ ปกติใช้ปักด้วยเส้นไหม

เครื่องประกอบการฮตตรง : ฮางฮต (รางรดน้ำตรง) ทำรางด้วยไม้เป็นรูปพญานาค ซึ่งทำเป็นลวดลายลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ตรงคอนาคเจาะเป็นรูกลมสำหรับให้น้ำไหลลง ที่ห้องฮางฮตเอาเหล็กกลม ๆ ทำเป็นราวสำหรับติดเทียนบูชา 1 ราว บนหลังพญานาคบริเวณคอจะตั้งพระพุทธรูปไว้ บริเวณรอบคอพญานาคจะผูกด้วยผ้าขาวข้างในห่อด้วยเครื่องทองคำ เครื่องเงิน เครื่องนาก เขี้ยว งาช้าง พระเครื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เพื่อให้ น้ำที่ฮตตรงไหลผ่านสิ่งศักดิ์สิทธิ์และรดลงมายังพระภิกษุผู้รับถวายการฮตตรง และที่สำคัญพระเถระบางรูปเป็นผู้ทรงพุทธวิद्याคมชั้นสูง น้ำที่ฮตจะมีชาวบ้านนำไปพรมที่ศีรษะล้างหน้าล้างตาเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตนเอง

2) ความแตกต่าง

ความแตกต่างคือ ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอคำ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ จะไม่ทำหลายเงินและหลายคำหรือแผ่นเงินแผ่นทองคำสำหรับสลักชื่อพระเถระที่ได้รับเถราภิเษกและคุณงามความดีไว้บนแผ่นเงินแผ่นทอง อีกทั้งบางครั้งก็ไม่มีทำอ่านสุพรรณบัฏ เพราะถือว่าการฮตตรงเป็นการทำตามประเพณีตามฮีตตามคองแล้ว จากการสอบถามพระเถระในเขตเทศบาลตำบลหอคำ ก็ให้ความเห็นว่า พิธีเถราภิเษกไม่ใช่การรับพระราชทานสัญญาบัตรพัดยศจากพระเจ้าแผ่นดิน จึงไม่จำเป็นต้องอ่านสุพรรณบัฏก็ได้

ส่วนชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว จะมีการเตรียมอุปกรณ์อย่างประณีตพิถีพิถัน ใส่ใจกับเครื่องกองฮอดหรือบริหารเครื่องยศ และที่แตกต่างเป็นอย่างยิ่งยวดกับชาวตำบลหอคำคือ หลาบเงินและหลาบทอง เหตุที่ให้ชื่อว่าบริหารเครื่องยศ เพราะจัดหามาถวายให้ในขณะที่ได้รับสถาปนาแต่งตั้ง คือ ได้รับยศแต่งตั้งหลาบเงิน คำว่า หลาบ เป็นศัพท์เก่าแก่ของชาวอีสาน หมายถึง ทรวดทรง สันฐาน ความสวยงาม เช่น “คนนี้ได้หลาบได้ลายดีหรือมีหลาบหลาย” หมายถึง เป็นคนที่มีทรวดทรงเหมาะสม สวยงาม หลาบเงิน คือ หลาบที่ทำด้วยเงินตีเป็นแผ่น

3. เปรียบเทียบหลังพิธีเถราภิเษก

การทำพิธีเถราภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอคำ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ จะนิมนต์พระเถระผู้ใหญ่ผู้มีอายุพรรษามากเป็นผู้รับการฮอดสร่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหวังในบารมีที่ท่านได้สร้างไว้และพึงบุญจากท่าน เพื่อจะได้อาศัยข้ายผ้าจีวรนำสู่สวรรค์สุคติภูมิ

ส่วนการทำพิธีเถราภิเษกของชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว หวังว่าจะได้พระเถระ ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ นำพาความดีงาม และนำธรรมะอันสูงสุด (โลกุตตรธรรม) มาเปิดเผยแก่ญาติโยม การทำบุญกองฮอดของ สปป.ลาว จึงมีการทำพิธีที่พิถีพิถันกว่าฝั่งไทย

หลังทำพิธีฮอดสร่งผ่านพ้นไปแล้ว ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอคำไม่มีผลอะไรผูกพันตามมา เมื่อทำพิธีเถราภิเษกเสร็จแล้วก็แล้วกันไป ผู้เป็นเจ้าภาพก็ได้ความสบายใจที่ได้ทำบุญและได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่เปรตชน ส่วนพระสงฆ์ก็ได้แต่แผ่เมตตา ได้ครองผ้าไตรจีวรผืนใหม่ ทำวัตรสวดมนต์ตามกิจวัตรมากกว่าเดิม

ส่วนชุมชนชาวบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว เมื่อทำพิธีเถราภิเษกเสร็จแล้ว พระมหาเถระที่เป็นองค์เถราภิเษก (รับกองฮอดสร่ง) ได้เพิ่มนามยศเพิ่มศักดิ์ตามฐานานุกรม ตามพรรษาอายุกาล และการที่ได้สลักชื่อคุณงามความดีลงในแผ่นหลาบเงินหลาบทองคำ ที่บุคคลธรรมดาจะไม่มีทางได้รับเกียรติแบบนี้ เนื่องจากพระสงฆ์เถระที่แต่เดิมนั้นเป็นลูกชาวบ้านธรรมดา เมื่อเข้ามาอยู่ในบรรพชาพุทธศาสนาแล้ว สร้างสะสมคุณงามความดี ปฏิบัติตามฮีตตามคองของพระอริยเจ้านานวันนานปี ก็มีผู้คนมองเห็นวัตรปฏิบัติอันดีงาม จึงได้รับเกียรติยกย่องเพิ่มยศเพิ่มศักดิ์ให้ และสิ่งเหล่านี้ก็จะติดตัวพระมหาเถระไปจนท่านมรณภาพ

อภิปรายผล

พิธีเถรภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ และพิธีเถรภิเษกของชุมชนบ้านน้ำไล้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว นิยมทำในระหว่างเดือน 4 เดือน 5 หรือเดือน 6 อาจกำหนดเอาเดือนใดเดือนหนึ่ง แล้วแต่มติของชาวบ้านและคณะสงฆ์ว่าจะจัดในเดือนไหน และทำพร้อมกันกับประเพณีประจำเดือนนั้น

พิธีเถรภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ เป็นประเพณีท้องถิ่นที่ทำกันทุกปีของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนมากเจ้าภาพก็นิยมทำกันในช่วงบุญเวสหรือบุญแจกข้าว อุทิศให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะบ้านใดที่ไม่มีลูกชายบวชให้ บ้านนั้นต้องทำบุญเถรภิเษก (กองฮต) เพื่อหวังบุญของพระมหาเถระผู้บวชเรียนตลอดชีวิต จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ท่านได้กล่าวว่า ประเพณีบุญเถรภิเษก (กองฮต) เป็นประเพณีที่ชาวบ้านจัดขึ้น เป็นประเพณีนิยมตามฮีต 12 คอง 14 ของชาวอีสาน ความสำคัญของพิธีเถรภิเษกขึ้นอยู่กับเจ้าภาพที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระเถระที่ถูกนิมนต์ และฐานะของเจ้าภาพด้วย ในเขตเทศบาลตำบลหอค้า ผู้ที่จะเป็นเจ้าภาพเครื่องเถรภิเษกจะต้องเตรียมอุปกรณ์ในการทำพิธีเถรภิเษกหลายอย่าง เช่น หลาเงิน-หลาค้า ก็ใช้สร้อยทองคำ แทน หลาเงินก็ใช้ปัจจัยสร้างถาวรวัตถุถวายแทน เป็นต้น แต่เครื่องนอกจากนั้นก็ครบทุกประการ

ส่วนการทำบุญเถรภิเษก (กองฮต) ของชุมชนบ้านน้ำไล้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ยังเป็นการทำตามแบบฉบับของชาวลาว ซึ่งพุทธศาสนิกชนยังถือตามบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัดอยู่ จากลงพื้นที่ได้สัมภาษณ์ประชาชนในบ้านน้ำไล้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว และได้สอบถามพระครูลี (ไชยวงศ์) เจ้าคณะแขวงบอลิคำไซ ท่านเมตตาให้ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีเถรภิเษกของชุมชนบ้านน้ำไล้ว่า พระที่ถูกเถรภิเษกจะต้องมีพรรษา 5 ขึ้นไป ในบางปีชาวบ้านน้ำไล้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ยังต้องข้ามฝั่งมานิมนต์พระเถระในฝั่งไทยที่มีพรรษา 5 ขึ้นไป เพื่อไปเป็นองค์รับเครื่องเถรภิเษกก็ยังมิ แสดงถึงความเกี่ยวข้องความสัมพันธ์ของประเพณีทั้งสองฝั่ง คือ ชาวตำบลหอค้า อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ กับชาวบ้านน้ำไล้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ได้มีมาแต่บรรพบุรุษก่อนแล้ว

ความแตกต่างของวัตถุประสงค์ในการทำพิธีเถรภิเษกของทั้งสองแห่งคือ พิธีเถรภิเษกของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า เป็นการทำตามประเพณีหรือสืบสานประเพณีเท่านั้น เนื่องจากการถวายสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์โดยชาวบ้านด้วยการฮตตรงตามแบบล้านช้างนั้น ได้ถูกยกเลิกไปนานแล้ว พระสงฆ์ในเขตเทศบาลตำบลหอค้าได้รับสมณศักดิ์จากทางคณะสงฆ์เป็นผู้เสนอแต่งตั้งให้ ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับพิธีฮตตรงมากนัก แม้ชุมชนเองก็ให้ความสำคัญกับพิธีเถรภิเษกน้อยเช่นกัน ซึ่งแตกต่างจากพระสงฆ์ในแขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ที่ยึดถือการฮตตรงเป็นการเลื่อนสมณศักดิ์

ตามแบบล้านช้างดั้งเดิม ทั้งพระสงฆ์และชุมชนจึงให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และถือเป็นพิธีใหญ่โต นอกจากจะเป็นการถวายยศให้กับพระแล้ว ยังได้มีโอกาสทำบุญและอาศัยบารมีของท่าน เพื่อความสุข ความเจริญในชีวิตด้วย

ดังนั้น ความสำเร็จของพิธีเถรภิเษกจึงมีความสำคัญไม่เหมือนกัน ชุมชนในเขตเทศบาลตำบล หอคำถือเป็นประเพณีตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นพิธีแขนงหนึ่งในเดือนห้า ซึ่งไม่ทำก็ได้ ทำก็ได้ ส่วนชาวบ้านน้ำไผ่ สป.ลาว ถือเป็นความสำคัญ จำเป็นต้องทำ

ในด้านการเลื่อนสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน จะพิจารณาจากภารกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง, ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการเผยแผ่, ด้านการสาธารณูปการ, ด้านการศึกษา สงเคราะห์, ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการพิจารณาจากคณะสงฆ์ โดยที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมใน พิจารณาความดีความชอบในการเลื่อนสมณศักดิ์นี้ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับพระสงฆ์จึงเริ่มเห็น ห่าง การฮอตสรงก็ไม่ได้มีความจำเป็นสำหรับพระสงฆ์ และพระสงฆ์ก็ไม่เห็นความสำคัญของพิธีฮอตสรง เพราะการเลื่อนสมณศักดิ์ในปัจจุบัน ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชาวบ้าน แต่คณะสงฆ์เป็นผู้เสนอให้ผู้บังคับบัญชา ระดับสูงเป็นผู้พิจารณา ซึ่งแตกต่างจากพระสงฆ์ใน สป.ลาว ที่การฮอตสรงยังเป็นเรื่องของชุมชน ชุมชน พิจารณาแล้ว ผ่านการทดสอบแล้วว่า พระรูปนั้นมีวัตรปฏิบัติที่ดีงาม ก็พร้อมใจกันทำพิธีฮอตสรงยกย่อง เลื่อนสมณศักดิ์ให้ ดังนั้น พิธีฮอตสรงในภาคอีสานจึงเริ่มหายไปจากชุมชนต่าง ๆ แม้พระสงฆ์รุ่นใหม่บาง รูปก็ยังไม่รู้ว่า ฮอตสรงคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

พิธีเถรภิเษกได้รับคตินิยมมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จากการตั้งตำแหน่งเอตทัคคะให้พุทธบริษัท 4 ของพระพุทธเจ้า พิธีเถรภิเษกในอาณาจักรล้านช้าง น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากอาณาจักร ล้านนา และคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ พิธีเถรภิเษกเป็นพิธียกย่องพระภิกษุที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ให้มีสมณศักดิ์โดยผ่านพิธีการฮอตสรง การฮอตสรงแต่ละครั้งก็คือการเลื่อนสมณศักดิ์ขั้นสูงขึ้นไป ตามแบบ ดั้งเดิมของล้านช้าง มี 10 ลำดับ คือขั้นสำเร็จ ขา คู ราชคู เจ้าหัวคูฝ่าย เจ้าหัวคูด้าน เจ้าหัวคูหลักคำ เจ้า หัวคูลูกแก้ว เจ้าหัวคูยอดแก้ว ราชคูหลวง ตามลำดับ ต่อมาได้ลดให้เหลือเพียง 4 ลำดับ คือ ฮอตสรงครั้งที่ 1 เรียกว่า สำเร็จ ญาชา ญาคุ และญาท่าน พิธีเถรภิเษกได้มีการปฏิบัติอย่างแพร่หลายในอาณาจักร ล้านช้าง รวมทั้งจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน เช่น หนองคาย ซึ่งในอดีตอาณาจักรล้านช้างมีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดหนองคาย และบางส่วนของจังหวัดในภาคอีสานตอนบน

ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหอค้า อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ และชุมชนบ้านน้ำไ้ แขวงบอลิคำไซ สปป.ลาว ทั้งสองชุมชนตั้งอยู่ฝั่งบนแม่น้ำโขงคนละฟากฝั่ง มีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำ จึงมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ เมื่อมีงานบุญประเพณีต่าง ๆ ทั้งสองชุมชนก็มักจะเดินทางไปมาร่วมบุญกันเป็นประจำ เพราะมีประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อ เป็นแบบเดียวกัน แม้พิธีเถรภิเษกในอดีตก็มีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน อาจจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด แต่ปัจจุบันบริบททางสังคมและการปกครองที่แตกต่างกัน จึงทำให้พิธีเถรภิเษกมีความแตกต่างกันทั้งในด้านพิธีการและจุดประสงค์ของพิธีกรรม

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. ควรมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูพิธีเถรภิเษกให้มีบทบาทต่อชุมชน และยกระดับความสำคัญของพิธีเถรภิเษก ไม่เพียงแต่ทำเป็นประเพณีเท่านั้น
2. การเลื่อนสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน จะพิจารณาจากภารกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการพิจารณาจากคณะสงฆ์ โดยที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในพิจารณาความดีความชอบในการเลื่อนสมณศักดิ์นี้ ทั้งพระสงฆ์และชุมชนจึงไม่เห็นความสำคัญของพิธีฮตสรง ดังนั้น จึงเสนอว่า พระสงฆ์ที่จะเสนอชื่อเพื่อขอสมณศักดิ์ จะต้องผ่านพิธีฮตสรงจากชุมชนก่อน จึงจะสามารถขอสมณศักดิ์จากทางคณะสงฆ์ได้ คือ มีความเห็นชอบทั้งจากชุมชน ทั้งจากคณะสงฆ์ว่า พระสงฆ์รูปนั้นสมควรที่จะได้รับการยกย่อง ได้รับสมณศักดิ์ในขั้นนั้น ๆ

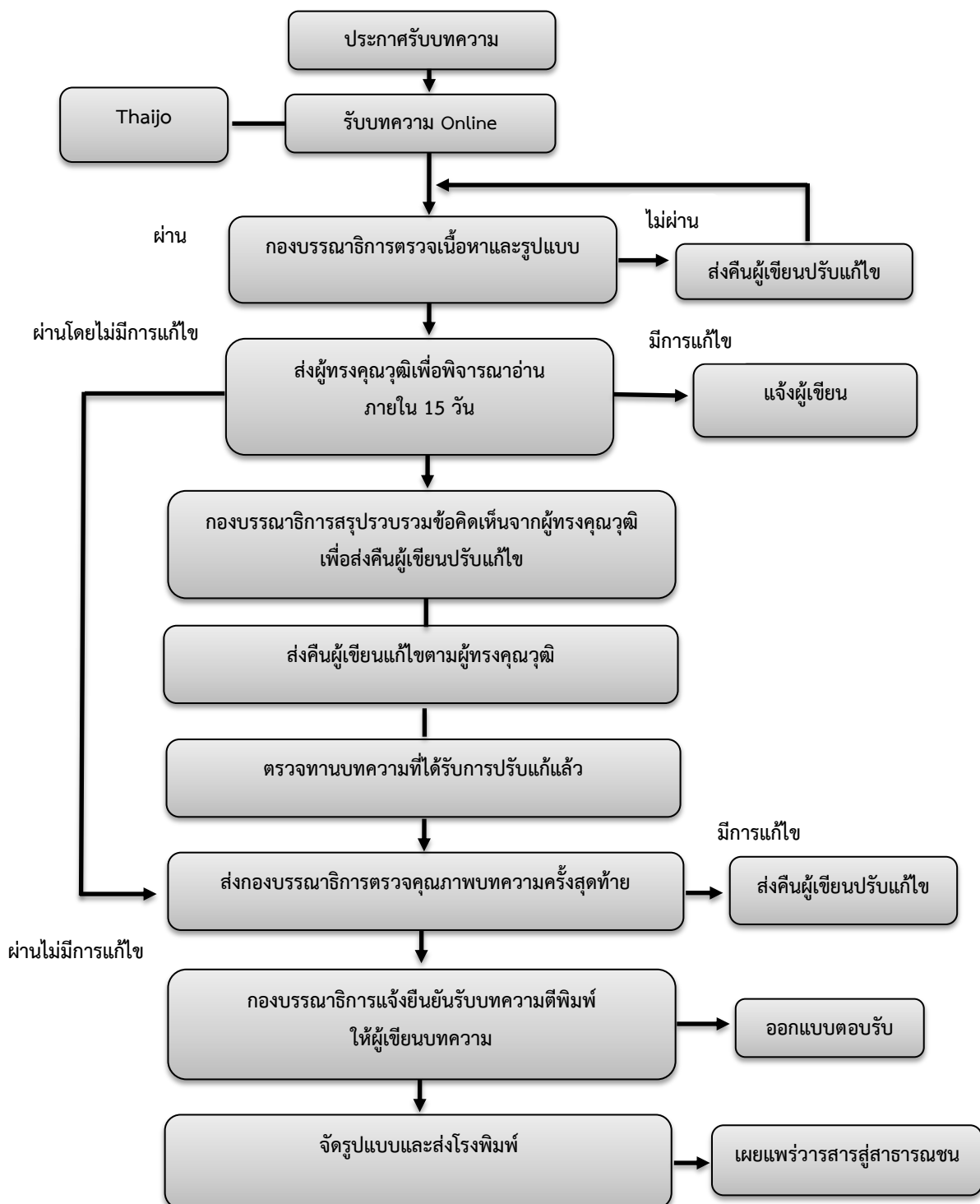
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ จุดเด่น จุดด้อย ความเหมือน ความต่าง ของพิธีเถรภิเษกกับการเลื่อนสมณศักดิ์ของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบพิธีเถรภิเษกของภาคเหนือกับพิธีเถรภิเษกของภาคอีสาน

เอกสารอ้างอิง

- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. (2534). *อีสานเมื่อวันวาน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- เทศบาลตำบลหอค้า. (2561). *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลหอค้า*. เรียกใช้เมื่อ 5 สิงหาคม 2562 จาก http://www.hokhum.go.th/data2.php?content_id=2.
- ธีระพงษ์ มีไธสง. (2556). *ฮตสรง : การอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาพิธีเกราะภิเษกพระสงฆ์ ในภาคอีสาน*. ใน *ปริญาปรัชาดุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระครูเมตตากิตติวิมล (อภัย อมโย). (2555). *การวิเคราะห์ความเชื่อในประเพณีฮตสรงของชาวตำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพัทตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด*. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2563). *แขวงบอลิคำไซ*. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2563 จาก <https://is.gd/1cc6Zb>

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารศึกษิตาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. ประเภทของบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารศึกษิตาลัย

1.1 บทความวิชาการ ได้แก่ งานเขียนทางวิชาการในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่มีการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น ข้อยุติ ข้อเสนอแนะและประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยผู้เขียนค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้น แล้ววิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผล

1.2 บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ บทความที่นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าใหม่ ๆ ทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ เป็นการนำเสนอปัญหาที่ผู้เขียนได้ศึกษาหรือประเด็นที่ต้องการคำตอบ มีการกำหนดกรอบแนวคิด การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสรุปปัญหาอย่างชัดเจน อันเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

2. การจัดเตรียมบทความ

วารสารศึกษิตาลัย ได้กำหนดการเตรียมต้นฉบับไว้ ดังนี้

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 12 – 14 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าน้ำกระดาษขอบบน 3 ซม. ขอบล่าง 1.5 ซม. ขอบซ้าย 2.5 ซม. ขอบขวา 1.5 ซม. กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัด พร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่างพิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสังกัดหรือหน่วยงาน และ E-mail พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่อง โดยเอียงมาทางด้านขวา

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

8) ส่งบทความต้นฉบับที่ E-mail : Sjmcunk@gmail.com

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป มีความกะทัดรัด และสั้น

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

5) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

6) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) หมายถึง ประเด็นที่ผู้วิจัย เสนอแนะขึ้นมาจากผลการวิจัย หรือข้อค้นพบจากการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูล คำแนะนำแนวทาง หรือวิธีการใด ๆ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำ ข้อเสนอแนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ เป็นต้น

7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อเรื่องเท่านั้น ใช้การอ้างอิงแบบ APA

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract)

2) บทนำ (Introduction)

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion)

5) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

3. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสารเพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่ม ใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน และปีที่พิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชันการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนั้น” (ส.น. 16/35/75) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (สมภาร พรหมทา, 2555)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2550)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภาโรและคณะ, 2558)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

- 1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)
- 2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)
- 3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาทวิ มหาปณฺเฑ. (2557). ดุลยภาพชีวิตเชิงพุทธ เพื่อความมีอายุยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง// (เลขหน้าที่อ้าง).//
สถานที่พิมพ์: / สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2553). พระพุทธศาสนากับงานสุขภาพจิต. ใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (บรรณาธิการ). พระพุทธศาสนากับการฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์โลก. (หน้า 3-20). กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

(4) บทความจากวารสาร**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บรรจบ บรรณรุจิ. (2557). พระวัฏกลีในคัมภีร์บาลี : จุดเชื่อมโยงที่ยังไม่พบ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 10(2), 25-44.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่อ้าง, หน้าเลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ปรีชา พิณทอง. (2532). คอลา. ใน สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ, (หน้า 173). อุบลราชธานี : ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

(6) หนังสือพิมพ์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

เปรียญ 10. (22 พฤษภาคม 2562). เหลียวหลังแลหน้ามหาจุฬาฯ ทางเลือกสำหรับคนชนบท. เดลินิวส์, น. 5.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา. /ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาประหยัด ปญญาโร (สุนนท์). (2542). จริยธรรมในลำกลอน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แม่ชีกฤษณา รักษาโณและคณะ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทาง พระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม”. ใน *รายงานการวิจัย*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช).

(8) สัมภาษณ์**รูปแบบ:**

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์. //(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์) //ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์. //(ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

โกเมทร์ อ่อนนุช. (5 พ.ย. 2560). ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา. (นางสาวเจนจิรา พุ่มแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง. //(ปีที่เผยแพร่) //ชื่อเรื่อง. //เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2562). *สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา* (4). เรียกใช้เมื่อ 18 พฤษภาคม 2562 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_193297

(10) ราชกิจจานุเบกษา**รูปแบบ:**

ชื่อกฎหมาย. //(ปีที่พิมพ์) //ชื่อเรื่อง (ถ้ามี) //ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของ โครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์

วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม.
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *จาริกบุญ-จาริกธรรม*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย
จำกัด.
- ประพันธ์ ศุภสร. (2554). อัมมสันตติ: วิธีการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาของพระนาคเสน.
วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 7(1), 54-61.
- สมภาร พรหมทา. (2534). อดีตากับนัตติตาในพุทธปรัชญาเถรวาท. ใน *ดุชนิพนธ์อักษรศาสตร์ดุชนิพนธ์
บัณฑิต ภาควิชาปรัชญา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา พิณทอง. (2532). คอลัมน์. ใน *สารนุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ*, (หน้า 173). อุบลราชธานี:
ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์
เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก <https://is.gd/zOr2aQ>
- Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vol. 1 and 2. World
Wildlife Fund. Washington, D.C.
- Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6
(5), 25-28.

4. เงื่อนไขของบรรณาธิการ

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความแล้ว มีความเห็นให้แก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืน
เพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก
และขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ หากรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย
นั้น ไม่ตรงกับแนวทางของวารสารปัญญาภิธาน หรือไม่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิหรือ
เชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว ผู้นิพนธ์บทความจะได้รับลิขสิทธิ์วารสาร ฉบับที่นำบทความ
ลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้นิพนธ์บทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด).....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า) (16 pt)

1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างอิงนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีรองรับ).....
2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีรองรับ).....
3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....
4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

- 1.....(16 pt).....
- 2.....(16 pt).....
- 3.....(16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18pt)

(16pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดได้ใจความพร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป.....

.....

เอกสารอ้างอิง : (18 pt) อ้างอิงแบบ APA

.....(16 pt).....

.....(16 pt).....

.....(16 pt).....

.....(16 pt).....

.....(16 pt).....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้สนับสนุนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt).....

.....
.....**สรุป (18 pt)**

(16 pt).....

.....
.....**เอกสารอ้างอิง (18 pt) อ้างอิงแบบ APA**

.....(16 pt).....

.....
.....(16 pt)..........
.....(16 pt)..........
.....(16 pt)..........
.....

**แบบฟอร์มนำส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารศึกษิตาลัย
วัดศรีสุมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย**

1. ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาไทย).....

ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาอังกฤษ).....

ตำแหน่ง :

() อาจารย์ มหาวิทยาลัย.....() บุคคลทั่วไป

() นิสิต/นักศึกษา มหาวิทยาลัย.....

ระดับ ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ประเภทบทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ () อื่น.....

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

2. สถานที่ติดต่อผู้นิพนธ์บทความ

ที่อยู่ติดต่อสะดวกที่สุด.....

.....โทรศัพท์.....E-mail.....

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้ว มีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดียอมรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้น และข้าพเจ้าขอรับรองว่า บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสารศึกษิตาลัย ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้แล้ว

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ : กรุณาส่งแบบฟอร์มไปที่ สำนักงานวารสารศึกษิตาลัย วัดศรีสุมงคล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย หรือที่ E-mail: Sjmccunk@gmail.com